

SDE AKADEMİ DERGİSİ

THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

ISSN: 2757-7767 • E-ISSN: 2757-7481 • CİLT/VOL: 1 • SAYI/NUMBER: 2 • MAYIS-AĞUSTOS/MAY-AUGUST: 2021

SDE
AKADEMİ
DERGİSİ
THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

SDE
AKADEMİ
— D E R G İ S İ —
THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

Cilt/Volume 1 • Sayı/No: 2 • Mayıs - Ağustos/May - August 2021

SDE AKADEMİ DERGİSİ

THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

Cilt/Volume: 1 • Sayı/No: 2 • Mayıs - Ağustos/May - August 2021
ISSN: 2757-7767 • E- ISSN: 2757-7481

Stratejik Düşünce ve Araştırma Vakfı (SDAV) Adına Sahibi/Owner: Sinan TAVUKCU
Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor: Doç. Dr. Güray ALPAR
Tasarım/Design: Muhsin Samet OKUR, Hasan GÖKMEŞE

Genel Koordinatör/General Coordinator: Alper TAN

Editör/Editor-In Chief: Doç. Dr. Güray ALPAR
Yardımcı Editör/Associate Editor: Dr. Gökberk DURMAZ

Alan Editörleri/Section Editors

Siyaset Bilimi ve Sosyoloji/Political Science and Sociology

Prof. Dr. Tefvik ERDEM

Ekonomi ve Maliye/Economics and Finance

Prof. Dr. Abuzer PINAR

Doç. Dr. Merve Karacaer ULUSOY

Toplumbilim ve Savunma-Güvenlik/Sociology and Defense-Security

Doç. Dr. Güray ALPAR

Hukuk, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi/Law, International Relations and Political Science

Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ

Uluslararası İlişkiler-Bölgesel Çalışmalar/International Relations-Regional Studies

Dr. Gökberk DURMAZ

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Abdulhalik KARABULUT

Prof. Dr. Erhan TABAKOĞLU

Prof. Dr. Mehmet BİBER

Prof. Dr. Muammer YAYLALI

Prof. Dr. Musa YILDIZ

Prof. Dr. Ömer ÇOMAKLI

YÖNETİM YERİ/CONTACT

Aşağı Öveçler Mah. 1330 Cad. No:12 Çankaya-Ankara

Telefon/Phone: (0312) 473 80 45

E-posta/E-mail: makale@sdeakademidergisi.org

Genel Ağ/Web: www.sdeakademidergisi.org

YAYIN TÜRÜ/PUBLICATION TYPE

Yerel Süreli

BASKI/PRINT

Baskı Tarihi/Print Date: Mayıs 2021

Baskı Hazırlık/Print Application: Karınca Ajans

Baskı Yeri/Print Address: Karınca Ajans

© Bu yayınlar izin alınmaksızın, ticari amaçlarla kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayımlanamaz.
Ancak ticari amaçlar dışında, kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SDE Akademi Dergisi'nde yayınlanan makalelerde görüş ve fikirler yazarına aittir. Kurumsal görüşü yansıtmaz.
SDE Akademi Dergisi 4 (dört) ayda bir yayımlanır.

Hakemli bir dergidir.

İÇİNDEKİLER

Editörden	7
Uluslararası Literatürde Göç ve Suç İlişkisi <i>The relation of Migration and Crime in International Literature</i> Hasan Hüseyin Tekin	12-40
Kültür Diplomasisi: İran'ın Afganistan'a Yönelik Kültürel Diplomasi Faaliyetleri <i>Cultural Diplomacy: An Investigation on Cultural Diplomacy Activities in Iran to Afghanistan</i> Khalilullah Rasuli	42-73
Sosyolojik Açıdan Dağlı ve Ovalı Kültürü Bağlamında Oluşan Toplumsal Bir Hoşgörü Geleneği <i>A Sociological Tradition of Tolerance in the Context of Mountain and Plain Culture</i> Merve Kübra Taş	74-91
Taliban Sonrası Afganistan'da Ulus İnşasının Zorlukları <i>Challenges of Nation Building in Afghanistan After Taliban</i> Murtaza Sarem	92-118
Dilin Yasalarla Korunma Stratejilerinde Ülke Uygulamaları: Litvanya Örneği <i>Country Application in the Strategies of Protection of the Language By Law: Lithuani an Example</i> Nesrin Güllüdağ	120-146
China and Latin America Beyond Trade: History, Cooperation and Integration <i>Ticaret Ötesinde Çin ve Latin Amerika: Tarih, İşbirliği ve Entegrasyon</i> Reyna Varinia Aguilar Pinto	148-167
Mongolia-Turkish Relations in the 21st Century Bold Ravdan	168-176
21. Yüzyılda Mogolistan-Türkiye İlişkileri	177-184
Bold Ravdan	

Yayın Kurulu/Editorial Board

- Prof. Dr. Abuzer Pınar
Prof. Dr. Akile Gürsoy
Prof. Dr. Aparna Srivastava/**Hindistan**
Prof. Dr. Ayten Koç Aydın
Prof. Dr. Cevat Özyurt
Prof. Dr. Erol Turan
Prof. Dr. Gülise Gökçe
Prof. Dr. Gülnisa Aynakul
Dr. Habib Awada/**Lübnan**
Prof. Dr. Hacer Huseynova/**Azerbaycan**
Prof. Dr. Hacı Musa Taşdelen
Prof. Dr. Haldun Soysal
Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu
Prof. Dr. Hikmet Kavruk
Prof. Dr. Hülya Eşki Uğuz
Prof. Dr. Hülya Kasapoğlu Çengel
Prof. Dr. İlhan Aksoy
Prof. Dr. İsmail Hira
Prof. Dr. Jamoldinova Odinakhon Rasulovna/
Özbekistan
Prof. Dr. Kürşat Öncül
Prof. Dr. Levent Aydın
Prof. Dr. Mehmet Akıncı
Prof. Dr. Muharrem Çetin
Prof. Dr. Mujahid Ali Mansoori/**Pakistan**
Prof. Dr. Muntazir Mehdi/**Pakistan**
Prof. Dr. Mustafa Kemal Şan
Prof. Dr. Mustafa Şenel
Prof. Dr. Mykola Vaskiv/**Ukrayna**
Prof. Dr. Nail Öztaş
Prof. Dr. Nihat Yılmaz
Prof. Dr. Oktay Tanrıseven
Prof. Dr. Ömer Alpaslan Aksu
Prof. Dr. Orhan Gökçe
Prof. Dr. Ramazan Yelken
Prof. Rafał Ożarowski/**Polonya**
Prof. Dr. Sarash Konyrbayeva/**Kazakistan**
Prof. Dr. Safiye Kırlar Barokas
Prof. Dr. Şevket Ökten
Prof. Dr. Sezer Akarcalı
Prof. Dr. Soyalp Tamçelik
Prof. Dr. Tamalika Sultana/**Bangladeş**
Prof. Dr. Tefik Erdem
Prof. Dr. Araz Gozelov/**Rusya**
Doç. Dr. Abdülkadir Öztürk
Doç. Dr. Akmaral Maldıbek/**Kazakistan**
Doç. Dr. Ali Asker
Doç. Dr. Alper Mumyakmaz
Doç. Dr. Aydın Aktay
Doç. Dr. Bartosz Józwik/**Polonya**
Doç. Dr. Cengiz Buyar/**Kırgızistan**
Doç. Dr. Cholpon Toktosunova/**Kırgızistan**
Doç. Dr. Christos Teazis/**Yunanistan**
Doç. Dr. Ferhat Mikailov/**Azerbaycan**
Doç. Dr. Güray Alpar
Doç. Dr. Hakan Acet
Doç. Dr. Hatice Güzel Mumyakmaz
Doç. Dr. Khalid El-Awaisi/**Filistin**
Doç. Dr. Mehmet Güneş
Doç. Dr. Merve Karacaer Ulusoy
Doç. Dr. Mirzahan Egamberdiyev/**Kazakistan**
Doç. Dr. Nurlan Baigabılov/**Kazakistan**
Doç. Dr. Oğuzhan Göktolga
Doç. Dr. Olga Sciuchina/**Moldova**
Doç. Dr. Savaş Erdoğan
Doç. Dr. Tekin Avaner
Doç. Dr. Ümran Türkyılmaz
Dr. Abdullah Erol
Dr. Adem Bölükbaşı
Dr. Ahmet Ateş
Dr. Atila Kartal
Dr. Bala Ishiyaku/**Nijerya**
Dr. Cahit Çelik
Dr. Dipanwita Pal/**Hindistan**
Dr. Efe Jennifer Aiyeoba/**ABD**
Dr. Faisal Zulhumadi/**Malezya**
Dr. Froilan Mobo/**Filipinler**
Dr. Gökberk Durmaz
Dr. Kainar Kaldybay/**Kazakistan**
Dr. Keisuke Wakizaka/**Japonya**
Dr. Mariam Sulkhanishvili/**Gürcistan**
Dr. Mustafa Onur Tetik
Dr. Mustafa Armut
Dr. Nurbol Baibakhov/**Kazakistan**
Dr. Saim Şallı
Dr. Terana Naghiyeva/**Azerbaycan**
Dr. Violla Makhzoum/**Lübnan**
Dr. Murat Bürkan Serbest

EDİTÖRDEN

Değerli okuyucu,

Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) tarafından, yazarlarımız ve hakemlerimizin çalışmaları sonucu hazırlanan, bilimsel hakemli dergimizin ikinci sayısını sizlerle paylaşmaktan büyük bir mutluluk duyuyoruz. İlk sayımıza göstermiş olduğunuz ilgiye teşekkür ediyor, desteğinizin bizim için çok değerli olduğunu bilmenizi istiyoruz.

Bu sayımızda da sizlere; uluslararası ilişkiler, tarih, ekonomi ve sosyoloji alanlarında hazırlanan makaleleri sunuyor, SDE Akademi Dergisinin özgün akademik çalışmaları düşünce dünyamıza kazandırmayı amaçlayan bilimsel hakemli bir dergi olma hedefini tekrar vurguluyoruz.

Bu sayımızda görüşlerinize sunduğumuz ilk makalemiz “Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü” öğretim üyesi Doç. Dr. Hasan Hüseyin Tekin tarafından hazırlanan, “Uluslararası Literatürde Göç ve Suç İlişkisi” isimli makale. Akademik çalışma alanı; Göç, Sosyal Hareketler ve Sosyal Değişme olan Sayın Tekin, bu çalışmasında her toplumda göç ve suç arasında doğru orantılı bir ilişkinin var olduğu şeklindeki ön yargılı ve bilimsel dayanaktan yoksun fikirde kısmen doğruluk payı olduğunu, fakat zannedildiği gibi her zaman göçün artmasıyla suçun da artmadığını, uluslararası literatür ve yabancı ülke örnekleri üzerinden göstermeyi amaçlamıştır.

İkinci sırada bulunan, “Kültür Diplomasisi: İran’ın Afganistan’a Yönelik Kültürel Diplomasi Faaliyetleri” isimli makale Kabil Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Khalilullah Rasuli tarafından kaleme alındı. İlgiyle okuyacağınızı düşündüğümüz bu makalesinde Khalilullah Rasuli, Afganistan toplumun yapısına ve bu bölgelerde İran’ın icra ettiği kültürel diplomasi faaliyetlerini ayrıntılı olarak incele-

mektedir. Bölgenin yapısını iyi bilen bir akademisyenin ortaya koyduğu bu görüşlerin, akademik açıdan da oldukça önemli olduğunu değerlendiriyoruz.

Akademik çalışmalarda genç akademisyenlerin desteklenmesi, Stratejik Düşünce Enstitüsünün hedefleri arasında yer almaktadır. Üçüncü makale olan “Sosyolojik Açıdan Dağlı ve Ovalı Kültürü Bağlamında Oluşan Toplumsal Bir Hoşgörü Geleneği” isimli makale bir doktora öğrencisi olan Merve Kübra Taş tarafından kaleme alındı. Genç yaşına rağmen, konuyu derinlemesine analiz etme yeteneğine sahip olduğu açıkça görünen Taş, makalesinde bir toplumu bir arada tutan en önemli güçlerden birisi olan “hoşgörü” geleneğini örnekleriyle izah ederek konuyu okuyucuların beğenisine sunuyor.

Bugün Afgan Halkının en temel ihtiyaçlarından birisinin, ulus inşa etmek ve ortak bir ulusal kimliğin tanımlanması olduğu düşünülmektedir. “Taliban Sonrası Afganistan’da Ulus İnşasının Zorlukları” isimli makalesinde doktora öğrencisi Murtaza Sarem, Afganistan’daki geleneksel kültürün bu inşa sürecinde yaratacağı zorlukları ayrıntılı bir şekilde ortaya koyuyor. Makalede incelenen hususların bu bölge ile ilgili yapılacak çalışmalar için uygun bir altyapı oluşturacağı değerlendirilmektedir.

Bir milletin tarihi boyunca edindiği kültürünü, hayat tecrübelerini, değer yargılarını özünde saklayan bir hazine olan dil, iletişim aracı olmasının ötesinde kültürel kodların taşıyıcısıdır. Dil planlaması; aynı siyasal coğrafi sınırlar içerisinde birbiri ile ilişki halindeki dillerin yasal konumunu ve statüsünü düzenlemeye de yöneliktir. Bu stratejiler çoğu kez ülkenin anayasasında yerini alırken, kamusal yaşamın çeşitli alanlarında resmi işlemlerin hangi dilde yapılacağını veya yapılamayacağını ortaya koyar ve eğitimde, basında/medyada, kurumsal yapıda, hangi dil veya dillerin fazla kullanılacağı yasalarla güvence altına alınır. Iğdır Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Nesrin Güllüdağ tarafından kaleme alınan Dilin Yasalarla Korunma Stratejilerinde Ülke Uygulamaları: Litvanya Örneği isimli çalışmada, resmi dilin yasalarla korunmasında Litvanya’nın hangi dil politikalarını enstrüman olarak kullanıldığı üzerinde durularak bu konuya akademik bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır.

“China and Latin America Beyond Trade: History, Cooperation and İntegration (Ticaret Ötesinde Çin ve Latin Amerika: Tarih, İşbirliği ve Entegrasyon) isimli makale bir Latin Amerika ülkesi olan Bolivya’dan ülkemize doktora eğitimi almak üzere gelen Reyna Varinia Aguelar tarafından yazıldı. Tarihsel olarak çok öncelere dayanan Çin, Latin Amerika ilişkileri son dönemde, Çin’in ekonomik büyümesine bağlı olarak gelişme göstermektedir. Makalede, Çin’in bu bölgedeki ekonomik faaliyetleri ile ortaklık arayışları stratejik olarak ortaya konulmakta ve ticaretin ötesinde gelişen ilişkilerin gelecekte karşılaşılabileceği zorluklardan bahsedilmektedir.

Stratejik Düşünce Enstitüsü tarafından hazırlanan dergimizin her sayısında Türkiye’nin bir ülke ile ilişkilerinin çeşitli boyutlarda ortaya konulması da hedeflenmiştir. Bu sayımıza konu olan ülke Moğolistan’dır.

Türkiye ile derin bir tarihi ve kültürel bağa sahip olan Moğolistan, günümüzde Çin ve Rusya arasında sıkışmış olduğu durumu aşma ve ilişkilerini başka ülkelerle de geliştirmek istemektedir. “Üçüncü Komşu” arayışını ifade eden bu politikalarda Türkiye, bu ülke için önceliklerden birisi konumundadır. Moğolistan’ın Ankara Büyükelçisi Sayın Bold Ravdan her iki ülke ilişkilerini geliştirmek konusunda olağanüstü gayret gösteren başarılı bir diplomattır. Bizzat sayın büyükelçi tarafından kaleme alınarak dergimize gönderilen “Mongolia-Turkish Relations in the 21st Century (21. Yüzyılda Moğolistan-Türkiye İlişkileri)” konulu mektupta bu işbirliğinin ayrıntılarına yönelik hususlar ortaya konulmaktadır. Her iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da geliştirilerek stratejik düzeyde ekonomik alana da taşınması durumunda bundan her iki ülke yanında, bölgedeki diğer ülkelerin de istifade edebileceği ve bu işbirliğinin; bölgedeki güvenliği, barışı, huzuru ve refahı geliştireceği değerlendirilmektedir.

SDE tarafından sürdürölen bu mütevazı çalışmaların bilim ve düşünce dünyasına katkı sağlamasını umut ediyoruz. Gelecek sayılarda buluşmak dileğiyle. Saygılarımızla.

Doç. Dr. Güray ALPAR

SDE
AKADEMİ
DERGİSİ
THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

THE RELATION OF MIGRATION AND CRIME IN INTERNATIONAL LITERATURE

Hasan Hüseyin Tekin

Abstract

It is widely assumed that the crime rates will increase in parallel with the increasing migration movements around the world. However, this assumption cannot go beyond being partially correct even though it is supported by some studies in the literature. In fact, there are comprehensive studies in the international literature that reach the conclusion that immigration does not increase crime. Whether the immigrants who are accused of committing crime are really guilty or not, this could be evaluated by taking into account the cultural dimension of the crime and the differences in lifestyles. Such an assessment adds a different dimension to the issue, as it will open up social cohesion and the relativity of crime to discussion. The USA and Western European countries, which are highly experienced in terms of dealing with immigrants, have similar experience in terms of conducting comparative scientific studies on immigrant population and the local people. Such studies reveal that the judgement that crime will increase in line with immigration is not very valid. Also explaining criminal behavior only with immigration brings forward the problem of single factor explanation in social sciences. This study aims to show by examining international studies and foreign countries' experiences that, although there is a partial relationship between immigration and crime rates, the assumption that this relationship is a direct relationship is a biased and unscientific one, and that crime does not always increase with the increase of immigration.

Keywords: *Immigration, Crime, the USA, Western Europe.*

ULUSLARARASI LİTERATÜRDE GÖÇ VE SUÇ İLİŞKİSİ

Hasan Hüseyin Tekin*

Öz

Dünya üzerinde artan göç hareketlerine paralel olarak suç oranlarının da artacağı şeklinde yaygın bir kanaat mevcuttur. Bu zannın, literatürde bazı çalışmalar tarafından desteklense de kısmen doğru olmanın ötesine geçemediği de bir gerçektir. Nitekim uluslararası literatürde göçün suçu artırmadığı şeklinde sonuçlara ulaşan geniş ölçekli bilimsel çalışmalar da mevcuttur. Suç isnadına maruz kalan göçle gelen nüfusun gerçekten suçlu olup olmadığı da suçun kültürel boyutu ve yaşam tarzları çerçevesinde değerlendirilebilir. Böyle bir değerlendirme, toplumsal uyum ve suçun göreceliliğini tartışmaya açacağı için, konuya ayrı bir boyut katmaktadır. Dünyada göçle gelen yabancı nüfus ile yaşadığı ilişkiler açısından hayli tecrübeli olan ABD ve Batı Avrupa ülkeleri, bu tecrübelerini göçle gelen nüfus ve yerli halk nezdinde yaptıkları karşılaştırmalı bilimsel çalışmalara da aktarmışlardır. Çıkan sonuçlar incelendiğinde, göçle birlikte suçun artacağına dair genel kabulün çok da geçerli olmadığı yönünde bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Suçu oluşturan unsurların sadece göçe bağlanarak açıklanmaya çalışılması da sosyal bilimler açısından tek faktörle açıklama sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışma, her toplumda göç ve suç arasında doğru orantılı bir ilişkinin var olduğu şeklindeki ön yargılı ve bilimsel dayanaktan yoksun fikirde kısmen doğruluk payı olduğunu, fakat zannedildiği gibi her zaman göçün artmasıyla suçun da artmadığını, uluslararası literatür ve yabancı ülke örnekleri üzerinden göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suç, ABD, Batı Avrupa.

* Doç. Dr., Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Suç Araştırmaları, hhtekin@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6300-4098>.

Bu makaleye atf için: Tekin, Hüseyin Hasan. (2021). Uluslararası Literatürde Göç ve Suç İlişkisi, SDE Akademi Dergisi, 1(2), 12-40.

Giriş

Günümüzde teknolojinin baş döndürücü gelişimine bağlı olarak küresel iletişim kanallarındaki hızlı dönüşüm, uluslararası göçü teşvik etmektedir. Diğer taraftan bireylerin yaşam standartlarındaki gayri iradi değişimler, doğal olarak bireylerin zorunlu yer değiştirmesine neden olmaktadır. Söz konusu sosyal hareketliliğin gerçekleştiği toplumlarda göç edenlerle yerel halk arasında ister istemez etkileşim olmaktadır. Bu etkileşimde, olumlu sonuçların yanında bazı problemlerde ortaya çıkmaktadır. Suç olgusu bu problemlerin başında gelmektedir. Göç ve suç arasındaki ilişki birçok sosyal bilimcinin dikkatini çekmiş ve bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmaların sonuçları da araştırmanın yapıldığı mekâna ve zamana göre farklılık göstermektedir. Bazı araştırma bulguları yaşanan göç olgusuna bağlı olarak suç oranlarının arttığını ifade ederken, diğer bazı araştırma bulguları ise göç ve suç arasındaki ilişkinin çok da fazla anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır. Yukarıdaki ifadeden anlaşılacağı üzere göç ve suç arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar farklı ülkelerde farklı sonuçlara ulaşmıştır. Göç ile suç arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu varsayımının her zaman ve her yerde ve her suç türünde doğru olduğunu söylemek ön yargılı bir davranış olacaktır. Sosyal bir olgu olan suçu belirleyen yegâne sebebin göç olduğunu söylemek ve suçun sebebinin tek faktöre indirgemek, kapsamlı bir araştırma olmaksızın bilimsel olmayan bir iddiadan öteye geçemeyecektir. Toplumsal olayları sadece tek faktörle açıklamaya çalışmak, işi içinden çıkılmaz bir boyuta taşıyacaktır. Buradan hareketle genel olarak göç ve suçun birbirleriyle ilintili olduğunu ve göçün doğrudan bazı suçlarda artışa yol açtığını söylemek kısmen mümkün olsa da bunu aşırı bir şekilde genellemek pek de mümkün görünmemektedir. Pek tabiidir ki göçle gelen nüfusun oranı, yaşam tarzları, uyum potansiyelleri ve insan onuruna yaraşır asgari geçim standardı oluşumu yanında, ev sahibi toplumun kabul ve potansiyeli de uyumu kolaylaştırıcı ve olası çatışmaları en aza indirici temel faktörler olarak görülebilir. Yeni topluma uyumun en temel iki bileşeni dil ve istihdam olarak ifade edilmektedir. Şüphesiz bu ikisinde alınan mesafe problemlerin çok büyümeden çözümüne yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada, göç ve suç olguları tanımlandıktan sonra göçün suçla ilişkisi kavramsal ve kuramsal düzeyde ele alınarak, akabinde özellikle

ABD ve Batı Avrupa ülke deneyimleri çerçevesinde göç ve suç ilişkisi, literatür üzerinden tartışılmaya çalışılacaktır.

1. Göç olgusu

Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye veya bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (www.sozluk.gov.tr, 2021) şeklinde tanımlanan göç, doğum ve ölümün yanında bir merkezin nüfusundaki değişimleri etkileyen önemli faktörlerden birisidir (Ay, 2013). Göç de, en yalın haliyle insanların bir yerden başka bir yere doğru yaptıkları sosyal bir harekettir. Göç başka bir tanımda, bir yerde yaşayanların kendi hür iradeleriyle yaşadığı yerleri, başka yerlerde daha uzun zamanlı yaşamak üzere değiştirmeleri ve yeni yaşam yerlerine adaptasyon süreci olarak da ifade edilmektedir (Tekeli, 2006: 69). Uluslararası Göç Örgütünün tanımına göre ise; “Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir.” (IOM, 35-36). Tüm bu tanımlamaların ortak noktası ise yer değiştirme yani hareketin vurgulanmasıdır. Göç kısaca uluslararası ya da ülke içindeki hareketliliğin genel adı olarak açıklanabilir.

Göç olgusu dünyada 1950’li, Türkiye’de ise 1960’lı yıllardan itibaren ağırlıklı olarak çalışılmaya başlanmıştır. Elbette ki bu tarihlerden önce de göç toplumları etkileyen bir unsur olarak bulunmuş ve çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Ancak 20. yüzyılın ortalarına kadar göç, ülkelerin nüfus hareketleri içinde dikkat çeken bir konumda bulunmadığı için üzerinde çok fazla durulmamıştır. Türkiye’de 1950’li yıllarda uygulanan kalkınma faaliyetleri ile birlikte bölgeler arası farklılıklar artmış, hızlı nüfus artışı ve tarımda makineleşmeyle birlikte iç göç ve dış göç hareketleri hızlanmıştır (Özcan, 1997:78-91). Öyle ki 1950’li yıllarda nüfusun ancak yüzde 19’u kentsel alanda yaşarken bu oran 1970’de yüzde 36’ya ve 1990’da yüzde 56’ya yükselmiştir (İçduygu ve Ünalın, 1997: 43). Bu değişimler gözleri

göç kavramına çevirmiş ve bu alanda çeşitli araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu anlamda göçün tanımlanmasının yanında göç türleri üzerinde de durulmuş ve incelenmiştir.

Zamana, ihtiyaçlara ve duruma göre birçok farklı türleri ortaya çıkan göç kavramını; genel olarak kapsadığı süre (geçici göçler-uzun dönem göçler) ve göç edenin iradesi dışında gerçekleşmesi (zorunlu göçler-zorlama göçler) yönünden ikiye ayırmak mümkündür (Ay, 2013). Kapsadığı süreye göre göçlerden geçici göçlere, tayin ve görev değişikliği örnek olarak vermek mümkündür. Göç edenin iradesi dışındaki göçlerin örnekleri ise; Suriye İç Savaşı yüzünden göç edenlerin durumu ve devletin veya terör örgütlerinin baskısı ile yapılan göçlerdir. Bunlar zorunlu göçler olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada göç konusu, iç ve dış göç olarak ele alınmıştır. Buna göre; iç göç, bir ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göç iken; eğer göç devletleri ayıran sınırlardan biri geçilmek sureti ile yapılıyorsa dış göç adını almaktadır.

2. Suç olgusu

Suç kavramı insanoğluluyla yaşıt bir kavramdır. İlk insandan günümüze, özellikle de insanların topluluk halinde yaşamaya başlamasıyla artarak gelmiştir. Böylesine eski bir kavram olmasına rağmen suçun tanımlanmasında birlik sağlanamadığı görülmektedir. Çünkü suç, zamana, topluma ve insana göre değişen bir kavramdır. Suç “hukuk kurallarının toplum için zararlı ve tehlikeli görerek yasakladığı ve cezai yaptırıma bağladığı eylem” olarak tanımlanmaktadır (Ana Britannica, 1994). Tappan (1947)’a göre suç “ceza yasalarını herhangi bir savunma ve mazereti olmaksızın ihlal etmede kasıtlı davranmadır ve devlet tarafından cezalandırılır.” Hall Jerome (1947:8-18) göre suç; toplumsal çıkarlar üzerinde zararlı etkisi olan, suç niyeti olan, yasal olarak cezaya bağlanmış kasıtlı davranışlardır. Reid (1982: 76-77)’e göre suçun tanımını yapmak mümkündür, ancak bu tanım durumu veya kişiye göre değişebilmektedir. Bir davranış bazı kişiler tarafından bazı durumlarda yapıldığı zaman suçtur, başka kişiler tarafından başka durumlarda yapıldığı zaman suç değildir. O halde suç tümüyle tanımsal bir faaliyettir.

Ceza hukuku anlamında suç kavramı ise; kanun tarafından ceza yaptırımına bağlanan bütün hareketleri ifade eder. Yani bir kişinin bir eyleminin suç olabilmesi yasada belirtilen bazı koşullara bağlıdır. Buna aynı zamanda “cezalandırılabilme şartları” da denir. Yine bir fiilden dolayı fail hakkında suçun cezasına maruz bırakma için gereken şartlara da “kovuşturma veya yargılama şartı” denir. Suç kavramı suçlu hareket ve ihmali davranışlarını belirtir. Suçun kapsamı toplumların siyasal yapılarına, sosyal yapılarına, kültürel özelliklerine ve inanç sistemlerine göre değişebilmekte ve yeni anlamlar kazanabilmektedir. Örneğin Türkiye’de 1996 yılında yürürlüğe giren ve kapsamı alanı daha sonra genişletilen 4207 sayılı Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanundan önce kapalı alanlarla sigara içmek suç değilken, bu kanunun yürürlüğünden sonra bu fiili gerçekleştirenler hakkında hem idari hem adli para cezası getirilmiştir. Buradan da açıkça görüleceği üzere suç; bir toplumda belirli bir zamanda kabul edilen normlara, kurallara, değerlere uygun olmayan davranışlar sergilemektir.

Suç tanımının yanında suçlu davranışının açıklanması da önemlidir. Bu konuda Klasik Ekol ve Pozitif Ekol genel olarak suçlu davranışını açıklamışlardır. Klasik Ekole mensup kriminologlara göre, bireyler istediklerini elde etmek için yasal ve yasal olmayan yolları seçmekte özgürdür. Bir başka ifadeyle Klasik Ekol bireylerin özgür iradesini esas alır (İçli, 2004:45). Pozitif Ekol temsilcilerinden olan Enrico Ferri (İçli, 2004:51) suçun temelde suçlunun içinde yaşadığı toplum tarafından üretildiğini, kişilerin bunun seçmediklerini, aksine yaşam koşullarının bu duruma sebebiyet verdiğini ifade eder. Ferri, suçun önleyici yollarla kontrol edilebileceğini iddia eder.

Suç oluşumunda bireylerin içinde buldukları sosyo-ekonomik yapının, kültürün, geleneğin, göreneği ve çevrenin etkisi yadsınamaz. Neticede birey sağlıklı bir toplumda bulunursa çevresinden etkilenecek kendisi de sağlıklı olacak, aksi takdirde olumsuz, istenmeyen, kötü amaçlı davranışlar sergileyebilecektir. Ayrıca yerleştikleri toplumun kurallarını içselleştirememiş kişi ya da grupların anomi durumuyla karşı karşıya kalmaları ve suçlu davranışı içerisinde bulunmaları da beklenebilir. Bu minvalde gerek iç göç gerekse dış göç vesilesi ile gelenlerin yerleştikleri toplumda sosyal bütünleşmeye dahil olmaması beraberinde suç olgusunu meydana getirebilmektedir.

Bu çalışmada ele alınan göç ve suç ilişkisinin, ülke örneklerinde araştırmacılar tarafından suçun “malvarlığına karşı suçlar (property crimes)” ve “şiddet suçları (violent crimes)” olarak iki başlıkta incelendiği gözlenmiştir. Bu suç türlerinin yerel mevzuattaki karşılığı araştırıldığında malvarlığına karşı suçlar; Türk Ceza Kanunu’nun 141-168. maddelerinde sayılan; hırsızlık, nitelikli hırsızlık, yağma, mala zarar verme, hakkı olmayan yere tecavüz, güveni kötüye kullanma, bedelsiz senedi kullanma, dolandırıcılık, karşılıksız yararlanma, hileli ve taksirli iflas, şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi, suç eşyasının alınması veya kabul edilmesi gibi suçlardan oluşmaktadır. “Şiddet Suçları” ise literatürde yer almakla birlikte genel olarak bu isimde Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenmemiş olup, içerdiği suçlar itibariyle ayrı ayrı olarak Türk Ceza Kanunu’nda yer bulmuştur. Şiddet suçları aslında saldırganın kurbanına güç kullandığı ya da güç kullanmakla tehdit ettiği suç türleridir. Şiddet suçlarında silah kullanılabilir ya da kullanılmayabilir. Bu suç başlığına uçak korsanları, banka soyguncuları, hırsızlar, teröristler, araba hırsızları, tecavüzcüler, kaçırılanlar, işkenceciler ve uyuşturucu kartelleri dahildir.

3. Göç ve suç ilişkisi

Göçmenlerin suç faaliyetlerine karışma eğilimleri hakkında kamuoyunun ilgisi, göçmen olgusunun kendisi kadar eskidir. Göçler sonucunda ortaya çıkan bazı problemler yerel halkın tepkisine neden olmuştur. Bunların sonucu olarak hem toplumdaki bireyler hem de devletler tarafından göç ve suç ilişkisinin güçlü olduğu yönünde bir algı meydana gelmiştir. Diğer yandan göç ve suç arasında ilişki kurulmasının en önemli nedenlerinden biri, göç sonucu göç edenlerin yerleştikleri toplumda karşılaşmaları muhtemel uyum sorunlarıdır. Çünkü göç, özellikle topluma egemen olan hukuk kuralları, gelenek görenek, adetler ve görgü kuralları gibi toplumsal kontrol mekanizmaları üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Bu durum göçmelerin suç işleme eğilimlerini etkilemektedir. Bu eğilimi ölçme adına göçmenler hakkında birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin; Bauer ve ekibi OECD ülkelerindeki göçmenlerin yerli halka göre daha fazla suça karıştıkları, böylece genel suç rakamlarının yükselmesinde rol oynadıklarını gösteren bir çalışma yapmışlardır. Yine buna benzer bir çalışmayı da 1941 yılın-

da Vechten yapmıştır. Vechten (1941)'e göre yabancı doğumluların genç yaş kategorisinde suç işleme oranı, yerli halka göre daha yüksektir. Diğer yandan göçmenlerin daha çok suça karıştıkları yönündeki iddianın tersini gösteren araştırmalar da yapılmıştır. Bu araştırmalardan bir tanesi de Abbott tarafından yapılmıştır. Abbott'a (1931) göre, yabancı doğumlular yerli halka göre daha az suç işlemektedir. Ancak adalet sistemi göçmenlere ön yargılı davranmaktadır. Abbott'a göre özellikle Afrikalı ve Meksikalı Amerikalılar bu ön yargının fazlasıyla kurbanı olmaktadır. Çünkü Meksikalıların suçluluk durumu abartılmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi göçmenler birçok sosyal sorunun baş aktörü olarak suçlanmışlardır. Bunun uzantısı olarak göçmenler hakkında sadece suça karışma şeklinde değil, toplumda yerli halkın iş gücü fırsatlarını elinden aldıkları, yerelde işleyen sağlık sisteminin aksamasına yol açtıkları ve eğitim kalitesini düşürdükleri ileri sürülmektedir. Bu iddiaların yanlış varsayımlara ve klişelere dayandığı sıklıkla bu alanda araştırma yapanlar tarafından da dile getirilmiştir. Martinez ve Lee'ye (2000: 487) göre; tarihsel arka plana bakıldığında toplumun göç ve suç arasındaki ilişkiye dair algısı çoğunlukla bilimsel çalışmaların bulgularından ziyade bir takım basma kalıp düşüncelere göre şekillenmiştir. Benzer şekilde 20. yüzyılın başlarında oluşturulan göç politikaları da var olan bilimsel literatüre dayanmak yerine kesin olmayan inceleme ve önyargılı düşünceler tarafından şekillendirilmiştir. Bu durum günümüzde de böyle devam edelmektedir. "Göçmenler daha yüksek suç oranlarına sebep olmakta mıdır?" sorusuna genel sosyal araştırmada (General Social Survey) cevap verenlerin %25'lik bir oranı "büyük bir olasılıkla" diğer %48'lik kesim ise "kısmen" şeklinde cevap vermiştir. Bunun sonucu olarak ankete katılan yaklaşık %75'lik kesim açısından göç ve suç birbiri ile içli dışlıdır (Kubrin, 2013).

Göç ve suç ilişkisi incelendiğinde nüfus, geçiş, nüfus hareketliliği, iş gücü piyasası yapısı ve yasadışı uyuşturucu piyasası gibi faktörlerin önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı bu konulara bakış açısı çalışmada bu yönde ele alınacaktır. Göçün suçu artırıp artırmadığı konusunda nüfus hareketliliğinde özellikle yaş ve cinsiyet gibi nüfus niteliklerine odaklanılır. Kubrin (2013)'e göre göç, yerli nüfusun suç oranını artıracak şekilde şehrin nüfus ve ekonomik yapısını yeniden şekillendirebilir. Göç

bunu çevre dinamiklerini değiştirerek yapar. “Sosyal Karışıklık Teorisi”ne göre suç oranlarındaki artış çevre ile ilişkilidir. Buna göre yerleşim yerinin alt üst olması suça neden olur. Çünkü nüfusun düzensizliği, sosyal bağları zayıflatır ve gayri resmi sosyal kontrolü toplumda azaltır. Kubrin (2013)’e göre; bugünkü göçmenler önceki göçmenlere ve yerli halka göre daha az vasıflıdır. Bu durum göçmenlerin iş beklentilerini, dolayısıyla yerleşim fırsatlarını sınırlar ve onların daha fazla yoksulluğa, işsizliğe ve sosyal sorunlara maruz kalmalarına yol açar. Ayrıca göçmenlerin dil problemleri ve tecrübe ayrımcılığı onları “Fırsat Yapı Teorisi”ne göre çete ve uyuşturucu madde satışı gibi yasadışı yollardan refahlarını sağlamaya iter. Bu konuda alternatif bir başka açıklama da Butcher ve Piehl (1998)’in iş gücü piyasasının yapısındaki değişikliklerin ve göçmenlerin, yerli halkı nasıl etkileyeceğine ilişkindir. Eğer göçmenler, yerli halkın sosyal yardım sisteminde yük oluşturursa ve yerlilerin işlerini ellerinden alırlarsa düşük vasıflı yerliler suça karışabilecektir. Kubrin (2013) göçmenlerin yerleştirildikleri yere göre uyuşturucu piyasası tehlikesi ile karşı karşıya kalmalarının muhtemel olduğunu söylemektedir. Çünkü göçmenler çoğunlukla gençlerden ve erkeklerden oluştuğu için yasadışı uyuşturucu piyasasının işe almak isteyeceği insan profiline uymaktadırlar.

Göçün suçu artırdığına ilişkin tezlerin yanında göçmenlerin daha az suça eğilimli olduklarını iddia eden görüşler de vardır. Martinez ve Lee (2000)’ye göre; göçmenler yerli gruplara göre daha düşük suç oranı sergilemektedir. Bu bağlamda; göçmenlerin seçiminin etkisi, resmi sosyal kontrol ve aile yapısı gibi faktörler göçmenlerin suç eğilimleri azaltmaktadır (Kubrin, 2013: 445). Göçmenler seçilirken suç işleme eğilimi az olan gruplar seçilirse suç oranı azalmaktadır. “Göçmen seçimi etkisine” göre seçilen gruplar arasında yüksek başarıma duygusu ve düşük suç eğilimi vardır (Butcher ve Piehl, 2015). Amerika’ya gelen birçok göçmen zaten ekonomi ve eğitim fırsatlarının devamı ve kendisi ve ailesi için daha iyi bir yaşam sürmek hayaliyle gelmektedir. Ayrıca göçmenlerin hepsi ekonomik dezavantajla karşılaşmadığı için özellikle kentsel alandaki sayılarındaki artış, suç oranlarını azaltmaktadır (Kubrin, 2013:445). “Sosyal Kontrol”de ise; resmi makamlar tarafından yerel halktan karşılaştığı suçla ilgili bir şey yapması, suçun üstüne gitmesi ve polis görevlilerine haber vermesi istenebilmektedir. Bunun sonucunda “Caydırıcılık Teorisi”ne göre bireysel anlam-

da daha az suç işlenmesi sağlanır (Kubrin, 2013: 445). Butcher ve Piehl'e (1998: 672) göre ise sınır dışı edilme korkusu göçmenleri daha az suç işlemeye sevk edebilir. Ayrıca göçmenlerin canlandırması yani; göçmenlerin alanı canlandırması ile toplumdaki sosyal bağlar kuvvetlendirilebilir. Bu durum sağlam aile bağları ve civardaki kurumlar ve etnik yabancılaşmış bölge ekonomileri ile ilişkili iş fırsatlarının artırılmasıyla mümkün olabilir (Kubrin, 2013: 445). Son olarak göçmenler arasında geleneksel bozulmamış aile bağlarının olması, düşük boşanma oranları ve aile bireyleri sayısının ikiden fazla olması muhtemelen daha az suç işlemelerini sağlamaktadır (Kubrin, 2013: 445).

Qusey ve Kubrin'e göre; göçmenlerin durumu ve suç işleme ilişkileri hakkında yapılan incelemelerin çokluğunun tersine, makro seviyede göç ve suç ilişkisi üzerinde yapılan çalışmalardan çevre, şehir ve büyük şehirler düzeyinde yürütülen çalışma oldukça azdır. Çünkü göçmenlerin diğer yerli halka göre daha çok suça karıştıkları tartışmalarından ziyade göç birçok değişkenin etkilediği bir olaydır. Bu alanda yapılan çalışmalardaki incelemeler ampirik olarak test edilmediği için göç ve suç bağı karanlık bölge olarak kalmaktadır (Qusey ve Kubrin'den akt. Kubrin, 2013:441).

Göç edenleri suça iten nedenler üzerinde de çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Yıldırım'a (2004: 149-150) göre; şehirlerdeki nüfus yoğunluğu ve göç nedeniyle meydana gelen sorunların çokluğu suç eylemine ortam hazırlamaktadır. Ayrıca yoksulluk suç eğilimini hızlandırmaktadır. Sosyolojik açıdan da çoğu durumlarda göçü ortaya çıkaran sebeplerle suçu ortaya çıkaran sebeplerin aynı olduğu görülmektedir. Ayrıca göç eden insanları suça iten sebeplerin başında onların gerekli eğitime sahip olmaması ve herhangi bir iş/meslek alanında yeterli donanıma sahip olmamalarının yanı sıra; kendilerinden olanların biz, şehre kendilerinden önce yerleşenlerin ise öteki şeklinde algılanmaları gelmektedir.

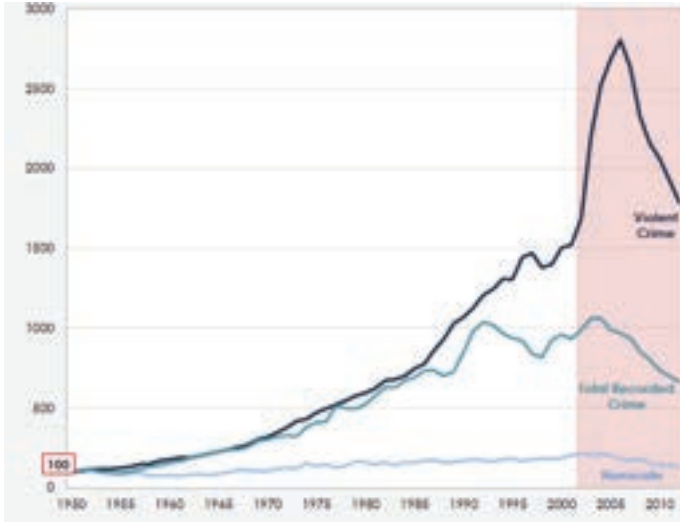
4. Göçün suçla ilişkisinin diğer ülke örnekleri üzerinden incelenmesi uluslararası literatürden örnekler

Bu bölümde yoğun dış göç akınına maruz kalan İngiltere, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, İspanya, Fransa gibi ülke örnekleri üzerinden göç ve suç ilişkisi bağlantısı incelenecektir.

4.1. Göçün suçla ilişkisi: İngiltere örneği

Ocak 2015'te Romanya ve Bulgaristan göçmenlerine sınırların açılması sonrasında İngiltere'de, suçluluğu artıracak kıyamet öngörülerine rağmen tam tersi gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde İngiltere suç oranları son 33 yılın en düşük seviyelerinde gerçekleşmiştir. Ekonomi ve Barış Enstitüsü tarafından İngiltere Barış Endeksi (UK Peace Index) raporuna göre (2013); 2003 ve 2012 yılları arası göçmen yığınları arasındaki suç oranlarına bakıldığında cinayet işleme oranı 2003'te 100.000 kişi başına 1,99 oranında iken bu rakam 2012'de yarı oranında azalarak 1'e gerilemiştir. Bu dönemde eş zamanlı olarak 100.000 kişi başına düşen şiddet suçu sayısı da 1,018 iken 833'e gerilemiştir.

Tablo 9: İngiltere'de 1950-2012 yılları arasında şiddet suçlarının (violent crime), cinayet suçlarının (homicide) ve toplumsal suç eğilimlerinin (total recorded crime) dağılımı

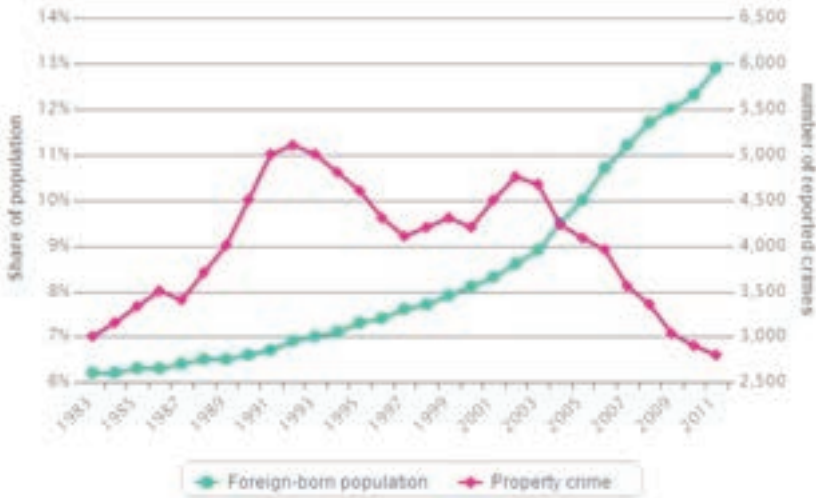
Kaynak: Institute for Economics and Peace, UK Peace Index Report, (2013:11)

Göçmenlerin, özellikle Romanyalıların suçu artıracığı olgusunun fitili o dönem sağ parti lideri Nigel Farage tarafından ateşlenmiş, adı geçen siyasi mesajlarında “Romanyalı suç dalgası” ile İngiltere’nin yüzleşeceği vurgusu yapmıştır.

Konu ile ilgili bahsedilen siyasi söylemin aksine tam tersi gelişmelerin yaşandığı hususu ile ilgili olarak Birleşmiş Milletlerdeki Romanya Daimi Temsilcisi Büyükelçi Dr Ion Jenga; 2013’te Romanyalıların tüm Birleşik Krallıkta işlenen suçları arasındaki dağılımının 1,797 oranında gerçekleştiğini, 2014 yılında bu rakamın 1,522 olduğunu, yani belirtilen yıllar itibariyle Romanyalıların karıştığı suç türlerinde %15,3’lük bir azalmanın olduğunu belirtmiştir (Jinga, 2014).

Diğer taraftan, İngiltere’de 2002’den beri hırsızlık, soygun, uyuşturucu madde suçları, sahtecilik gibi malvarlığına karşı işlenen suçlar (property crime) azalmakta, yabancı doğumlular ise bu dönemde artmaktadır. Bu durum aşağıda yer alan şemada da açıkça görülmektedir (Bell ve Machin, 2013).

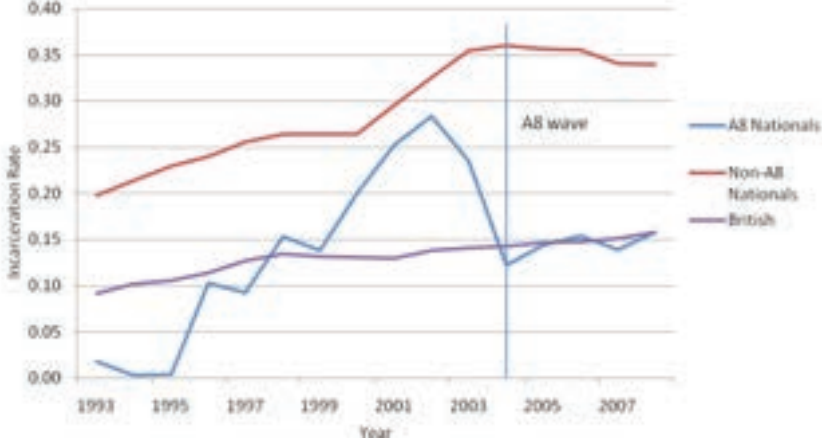
Tablo 10: İngiltere ve Galler Ülkesinde Malvarlığına Karşı İşlenen Suç (Property Crime) ve Yabancıların (Foreign-Born population) Göç İlişkisi

Kaynak: Bell ve Machin, briefing: Immigration and crime: Evidence for the UK and other countries, (2013:4)

Bu alanda yapılmış bir başka çalışma örneğine bakacak olursak; Bell, Fasani, ve Machin (2013) İngiltere’de 2002-2009 yılları arasındaki yerel suç oranlarını incelemiştir. Adı geçen araştırmacılar tarafından İngiltere’de 1990’ların sonları ve 2000’li yılların başlarında meydana gelen mülteci akını ve ikinci büyük göç dalgası olan 2004 sonrası Avrupa Birliğine üye olan ülkelerden gelen işçi sınıfı üzerinde çalışmalar yapılmıştır. İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı mahkûmiyet oranları istatistikleri üzerinden yürütülen çalışmaya göre; özellikle Somali, Irak ve Afganistanlı sığınmacılar ve A8 ülkelerinden (Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya, Slovenya) gelen sığınmacıların malvarlığına karşı suçların artışından sorumlu olduğu şeklindeki yaygın kanının aksine, esasen A8 ülkelerinden gelen göçmenler malvarlığına karşı işlenen suç oranlarının düşmesinde etkili olmaktadır. Ayrıca çalışmada bahsedilen farklı ülkelere gelen her iki sığınmacı türü için göç ve suç oranı ile ilgili önemli doğrudan bir tespit bulunulmamıştır. Bell, Fasani ve Machin’ (2013) göre; bütün İngiltere ve Galler boyunca yerel otoriterlerdeki sığınmacı popülasyonunun büyüklüğünün yerel nüfusun %0,1’i kadar olduğundan mala karşı işlenen suçların ortalaması %0.11 daha fazla olabilir. Bu da yaklaşık %2,7’lik malvarlığına karşı suç oranında %4’ü kadar bir malvarlığına karşı suç oranına eşittir. Genel olarak; sığınmacılar toplumun yaklaşık %0,1 oranını teşkil ettiğinden, suç oranı üzerindeki makro etkileri sınırlı olmaktadır. Sözü edilen çalışmanın bulguları, işgücü piyasasının fırsatlarının potansiyel suç etkisini şekillendireceği tezi ile uyumludur.

Tablo 10: 1993-2008 yılları arası sığınmacılardan A8 ülkelerinden (A8 Nationals) olanlar ile olmayanların (Non-A8 Nationals) ve İngilizlerin (British) mahkûmiyet oranları

Kaynak: Bell, Fasani, ve Machin, (2013:17)

4.2. Göçün suçla ilişkisi: Almanya örneği

Almanya altmışlı yıllardan itibaren resmi bir göçmen politikası izlemektedir. Günümüzde bile hala Almanya göçmenler için tercih edilen ülkeler arasında gelmektedir.

Almanya Federal İstatistik Dairesinin açıkladığı verilere göre; 31 Aralık 2014 tarihinde Almanya'da 8 milyon 200 bin yabancı yaşamaktadır. Yabancılar ilişkin veri kaydının tutulduğu 1967'den beri bu rakamın rekor bir sayı olduğu göze çarpmaktadır. İstatistiklere göre Almanya'da yaşayan yabancıların %45'ini AB ülkeleri oluştururken, %18'ini (1 milyon 530 bin) Türkler oluşturmaktadır. Yabancılar arasında ise en fazla artış gösteren grup %108 ile Suriyeliler ve yüzde 121 ile Eritreliilerdir.

Almanya'nın 2014 yılı kayıtlarında nüfusu 81 milyon 200 bin rakamına ulaştığı düşünüldüğünde 8 milyon 200 bin göçmen rakamının nüfusunun toplamının %10'una karşılık gelmektedir. Neticede farklı kültürden insanları barındıran bir toplulukta kültürel uyumsuzluk, göç edenlerin yaşam beklentilerinin gerçekleşmemesi gibi birçok nedenin beraberinde kriminal olayları artırması beklenebilir.

Bu alanda göç ve suç ilişkisi ile ilgili ülke genelinde yapılan çalışmalarda yer verilen bulgular aşağıda verilmiştir. Buna göre;

Piopiunik ve Ruhose (2015)'a göre; Berlin duvarının yıkılmasından sonra Etnik Almanyalılardan (Doğu Avrupa'dan ve Sovyetler Birliğinde yaşayıp Sovyet Rusya'nın dağılmasından sonra göç edenler) Almanya'ya göç edenler suç oranını artırmaktadır. 1988 ve 2005 yıllarında 3 milyondan fazla etnik Almanyalı ülkeye göç etmiştir. Bu göçle Almanya'nın nüfusu %5 artmıştır. Yasal olarak etnik Almanyalılar ülkenin vatandaşı olmalarına rağmen yerli halka göre daha az eğitim düzeyine ve gelire sahiptirler. Söz konusu çalışmaya göre göç eden her 1000 kişi başına bir göçmen toplam suçta %0,9 oranında artış meydana getirmektedir. Suç oranları, önceden suç geçmişi olan bölgelerde ve yüksek işsizliğin görüldüğü bölgelerde daha fazladır.

Konu ile ilgili bir başka çalışma örneğine bakıldığında; Münster Üniversitesi Profesörlerinden Klaus Boers ve ekibinin "Modern Kentte Suç Eylemleri" başlıklı araştırmaları 12 yıl sürmüş olup, araştırma 3400 denek üzerinde yapılmıştır. Araştırma için seçilen 13 ile 24 yaş aralığında olan 3 bin 400 genç, 2002 yılından itibaren 10 yılı aşkın bir süre izlenmiş ve kendileri ile anketler yapılmıştır. Anketler gençlerin 20 yaşına kadar her yıl, 24 yaşına kadar ise iki yılda bir yapılmıştır. Bulgulara göre; 18 yaşına kadar erkeklerin yüzde 84'ü, kızların yüzde 69'u en az bir kez hafif ve orta ağırlıkta bir suç işlemektedir. 15 ve 16 yaşından itibaren gençler arasında suç işleme oranı ise düşmeye başlamaktadır. Gençler ergenlik döneminde ergenliklerini ispatlamak için suç işlemektedir. Gençler arasında tekrar suç işleme oranı %6-%8 oranında değişmektedir. Ayrıca söz konusu çalışmada göçmen kökenli gençler arasında suç işleme oranının toplumdaki gençler kıyaslandığında yüksek olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Boers ve ekibi araştırma sonuçlarını "Karanlık Alanda (Dunkelfeld) Artma Yok, Göçmen ve Alman Gençler Arasında Çok Az Fark Var" başlığı ile yayınlamıştır. Boers ve ekibine göre; ilk kuşak göçmen grubunda bahsedilen yüksek suçluluk göze çarpmazken, sonradan gelen kuşak "problemlili grup" olarak ele alınmaktadır. "Maço Türkler" in ya da "suça hazır Alman kökenli Ruslar"ın kamuoyunu fazla meşgul etmesi, sorunun sadece onlara dayandırılmasına yol açacaktır. Yapılan bu etiketlendirmeler neticesinde göçmen gençlerin sosyal ve bireysel sorunları ihmal edilecektir (İlbuğa, 2009: 173).

4.3. Göçün suçla ilişkisi: Amerika örneği

2. Dünya savaşından sonra Amerika'ya yasal göçmen akını düzenli şekilde artmıştır. Buna bağlı olarak 1960-2000 yılları arasında göçmen sayısı artışı yerli halka göre 2 kattan fazladır. Amerika'da son 30 yılda Meksikalı doğumlarının sayısında 4 kat artış gözlenmiştir (Chalfin, 2013). Göç ve suç ilişkisi aralarında bağ olmadığını gösteren birçok araştırmaya rağmen, göçmenlerin geleceği konusu ülke gündemini meşgul etmektedir. Amerikalıların dörtte üçü göçmenlerin suçu artırdığını düşünmelerine rağmen henüz akademik çalışmalarda bu tür bir sonuç gösterilememiştir (Spenuch, 2011).

Ewing vd. (2015) tarafından hazırlanan Amerikan Göç Konseyi raporuna göre; belgesiz göçmenler (undocumented immigrants) arasında suç işleme oranı yerli Amerikalılara göre oldukça düşüktür. Burada, belgesiz yani kaçak göçmenlerin yakalanmaları halinde sınır dışı edilme riski ile karşı karşıya kalabilme ihtimaline karşı, herhangi bir suça karışmamayı yeğliyor olmaları düşünülebilir. Çünkü suça karışan kişinin yolu bir şekilde güvenlik güçleri ile kesişecektir ve suçu işlediği ülkede bulunuşunu belgeleyemeyen kaçak göçmen doğrudan sınır dışı edilme riski ile karşı karşıya kalacaktır. İnsanların suçla olan ilişkileri buldukları yasal statü durumları ile ilişkili de olabilmektedir. 1990-2013 yılları göçmen sayısı 3'e katlanmış 3,5 milyondan 11,2 milyona ulaşmıştır. Bu süre zarfında FBI kayıtlarına göre saldırı, soygun, tecavüz ve öldürme gibi şiddet suçları suç oranı %48 oranında azalmıştır. Aynı şekilde hırsızlık, motorlu araç soygunu gibi malvarlığına karşı işlenen suçlarda da %41 oranında azalma gerçekleşmiştir. Aynı yazarlar tarafından 2010 yılı Amerika Toplum Anketi (American Community Survey-ACS) üzerinden yürütülen bir çalışmada ise; 18-39 yaşları arasındaki göçmen erkeklere göre mahkûmiyet (çoğunlukla erkekler tarafından bu yaşlarda suç işlenmektedir) oranı 2010 yılı verilerine göre 1,6 oranında iken, bu oran yerli halkta %3,3 seviyelerinde seyretmektedir. Bu oranlardaki farklılık 1980, 1990 ve 2010 yılları arasındaki nüfus sayımları zamanında da devam etmektedir.

Tablo 11: 1980-2010 yılları yerli (native-born) ile yabancı (foreign-born) erkekler arasındaki mahkûmiyet oranları

Kaynak: Ewing, Martinez, Rumbaut, (2015:10)

Tablo 11'e göre 1980, 1990 ve 2010 yılları arasında mahkûmiyet oranları yerli halkta göçmenlere göre 2-5 kat daha fazladır.

Spenkuch (2011) Meksikalı ve Meksikalı olmayanlar arasında suç oranları ile ilgili çalışma yapmıştır. Araştırma sonucuna göre; Meksikalı göçmenlerin diğer kesimlere nazaran daha fakir işgücü piyasası gelirleri vardır. Sonuçta malvarlığı suçları üzerinde Meksikalı göçmenlerin buna zorlanmalarının, yani çevresel koşullar suç işlemelerinde etkili olmaktadır. Meksikalı göçmenler ile suç ilişkisi pozitif yönde iken diğer göçmenler arasında ilişki negatif yöndedir. Ayrıca 1980-2000 yılları verilerine göre %10'luk göçmen sayısındaki artış şiddet suçları artışı üzerinde bir etkisi bulunmamakla birlikte malvarlığına karşı suçlarda %1,2'lük bir artışa neden olmaktadır. Bir başka anlatımla Meksikalıların suça karışma oranı yerli halka göre 2,5 kat fazladır. Çalışmada ayrıca işgücü piyasasında fırsatlara ve göçmen gruplarına odaklanmanın önemini vurgulamıştır. Chalfin (2013)'e göre ise; metropollerde yahut büyük şehirlerde Meksikalı göçmenlerin suçu arttırdığına ilişkin kanıt yoktur.

2013 yılında Spenkuch tarafından Amerika'daki Hispanik nüfusu üzerinde yapılan bir başka çalışmaya göre ise Hispaniklerin ülkeye göçü ile aletli suçlar diye tabir edilen soygun ve hırsızlık vaka artışı arasında pozitif korelasyon vardır (Chalfin, 2015:1).

Butcher ve Piehl (2005) Federal Rezerv Bank Raporunda; göçmenlerin düşük gelirlerine rağmen neden daha az sayıda ceza aldıklarını araştırmıştır. Butcher ve Piehl'e göre; göçmenler yerlilere göre daha az kurumsallaşmışlardır. 2000 yılında göçmen erkekler arasında yerli halkın beşte bir oranında kurumsallaşma vardır. Göçmenlerin kurumsallaşamamasında eğitim düzeyinden ziyade yerli halkın bu alanda daha fazla tecrübeye sahip olması yatmaktadır. Diğer taraftan 1980, 1990, 2000 yıllarında göçmenler yerlilere göre düşük suç oranlarına sahiptir ve ayrıca bu etki göstermelik olmayıp her on yılda bir artış göstermektedir. Söz konusu raporda göçmenler üzerindeki suç oranındaki azalışta, sınır dışı edilmenin ve cezaların caydırıcılığından ziyade göçmenlerin bu yolu tercih ettikleri ve bu durumun giderek arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.4. Göçün suçla ilişkisi: İtalya, İspanya, Fransa örnekleri

Bir Akdeniz ülkesi olan ve Avrupa'ya doğru yapılan göçün Akdeniz'deki en önemli giriş kapılarından biri olan İtalya, ülkeye doğru, özellikle Akdeniz'in karşısındaki Afrika kıyılarından gelen yabancı akınını düzenlemek için ilk yasasını 1990 yılında onaylamıştır. Sonradan 1998 ve 2002 yıllarında bu yasada düzenlemeye gidilmiştir. 2002'deki İtalya merkez sağ koalisyonunun çıkardığı 189 kanun numaralı Bossi-Fini yasası olarak bilinen yasayla, İtalyan halkının göçmenlere karşı büyüyen endişelerine çözüm yolları denenmiştir. Söz konusu yasayla yasadışı göçmenlerin ülkeye girişinde ve ülke içerisinde kontrol mekanizmaları geliştirilmiştir (Cecehi, 2011: 3). İtalya'da yasal göçmen sayısı 2000 yılında 1,700,000 iken, 2003'ün sonunda bu rakam 2,600,000 ve 2009'da 3,900,000'a ulaşmıştır. 2009 yılı göçmen rakamı aynı zamanda nüfusun %6,5 kadarına denktir.

İtalyan Merkez Bankasının 1990-2003 yılları arasında göç ve suç ilişkisi üzerine bilinen bir çalışmasına göre; eğer göç ve suçu eş zamanlı artıran değişkenler sabit tutulursa, İtalyan topraklarında varlık gösteren yabancıların suçla aralarındaki pozitif ilişki çok küçük bir oranda hırsızlık gibi malvarlığına karşı suçların artışı dışında kaybolacaktır. Polis kayıtlarına göre toplam suçta yaklaşık %1,5 ve %1,8 olan göçmenler tarafından işlenen suçların ise genel suçların artışına etkisi önemsizdir (Bianchi, Buonanno ve Pinotti, 2008).

Bianchi vd. (2010) 1990-2003 yılları İtalyan şehirlerinde göç ve suç arasındaki suç oranını incelemiştir. Buna göre; ilk olarak polis kayıtlarında göçmen popülasyonu büyüklüğü ile malvarlığına karşı suçlar ve genel suç oranları arasındaki ilişki pozitifdir. Çalışmada İtalya'nın göçmen popülasyonu değişimleri etkisini incelemek için göçmenlerin diğer Avrupa ülkelerine göçmesini esas alan yardımcı değişkenler kullanılmıştır. Yapılan değerlendirmelerde göçmenler diğer suç türlerini etkilemeksizin sadece hırsızlık vaka sayısını artırmaktadır. Hırsızlık vakaları tüm suç sayıları içerisinde çok küçük bir parçayı teşkil ettiği için, tüm suçlar üzerindeki etkisi önemsizdir.

Alonso vd. (2008) ise; İspanya'da yerli halka göre göçmenlerin önemli ölçüde suça karıştıklarını bulmuşlardır. Bu durum çalışmada, göçmenlerin suça 20'li ve 50'li yaşları arasında katıldıkları gerçeği ve yerli halkla göçmenlerin sosyoekonomik durumları arasındaki farklılık ile açıklanmaktadır. Borrego vd. (2011) İspanya ile ilgili 1999 ve 2009 yıllarını kapsayan, göçün suça ilişkisi üzerinde göçmenlerin insan sermayesi ve miktarı gibi karakteristik özellikleri üzerinden yürüttükleri bir başka çalışmada ise şu sonuçlara ulaşmışlardır: İspanya'da göçle birlikte suç sayısında artış vardır, ancak bu artış diğer ülkelere göre daha düşük olmuştur. Bu açıdan kültürel yakınlık ve eğitim önemlidir. Göçmenler arasında İspanyol yerliler gibi konuşanlar arasında daha düşük suç oranı vardır. Ayrıca cinsiyetin de suça etkisi vardır. Araştırmada eğitim ve cinsiyet üzerinde kontrol sağlanırsa Latin Amerikalıların İspanya'da suçu artırmalarının sınırlandırılacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Aoki ve Todo (2009) Fransa'da göçmenlerin suça etkilerini araştırmışlardır. Yapılan çalışmada göçmenlerin, ekonomik durumları kontrol altına alındığında suç artışında önemli bir etkileri olmamaktadır. Buna karşın işsiz göçmenler, işsiz olan yerel halka göre daha fazla suç işleme eğilimindedir. Bu durum onların yaşam koşullarındaki daha zor şartlara sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

Sonuç

Göç, birden fazla disiplini etkileyen çok boyutlu bir kavramdır. Göç, bir toplumun sosyolojisini, psikolojisini etkilemenin yanında ekonomik

ve kültürel yapısında da değişimler meydana getirmektedir. Bundan dolayı göç ve göçmenler, zamana ve topluma göre farklı şekillerde algılanmaktadır. Göç edenler toplumun bakış açısına göre kimi zaman potansiyel suçlu muamelesi görebilirken kimi zamanda iş gücü kaynağı, kültürel zenginlik olarak görülebilmektedir. Bu çalışmada göç ve suç ilişkisi arasında bağlantı olup olmadığı, Amerika ve batı Avrupa'da ülkeye göçle gelen yüksek oranlardaki yabancı nüfusu barındıran ülke örnekleri üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada özellikle batı Avrupa ve Amerika özelinde, görece zengin literatürden alıntılarla verilmeye çalışılan göç ve suç ilişkisi arasındaki nemteli ilişki, Türkiye açısından maalesef istenildiği gibi çalışılmamıştır. Bunun nedeni, ülkede yaşayan yabancıların karıştıkları suçlar ve aldıkları cezalar konusunda yeterli ve düzenli verilerin olmamasıdır. Gerek Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyeliler gerekse diğer yabancılar açısından suça dair düzenli kayıtların olmaması veya olanların bilimsel çalışma yapmak isteyenlerle paylaşılmaması bu konuda yapılmak istenen çalışmalar da olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Yine ülkede yapılmaya çalışılan bazı küçük ölçekli araştırmaların da ülke bütününe genellemeye çalışılması, yanlış algıları ve anlaşılmalrı destekleyebilmektedir. Bu tarz aksaklıkların engellenmesi ve yabancılarla ilgili oluşturulmaya çalışılan yanlış algıların bertaraf edilebilmesi için tez elden geniş ölçekli ve tüm Türkiye'yi kapsayan nitelikli ve sağlıklı araştırmaların yapılması ve göçle gelenlerin karışması muhtemel suçlarla ilgili düzenli istatistiklerin tutularak araştırmacılarla paylaşılması gerekmektedir. Çıkan sonuca göre de politikalar belirlenerek ihtiyaç duyulması halinde gerekli tedbirler alınabilecektir. Aksi halde bu konu, her zaman manipölasyona açık bir şekilde zihinleri bulandırmaya devam edecektir.

Bu çalışmanın en önemli kısıtını Türkiye'de yabancı uyruklara ilişkin suç istatistiklerinin uyruk ya da tabi oldukları ülke bilgisine göre tasnif edilmemesi oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak Türkiye'de yabancılara ilişkin suç dağılımı, kümülatif olarak görülebilirken ülke vatandaşlıklarına göre suçlardaki artış ya da azalışın tespiti yapılmadığından bu konuda sağlıklı değerlendirmelerin yapılması da mümkün olamamaktadır.

Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin karıştıkları suçlar Türkiye’ye gelen Suriyeliler ekseninde değerlendirildiğinde, ulusal suç düzeyinde makro etkileri sınırlı olacağı düşünülebilir. Diğer taraftan, suç olgusunun altında tek bir neden aramak yerine göçün yanında birçok başka sosyal faktörün de olabileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu durumun ayrıca araştırılması gerektiği düşünülmele birlikte genel olarak bu hususta araştırmacılar tarafından sıklıkla dile getirilen, göç edenlerin düzenli ve planlı yerleşim imkanlarına sahip olmaması, gittikleri yerlerde çete ya da organize suç örgütlerinin üyelerinin ağına düşürülmele-ri, yerleştikleri yerlerde toplum tarafından ötekileştirilmeleri ya da dışlanmaları, yeterli ekonomik gelirlerinin olmaması ya da önceden suç geçmiş-i olan kişilerin göçle gelmesi sayılabilir. Bu arada göç etmek zorunda kalan kişilerle güvenlik sorunlarına neden olan, yani sistemi kötüye kullanarak suç işleyen kişi ve gruplarının ayırt edilmesi gerektiği de açıktır. Bu konu ulusal ve yerel düzeydeki göç politikaları açısından da önemlidir. Aksi takdirde ülkeye her gelen yabancıya veya Suriyelinin potansiyel suçlu gibi değerlendirilmesine sebep olabilir ki, bu durumun toplumsal gerginliğe yol açacağı muhakkaktır.

Bu çalışmada yer verildiği üzere aynı ülke örnekleri üzerinden göç ve suç ilişkisinin azaldığı ya da arttığı yönünde birbirleriyle taban tabana zıt tespitler de bulunmaktadır. Şöyle ki: Piopiunik ve Ruhose (2015); Doğu Avrupa’dan ve Sovyetler Birliği’nde yaşayıp Sovyet Rusya’nın dağılmasından sonra Almanya’ya göç eden Etnik Almanyalılarından her 1000 kişinin toplam suçta %0.9 oranında artış meydana getirdiğini bulmuşlardır. Aynı ülke ile ilgili bir başka çalışma örneğine bakacak olursak; Münster Üniversitesi Profesörlerinden Klaus Boers ve ekibi “Modern Kentte Suç Eylemleri” başlıklı araştırmalarında, göçmen kökenli gençler arasında suç işleme oranının toplumdaki gençler kıyaslandığında yüksek olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışmamızın “Göçün Suçla İlişkisi: Amerika Örneği” başlıklı kısmında bahsedilen; Spenkuch (2011)’a göre; göçmen Meksikalıların suç işleme oranı yerli halka göre 2,5 kat fazladır. 2013 yılında Spenkuch tarafından Amerika’daki Hispanik nüfusu üzerinde yapılan bir başka çalışmaya göre ise Hispaniklerin ülkeye göçü ile aletli suçlar diye tabir edilen soygun ve hırsızlık vaka artışı arasında pozitif korelasyon vardır. Chalfin’e (2013) göre ise; metropollerde yani büyük şehirlerde Meksikalı göçmenlerin suçu

artırdığına ilişkin kanıt yoktur. Butcher ve Piehl (2005)'e göre ise; 1980, 1990, 2000 yılları kıyaslandığında Amerika'da göçmenlerin suç oranı yerlilere göre oldukça düşüktür.

Yukarıda yer alan tespitler ışığında, bu zamana kadar ki gerek bu çalışma da incelenen ülke örnekleri (Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, İtalya, İspanya, Fransa, Almanya) gerekse Türkiye üzerinde yapılan akademik çalışmalarda göç ve suç ilişkisine açıklık getirecek sonuçlar elde edilememiştir. Bunun sonucu olarak göçün suçu artırdığı ya da azalttığı hususunun zamana ve mekâna göre değiştiği yapılan bu çalışmada da açıkça görülmüştür. Daha önce de belirtildiği gibi göç çok faktörlü ve çok nedenli bir sosyal olgudur. Dolayısıyla göçle gelen nüfusun yerleştiği yerin demografik ve kültürel yapısı, yerleşilen yerle bağlantılı işgücü piyasası fırsatları ve ekonomik faktörler gibi birçok değişken göç üzerinde etkili olabilmektedir. Bu bağlamda sadece “göç” kavramının suça etkilerinden daha çok, göçle meydana gelen toplumsal değişikliklerin suç oranlarına etkisinin de incelenmesi yerinde olacaktır.

Ayrıca bu ve benzeri çalışmalarda ulaşılmak istenip de temin edilemeyen Türkiye'deki yabancıların detaylı suç istatistiklerinin, ülke vatandaşlığı esasına göre sağlıklı bir şekilde tutulması önemli konuların başında gelmektedir. Bu durum daha sağlıklı politikalar üretilmesi noktasında karar vericilere destek sağlayacaktır. Yakın bir zamanda kurulan ve henüz çok genç olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün geç kalmadan göçmen politikaları alanında kurumsal politikalar üretmesi gerekmektedir. Bu sayede göçmen politikası sahasında net hedefler ve ölçütler konacak ve değerlendirme mekanizmaları hayata geçirilecektir. Ayrıca bu konuda suç istatistiklerinin İngiltere örneğinde olduğu gibi, ülke vatandaşlığı esasına göre tutulması da daha sağlıklı politikalar üretilmesi noktasında karar vericilere destek sağlayacaktır.

Göç politikalarının geliştirilmesi yanında entegrasyon ve adaptasyon politikalarının da belirlenerek zamana yayılmış bir şekilde hayata geçirilmesi, toplumsal bütünleşme için önem arz etmektedir. Her ne sebeple olursa olsun göçle gelen nüfusun ülke içinde kendine meşru bir yer bulması ve geleceğini inşa edebileceği bir hayatı oluşturabilmesi, toplumun sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için önemlidir. Aksi halde marjinalleşerek

veya marjinalleştirilerek sistem dışına itilen gruplar her zaman toplum bütünlüğü ve huzuru için muhtemel bir risk faktörü oluşturabilecektir.

Sonuç olarak göç değil, göçe neden olan faktörlerin suça neden olduğu ve bu nedenlerin herkes için suça iten bir etken olabileceği göz önüne alındığında, göç edenlerle ilgili yerleşim ve iş imkânlarının düzeltilmesinin, göçmenlerin suça karışmasının önlenmesinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Abbott, Edith. (1931). *Crime and the Foreign Born (National Commission on Law Observance and Enforcement, Report No. 10)*. Government Printing Office: Washington, DC.

Alonso-Borrego, Cesar, Nuno Garoupa & Pablo Vázquez. (2012). “Immigration and crime in Spain”, *American Law and Economics Review*, Vol. 14, No. 1 pp. 165-191.

Ana Britannica. (1994). Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş.: İstanbul.

Aoki, Yu & Todo, Yasuyuki. (2009). “Are immigrants more likely to commit crimes? Evidence from France”, *Applied Economics Letters*, Vol. 16, No. 15, pp.1537-1541.

Ay, Yusuf. (2013). “İç göçlerin emniyet ve asayişe etkisi”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Vol. 2, No. 1, ss.35 – 56.

Bell, Brian. & Stephen Machin. (2013), “*Immigration and Crime: Evidence for the UK and Other Countries.*” *Migration Observatory Briefing*, COMPAS, University of Oxford: UK.

Bell, Brian., Francesco Fasani, & Stephen Machin. (2013). “Crime and Immigration: Evidence from large immigrant waves”, *Review of Economics and Statistics*, Vol. 21, No. 3, pp. 1278–1290.

Bianchi Milo, Paolo Buonanno & Paolo Pinotti. (2008). “Immigration and crime: an empirical analysis”, Temi di discussione (Economic working papers) 698, Bank of Italy, Economic Research and International Relations Area.

Bianchi, Milo, Paolo Buonanno & Paolo Pinotti. (2012). “Do Immigrants cause crime?”, *Journal of the European Economic Association*, 10(6), pp.1318-1347.

Butcher, F. Kristin & Anne Morrison Piehl. (1998). “Recent immigrants: Unexpected implications for crime and incarceration. *Industrial and Labor Relations Review*”, Vol. 51, No. 4, pp. 654-679. Cornell University: New York.

Butcher, F. Kristin & Anne Morrison Piehl. (2005). “Why are Immigrants’ Incarceration Rates So Low? Evidence on Selective Immigration, Deterrence, and Deportation”, Chicago: Federal Reserve Bank of Chicago. Retrieved from the Library of Congress, <https://lccn.loc.gov/200661815>. (0304.2021).

Cecchi, Sergio. (2011). The criminalization of immigration in Italy: extent of the phenomenon and possible interpretations. *Italian Sociological Review*, Vol. 1, No.1, pp.34-42, University of Verona: İtalya.

Cesar Alonso-Borrego, Nuno Garoupa & Pablo Vázquez. (2012). “Does immigration cause crime? Evidence from Spain”, *American Law and Economics Review*, Vol. 14, No. 1, pp. 165-191.

Chalfin, Aaron. (2013). “What is the Contribution of Mexican Immigration to U.S. Crime Rates? Evidence from Rainfall Shocks in Mexico”, *American Law and Economics Review*, Vol. 16, No. 1, pp. 220-268.

Chalfin, Aaron. (2015). “The Long-Run Effect of Mexican Immigration on Crime in US Cities: Evidence from Variation in Mexican Fertility Rates”, *The American Economic Review*, Vol. 105, No. 5, pp. 220-225.

Ewing Walter, Daniel E., Martinez & Ruben G. Rumbaut. (2015). The Criminalization of Immigration in the United States. American Immigration Council Special Report. <https://www.americanimmigrationcouncil.org/research/criminalization-immigration-united-states>, (03.04.2021).

Hall, Jerome. (1947). General principles of criminal law. The Bobbs-Merrill Company. Institute for Economics and Peace, (2013). UK Peace Index Report, pp:5-11.

İçduygu, Ahmet, Turgay Ünalın. (1997). “Türkiye’de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri”, Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul

Ahmet İçduygu ve Diğerleri (Der.). (1998). Türkiye’de İç göç, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay.: İstanbul.

İçli, Tülin. (2004). *Kriminoloji*, Martı Kitap ve Yayınevi: Ankara.

IOM, (Uluslararası Göç Örgütü) Göç Terimleri Sözlüğü, ikinci baskı, Richard Perruchoud & Jillyanne Redpath - Cross (Ed.) https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf.

Jenga, Ion. (2014). “An Open Door to Hate”. The Huffington Post UK. http://www.huffingtonpost.co.uk/dr-ion-jenga/ukip-romania-immigration_b_5204688.html. (12. 04. 2021).

Kubrin, Charis E. (2013). “Immigration and Crime.”, Cullen, Francis T. and Wilcox P. (Ed.), *The Oxford Handbook of Criminological Theory*. New York: Oxford University Press pp. 440-455.

Martinez, Ramiro Jr. & Matthew T. Lee (2000). “On Immigration and Crime” In criminal Justice 2000: “The Nature Of Crime: Continuity and Change, Vol 1, Washington, DC: National Institute of Justice.

Özcan, Yusuf Ziya (1998). “İç Göçün Tanımı ve Verileri ile İlgili Bazı Sorunlar”, Türkiye’de İç Göç Konferansı 6-8 Haziran 1997, (ss.78-91), Tarih Vakfı Yay.: İstanbul.

Piopiunik, Marc & Jens Ruhose. (2017). “Immigration, Regional Conditions, and Crime:Evidence from an Allocation Policy in Germany”, *European Economic Review*, Vol. 92, pp. 258-282

Reid, Titus S. (1982). *Crime and Criminology*, Holt Rinehart and Winston: New York.

Spenkuch, Jörg L. (2014). “Understanding The Impact of Immigration Of Crime”, *American Law and Economics Review*, Vol.16, No.1, pp. 177-219.

Tappan, Paul W. (1947). “Who Is the Criminal?” *American Sociological Review*, Vol. 12, No.1, pp. 96-102.

Tekeli, İlhan. (2006). “Yerleşme Yapıları ve Göç Araştırmaları”, Eraydın, A. (Der.), Değişen Mekân, Dost Kitabevi Yayınları: Ankara.

Vechten, Van C. C. (1941). “The Criminality of the Foreign Born,” *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol.32, No. 52, pp.139-147.

Yıldırım, Aziz. (2004). *Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE.

Extended Summary

The phenomenon of immigration, which has emerged in different ways in almost every period and society since the beginning of human history, has attracted the attention of social scientists. The different aspects of it has been researched in many countries. In today's world, the development of technology not only accelerates immigration but also enables researchers from different parts of the world to share their findings quickly. While it is possible to deal with the issue of immigration in many aspects, in this study focuses on the relationship between immigration and crime. From a historical perspective, it is possible to talk about a biased assumption about the relationship between immigration and crime in the world. According to this stereotypical assumption, which is not based on evidence, crime rates will increase as immigration increases. In other words, the immigrants disrupt law and order in the host country and for this reason they are likely to be seen as potential criminals. In fact, this perception arises mostly when some difficulties arise in the normal functioning of economic and social order in the host country. The immigrants are seen as the main cause of the problems that arise. If everything goes well, there is no problem and life will be able to flow normally. The countries that faces labor shortage invite foreign (guest) workers to their countries when the need arises. But when the need for these workers diminishes, even such countries look for an opportunity to send them back home. Unfortunately, this cycle repeats itself, resulting in the exclusion of the immigrant population from the society on the assumption that immigrants are potentially problematic.

The scientific studies on the subject show that the truth is not exactly as mentioned above. They reveal that the relationship between immigration and crime is not always as stereotyped. It is a fact that crime exists in every society. It is also a fact that members of the immigrant population involve in crime. However, the claims that crime is always caused by immigrants and that the host society is free from crime are not always supported by scientific studies. For this reason, it is not realistic nor scientific to blame the whole group for committing a crime because some members of the group are involved in the crime. It should not be forgotten that legal regu-

lations, which include some sanctions for those who involved in crime, apply to immigrants as well as the host community. As a matter of fact, when there are criminals among immigrants, the criminal justice system operates and the criminals are punished. Thus social peace is ensured. Disregarding the principle that criminal liability is personal, seeing the immigrants as potential criminals, and making such charges as part of internal political discourse by frequently repeating them will negatively affect the healthy adaptation of those people to the host society. The resulting feeling of being excluded may lead to traumas that are difficult to repair.

Crimes, as well known may change from one culture to the other. Considering the universality and locality of crimes, it should not be overlooked that those people who committed minor offences can be rehabilitated through re-socialization process. As it is known, humans are social beings; they go through a socialization process from birth to death. Although the traumatic processes caused by the immigration bring some problems with it, it is possible to solve them in time. Especially, the adaptation of the young generation to the host society will be possible in the environment of social inclusion and tolerance rather than social marginalization.

The international literature on the subject of crime and immigration deals with the subject within the framework of multidimensionality. Explaining crime with only one factor and basing it on the phenomenon of immigration is not compatible with scientific evidence. In the literature, there are studies supporting the positive effect of immigration on crime rates. However, a larger body of studies point out the opposite by stressing that crime rate among immigrant population is lower than the local population. While scientific studies have stated that different results can be reached on the immigration-crime relationship, why is the perception that immigration increases crime supported by many around the world? Possibly this view is an expression of irrational thought of someone who pushes both himself and others up against the wall.

It can be possible to trace the roots of the understanding that sees immigrants as potential criminals to securitization theories in the field of international relations. Nation-states prefer to securitize immigration by dealing with immigration within the framework of their sovereign rights

to protect their borders. However, the right of asylum is a basic human right of the people who go beyond the borders to save their lives. So the question is that how will the right of asylum be realized? Moreover, international actors have contributed a great deal to the emergence of the causes that force people to emigrate. Taking these paradoxes into account, it can be said that a humanistic approach to the issue is slowly disappearing. Although the international arrangements on immigration contain very nice expressions, unfortunately, serious problems in terms of implementation can easily be observed. Considering the forced population movements in the world, it can be observed that there is a contrast between what has been said and what has been done, and that people are aware of what has been done. The countries that are the source of the problem try to pretend that there is no problem, or instead of helping to tackle the problem they ignore the problem and try to pass the buck to other countries. Even more serious fact is that try to portray people who are trying to save their lives as potential criminals, which is unacceptable. The fact that those who have to pay a price try to avoid the price by manipulating the problem, also makes the problem more complicated. As long as immigration continues, the problem will last. We will know the results of ignorance sooner rather than later.

As stated before, trying to explain the crime, which is a very important social phenomenon, with the phenomenon of immigration is a reductionist approach. As a matter of fact, academic studies on immigration approach the subject within the framework of multidimensionality.

Xenophobia is tried to be kept alive in some countries for domestic political purposes by stressing the relationship between immigration and crime. One of the most urgent problems of the modern world is calling immigrants as potential criminals by ignoring that they are the people who left the places where they were born and raised in order to save their lives and live with dignity as human beings.

CULTURAL DIPLOMACY: AN INVESTIGATION ON CULTURAL DIPLOMACY ACTIVITIES IN IRAN TO AFGHANISTAN

Khalilullah Rasuli

Abstract

Considering the foreign policy elements, the only way of cultural activities is cultural diplomacy activities between countries. These activities can also be through a school, an institution or organization. However, there are some cultural diplomacy activities that are described as a sect change or an impact on sects. Iran's relations with Afghanistan have always been at a high level due to its geography, and bilateral relations have been established at every point. As for today, we see that cultural diplomacy is very effective in Iran - Afghanistan relations. In this article, the effectiveness of cultural diplomacy in Iran's foreign policy will be analyzed and explained through the example of Afghanistan.

Keywords: *Culture, Diplomacy, Cinema, Cultural influence.*

KÜLTÜR DİPLOMASİSİ: İRAN'IN AFGANİSTAN'A YÖNELİK KÜLTÜREL DİPLOMASİ FAALİYETLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Khalilullah Rasuli *

Öz

Dış politika unsurlarına bakıldığı zaman kültürel faaliyetler için kullanılan yegâne yol, ülkeler arasındaki kültür diplomasisi faaliyetleridir. Bu faaliyetler bir okul, bir kurum ya da kuruluş üzerinden de olabilmektedir. Fakat bazı kültür diplomasisi faaliyetleri vardır ki bunlar mezhepsel değişimler ya da mezhepler üzerindeki etkiler olarak açıklanmaktadır. İran'ın, coğrafyası gereği Afganistan ile ilişkileri her zaman üst düzeyde olmuş ve her noktada ikili ilişkiler sağlanabilmektedir. Günümüzde ise İran – Afganistan ilişkilerinde kültür diplomasisinin oldukça etkin olduğunu görülmektedir. Bu makalede İran dış politikasında kültür diplomasisinin etkinliği irdelenip, Afganistan örneği üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Diplomasi, Sinema, Kültürel Etki.

* Dr., Kabil Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi/Afganistan, halilullah-rasuli@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1285-0526>.

Bu makaleye atf için: Rasuli, Khalilullah. (2021). Kültür Diplomasisi: İran'ın Afganistan'a Yönelik Kültürel Diplomasi Faaliyetleri, SDE Akademi Dergisi, 1(2), 42-73.

Giriş

Kültürel diplomasi kamu diplomasisinin ilk çalışma yönelimi ve devletlerin yumuşak güç unsurlarından birisidir. Kültürel diplomasi; sanat, bilim, eğitim, teknik gibi kültürel parçaların devletlerin görünümünü iyileştirmek ve işbirliği oluşturmak amacıyla sunumu olarak nitelendirilebilir. Tarihsel durum anlamında geçmişi çok eskilere uzanmaktadır. Hediye verme ve alma en eski kültürel diplomasi örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'in Sultan Murat'a 1590'da armağan ettiği, içinde küçük bir org olan müzikli saat ile Başkan Obama'nın Kraliçe Elizabeth'e 2009 yılında armağan ettiği ipod birer kültürel diplomasi yönetimidir (Yağmurlu, 2019: 1184).

Geleneksel devletler arası diplomasi, günümüzde diğer alanlarda da kullanılmaya başlanmıştır. İletişim ve halkla ilişkiler birimlerine ait ikna ve etkileşim bilgilerinin, uluslararası ilişkiler içine eklenmesiyle de kamu diplomasisi uygulamaları ortaya çıkmıştır. Devletler uluslararası arenada, diğer devletlerin halklarını etkilemek ve böylece siyasal ve toplumsal politikalarına artı eklemek düşüncesindedirler (Yağmurlu, 1185).

Günümüz kültürel diplomasinin başlangıcının, dil eğitimi ve kültür enstitüleri olduğu ve daha seçkin bir grubu hedeflediği ifade edilebilir. Hem ulusal bilincin oluşması hem de sömürgeleşme ile başlayan dil eğitimleri giderek farklı başlıklara doğru genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Bu nedenle kültürel diplomasi başlığında; spor, kongre, burs, değişim programları, müzik, gastronomi, sinema veya insani yardım gibi birbirinden çok farklı öğeler yer almaktadır. Bunlar o toplumun uluslararası düzeyde göstermek istediği en güzel yönlerinin bir toplamıdır.

Her ülkenin dış politikası bir yönüyle siyasal, ekonomik, askeri, kültürel ve stratejik faktörler gibi farklı boyutlara sahip iken diğer yönüyle de genel olarak bölgenin politik kademeli öncelikleri bazında farklı alanlarda öneme sahiptir. Bahsi geçen hususlar bir araya geldiğinde ülkenin dış ilişki ve davranışı belirlenir. 21. yüzyılda, kitle iletişim araçlarının da etkisiyle, bu faktörlerin en kalıcı ve etkili kültürel ilişkiler olmuştur. Dil, edebiyat, din ve ortak bir dünya görüşü, birkaç yıl içerisinde meydana gelen bir şey değildir. Kitle iletişiminde küreselleşme olgusunun yaşandığı dijital bir

çağa girilmiş olması bunun kültür diplomasisinin önünü açmıştır (Jackson, 2006: 123). Bu çerçevede Afganistan ve İran gibi komşu iki ülkenin, din, dil, kültür ve siyasal alanda bazı ortak değerlerinin oluşu iki ülke arasında bir yönüyle iletişimi kolaylaştırmıştır. Dil alanında Farsça veya Darice'nin kökenine bakıldığında çok eski tarihlere dayandığı ve Belh'ten (Afganistan'ın kuzeyinde Mevlana'nın da doğum yeri olan bölge ismi) geldiği gerçeğine varılır. Afganistan'da Darice ve İran'da Farsça iki ülkede de resmi dillerdir. Darice'nin temelini Farsça'ya dayandığı kabul edilir. Bu dil benzerliği de iki ülkenin birbirine daha yakın olmasına yardımcı olmuştur (Habibi, 1996: 49). Din ve kültür olguları, toplumların birbirine yakınlaşmasında başat faktör niteliğindedir. Bu çerçevede Afganistan ve İran arasında da din-özellikle de Şiilik- ve dil önemli iki faktör haline gelmiştir. Her ne kadar her ülke kendi çıkarları doğrultusunda hareket etse de komşu, bölgesel ve hatta küresel çaptaki ülkelere yönelik hedeflediği çıkarlar doğrultusunda, iyi ilişki kurmak ve onlar üzerine etkili olmak da büyük öneme sahiptir. Çünkü ülkeler arası ilişkilerde kültürel bağları ve geçmişi hesaba katmadan ikili ya da çoklu ittifakların kurulması neticesinde olumlu siyasi sonuçlar doğması oldukça zordur.

1971 yılında, Dr. Abdul Zahir ile Muhammed Musa Şafiq gibi iki önemli isim, Afganistan'ın siyasal yaşamında önemli ve etkili rol üstlenmişler ve ülkenin modernleşme sürecini hızlandırmak için hem iç hem de dış düzeylerde kararlı bir çalışma başlatmışlardır. Bu dönemde yerel düzeyde, emperyalizme karşı mücadele etmede, güvenliğin sağlanmasında ve radikal Marksist ve dini grupların kışkırtmalara karşı ülkeyi korumak gibi alanlarda büyük çaba sarf edilmiştir. Dışarıda ise Afganistan'ın dış politikası, Sovyetler Birliği yanlısı bir politika izleniminden, daha fazla tarafsızlığı çağrıştıran dış politikaya yönelmiştir. Yeni yönetim, Afganistan'ın karşılaştığı birçok soruna çözüm üretmek ve ülkenin Sovyetler Birliği'nden karşılanan ihtiyaçlarını en düşük seviyelere indirmek amacıyla, İran ve bölgedeki Arap ülkelerinden ekonomik yardım almayı hedeflemekteydi. Ancak ilgili yardımların temin edilmesi için, Afganistan'ın iki komşu ülkesi olan İran ve Pakistan ile olan anlaşmazlıklarını çözmesi gerekiyordu. İran'la Afganistan arasında önemli sorunlardan bir tanesi, su anlaşmazlığı olmuştur. İki ülke arasındaki sınır aşan sular problemi, Kabil'in kuzeybatısındaki dağlardan doğup, İran'a ulaşan Helmand Nehri olmuştur. Afga-

nistan İngiliz hâkimiyeti altındayken İngilizler nedeniyle, su kaynaklarının bölüşümü hakkında taraflar arasında bir uzlaşma sağlanamaması ve 1896 yılında Helmand Nehri'nin yatağının değiştirilmesi anlaşmazlıkların temelini oluşturmuştur. 1939 yılında Rıza Şah ve Zahir Şah arasında bu konu ile ilgili yapılan bir anlaşma ise uygulanmamıştır. 1973 yılında iki ülkenin başbakanlarının imzaladığı anlaşma da (Jalal, 2015:33) Afganistan'da ve İran'da yaşanan devrimler, Sovyet işgali ve Taliban'ın iktidara gelmesi nedeniyle ertelenmiştir. Afganistan tarafından 1979 yılında onaylanan bu antlaşmaya göre İran, yıllık 22 metre küp/saniye sudan fazlasını kullanım hakkına sahip değildir. 1973 antlaşması gecikmeli olarak yürürlüğe girmiş olsa da iki ülke arasında sorunlar devam etmiştir. Kabil yönetimine göre Tahran bu antlaşmanın şartlarına uygun davranmamıştır. Öyle ki, Tahran yönetimi Afganistan'daki güç boşluğundan yararlanarak söz konusu suların %75'ini kullanmaya başlamıştır. Bu yüzden Afganistan, 1998 yılından 2002'ye kadar antlaşmayı askıya almıştır. Taliban iktidarı sonrasında, iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelmesinin ardından, bu konuda yeni adımlar atılmıştır.

2004 yılında 1973 tarihli 'Helmand Nehri Antlaşması' çerçevesinde bir araya gelen taraflar antlaşmayı uygulamaya hazır olduklarını ifade etmiş olsalar da taraflar arasındaki güven eksikliği nedeniyle söz konusu anlaşmazlık bugüne kadar çözülememiştir (Sasaoğlu, 2015: 1198).

Bu makalede, İran ile Afganistan arasındaki kültürel diplomasi faaliyetleri açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışma örnekleri incelendiği zaman, kültürel diplomasının her noktasına değinilerek, İran'ın Afganistan'a yönelik geliştirdiği; medya diplomasisi, eğitim diplomasisi, askeri ve istihbarata yönelik faaliyetleri ve en önemlisi etnik durumdan ortaya çıkan birliktelikler kültürel diplomasi bağlamında açıklanmaya çalışıldığı görülecektir.

1. İran'ın Afganistan'daki Kültür Merkezleri: Merkezler Vasıtasıyla İran'ın Afganistan'daki Askeri İstihbarat Faaliyetleri

Tahran yönetiminin Afganistan'daki kültür merkezleri İran için büyük önem taşımaktadır. Tahran yönetimi, Afganistan'daki kültürel etkisini artırmanın yanı sıra, askeri ve istihbarat faaliyetlerini de artırmaktadır. Bu

oluşumlardan bir tanesi, İmam Humeyni Yardım Komitesi'dir. İran bu komite aracılığıyla Afganistan'da istihbarat toplamaktadır. Batılı ve Afgan yetkililer, İmam Humeyni Yardım Komitesi'nin İran'a sempati duyan ve sadık olanlara -ekseriyette Şii anlayışa sahip olanlara- yardım ettiğini ve bu grupların da İran'ın ulusal ve dini günlerini kutladığını belirtmektedirler. ABD ve Afgan yetkililere göre Tahran yönetimi, ABD kuvvetlerinin Afganistan'dan çekilmesinin ardından, istihbarat ağını harekete geçirerek ve yardımlarını artırarak Afganistan'daki boşluğu doldurmaya çalışacaktır (The Wall Street Journal, 30.08.2020). Söz konusu hedeflerini gerçekleştirmek için İran yönetimi Afganistan politikasında her yıl milyarlarca dolar para harcamaktadır. Kendisine yakın gördüğü gruplarla birebir temas içerisinde olan Tahran yönetiminin bu faaliyetleri, yumuşak güç uygulamasının önemli bir örneğini oluşturmaktadır. İmam Humeyni Yardım Komitesi, Afganistan'da yardım edeceği grupları, aileleri ve kişileri seçmektedir. Afganistan'da özellikle Herat bölgesine büyük önem veren komite, burada yandaşlarına; ev inşası için kredi sağlama, aylık yağ, şeker, çay ve ilaç temini ile mesleki kurslar düzenlemektedir. Söz konusu yardımlar o kadar ileri düzeydedir ki, komite halkla birebir iletişim kurarak yardımlarını yapmaktadır. Örneğin, evlenecek çiftlere düğün parası vermek yanında, evleri için mobilya yardımı dahi yapmaktadır. Afganistan Cumhurbaşkanlığında görev yapan üst düzey bir yetkili bunu şu şekilde açıklamaktadır (The Wall Street Journal, 2020):

“İran burada gerçekten çok etkili. Öyle ki, Tahran yönetimi bir parmak işaretleriyle ülkede 20 bin Afgan'ı seferber edebilir. Bu durum, Pakistan'dan gelen intihar bombacılarından çok daha tehlikeli. En azından onları görebilir ve onlarla savaşılabiliyorsunuz. Ancak İran'ın siyasi ve kültürel etkilerini kolayca göremez ve savaşamazsınız.”

Tahran yönetimi Afganistan'da, kamu diplomasisi ve yumuşak güç olarak tanımlanabilecek, başka alanlarda da yoğun faaliyetler yürütmektedir. Bunun için İran; diplomatik, siyasi ve kültürel araçlarının bütün imkânlarını kullanmaktadır. Örneğin, Kabil'deki İran Büyükelçiliği bu amaçlarını gerçekleştirmek için din, mezhep ve dil olmak üzere birçok olguyu kullanmaktadır. Büyükelçilik bünyesinde yer alan başta Kültür Ataşesi olmak

üzere, hemen hemen bütün birimler bu faaliyetlerde aktif rol oynamaktadırlar. Kabil dışındaki Başkonsoloslukları da söz konusu faaliyetleri kendi bölgelerinde yürütmektedirler. Tahran yönetiminin desteklemiş olduğu ve çeşitli şehirlerde faaliyet gösteren kültür merkezleri de son derece aktiftir. Afganistan'da İran kültür merkezleri adı altında faaliyet gösteren farklı isimlerde çok sayıda merkez bulunmaktadır. Birçok merkez İran adını kullanmadan, İran yanlısı Şii kökenli Afganlılar tarafından kurulmuştur. Örneğin, Tibyan Kültür Merkezi bunlardan birisidir. Awa Haber Merkezi de yine İran tarafından finanse edilmektedir. İran ayrıca dil yakınlığını kullanarak Afganistan'daki üniversitelerde zaman zaman kitap sergileri açmakta ve yayınlarını Afganlı gençlere tanıtmaktadır. İran, fuarlarda, sergilerde ve üniversitelere yapılan kitap bağışları ile Şii anlayışını Afganistan'da etkin kılma faaliyetlerini sürdürmektedir. Afganistan, İran'a yönelik ambargo ve izolasyonlardan dolayı (İran için) önemli bir ülke konumunda.

2. İran Sinemasında Afganistan

Tahran yönetimi mezhepsel görüşünü anlatmak ve yaymak için bir yumuşak güç unsuru olarak sinemayı da değerlendirmektedir. Çünkü İslam Devrimi sonrasında Tahran, hem sinema sektörünü destekleyerek ülkenin görüşünün kendi toplumu tarafından benimsenmesini istemiş hem de rejim ihracı politikasının yumuşak gücü olarak sinema bağlantısıyla ülke dışındaki Müslüman toplumlara çağrıda bulunmayı amaçlamıştır.

İran sinemasında Afganlılarla ilgili filmlerdeki genel tabloda her zaman, suç, yoksulluk ve göç gibi trajediler vardır. Bu maksatla daha çok Afganlı göçmenlerle ilgili filmler yapılmıştır. İran İslam Devrimi ile hemen hemen aynı zamanda, Afganistan Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmiştir. Bu işgal, savaştan zarar gören Afganların İran'a göçüne neden olmuştur. İran sinemasında da büyük oranda İran'a göç etmiş, sığınmış, mülteci konumunda olan Afganlıların hikâyeleri anlatılmıştır. Örneğin 1987 yapımı 'The Cyclist' filmi bunlardan birisidir. Filmde İran'da yaşayan ve eşinin hastalığı için para arayan fakir Afgan mülteci Nazım'ın hikâyesi anlatılır (The Cyclist,1987).

Afganistan'da Taliban yönetimini, kendi çıkarları açısından zararlı gören Tahran, bu bakış açısını 'Kandahar' (2001) filmi ile ortaya koymaya

çalışmıştır. Film, Afgan halkının Taliban karşısındaki çaresizliğini gözler önüne sermektedir. Filmde Nafas, Kanada'da mülteci olarak yaşamını sürdüren Afganistanlı bir kadın gazetecidir. Arkasında yani Afganistan'da bıraktığı küçük kız kardeşinden, onun çaresizliğini anlatan bir mektup alır. Mektupta, kız kardeşi artık baskılara daha fazla dayanacak halinin kalmadığını belirtmekte ve 20. yüzyılın son güneş tutulmasından önce intihar etmeye karar verdiğini yazmaktadır. Afganistan'ı Taliban iç savaşı sırasında terk ederek Kanada'ya mülteci olarak sığınan Nafas, kız kardeşine yardım etmek ve onu Kandahar şehrinden alıp İran sınırını aşmasını sağlamak için Afganistan'a gitmeye karar verir (Kandahar, 2001). Film hem Afganistan'daki kötü şartları hem Taliban yönetiminin bir tehdit olduğunu vurgulama yanında, özellikle İran'ın mültecilere kucak açan saygın bir ülke olduğu imajını izleyiciye vermeyi amaçlamıştır.

İran sinemasının Afganlıları konu eden önemli filmlerinden birisi de "Baran/Yağmur" isimli filmidir. Filmin ilk karesi tarihi bir bilgiyi izleyicisine sunar.

"1979 yılında Afganistan Sovyetler Birliği tarafından işgal edildi. Sovyetler on yıl sonra geri çekildiğinde ülkenin eski halinden eser kalmamıştı. Bu yıkımın sonrasında başlayan içi savaş, Taliban rejiminin zalim saltanatı ve üç yıllık kuraklık milyonlarca Afgan'ın ülkelerinden kaçmasına yol açtı. Birleşmiş Milletlerin tahminine göre İran, şu anda yaklaşık 1,5 milyon Afganlı mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Yeni neslin büyük bir kısmı İran'da doğdu ve ülkelerini hiç görmediler."

Dikkat edildiğinde filmin henüz başlangıç karesinde yazılı bir şekilde verilen bu bilgide hem Sovyetler hem de Taliban zalim olarak izleyiciye lanse edilmiştir (Baran, Yağmur, 2001). Film İran'da zor şartlar altında hayatlarını idame ettirmeye çalışan Afganlı mültecilerin hazin tablosunu etkileyici bir aşk hikâyesi ekseninde ustaca işlemiştir. Yine Afgan ve İran asıllı kişiler arasında aşk hikâyesi olarak çekilen filmlerden birisi de "Cuma"dır. Filmde Cuma isminde bir Afgan mülteci, İran asıllı bir kıza âşık olur ancak kızın ailesi bu evliliğe karşı çıkar.

Genel olarak İran sineması Afganlılara yönelik olarak; suç, yoksulluk, göç, zor şartlar altında İran'da amele olarak yaşamlarını idame eden insan ve toplum öykülerinin örneklerini sunmuştur. Bu filmlerde bir yandan Şiilik anlayışı dayatılmaya çalışılırken diğer yanda Taliban'ın zorba bir yapı olduğu ve Afgan halkına zarar verdiği algısı işlenmektedir.

İran ile Afganistan arasındaki bağları konu alan edebiyatın aksine, sinema hiçbir zaman iki komşu arasında bir kültürel birlik olarak hareket edemedi. Belki de buradaki sorun, yerli bir fenomen olan edebiyattan farklı olarak, sinemanın Batı tarafından getirilmesidir ki bu da onları birbirinden ayırır. Diğer bir önemli husus ise bu filmlerin İranlılar için çekilmiş olmasıdır. Bu nedenle filmlerde ister istemez İran ve İranlılar yüceltilir.

İran sinemasının Afgan halkına sağladığı genel tabloya her zaman, suç, yoksulluk ve bağımlılık göçü ve trajedisi eşlik etti. En çok göçmenler ile ilgilenildi (Hasanzadeh, 2015: 38). Yalnızlık, imkânsız evlilikler, kaçış ve sefalet ise çoğu zaman başarısız konuları oldu.

Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgalinden sonra İran'a göç etmek zorunda kalan Afganlıları konu alan bir diğer İran filmi olan, Bay-skil Ran (Bisiklet Sürücü) Hicri 1367 yılında İran'ın devrimci oyuncusu Muhsin Mahmalbaf tarafından yapıldı (Ataei, 2015:28).

Bayskil Ran, bir Afgan mültecinin Pakistan'daki hasta kocasının tedavisinin maliyetini karşılamaya yönelik girişiminin hikayesiydi. Bu film hem İran'da hem de uluslararası festivallerde iyi karşılandı ve belki de bunun içindir ki, Muhsin Mahmalbaf Afganistan ile ilgilenmeye yöneldi. Bu oyuncu Hicri 1379 yılında Safarı Kandahar adlı bir filmi çekti. Bu film Afganistan'daki Taliban'ın yükseliş ve düşüşü zamanında yapılmıştır. Aynı yılda İran'ın en ünlü oyuncusu Mecid Mecidi Baran, konusu inşaatta çalışan bir saf işçinin, göçmen bir Afgan kızına olan aşkını anlatan başka bir filmi çekti. Afgan göçmenleri İran'da yerleştikten sonra, ellerinde resmi bir belge olmadığı için kaçak şekliyle en ağır işlerde meşgul oldular. Mecidi Yağmur filminde, Afganların en yoğun bir şekilde çalıştığı meslek olan inşaatlarda işçilik üzerinde konuyu işlemektedir. İranlı oğlanın Afgan kızına olan aşkı, daha sonra diğer yönetmenlerin filmlerinin de kaynağını oluşturdu.

Birçok Afgan mülteci çocukluk ve ergenlikten İran'ı terk etmeye zorlandı. Bu insanlar İran'a âşık olmuş, hayat kurmuştur ancak yasadışı ika-
metgahı nedeniyle resmi dairelere kayıtlı değillerdir. İran-Afgan roman-
tizminin İran sinemasında birçok örneği vardır. “Yağmur” filminde İranlı
erkek Afgan bir kıza âşık olurken, “Cuma” filminde Afgan bir erkek İranlı
bir kıza âşık olur. Hayran filminde yine de İranlı bir kız Afgan bir gence
âşık olur.

Hicri 1387'de bir başka aşk filmi, Mecnun ve Leyla adıyla Mohammed
Hüseyin Latifi isimli oyuncu tarafından yapıldı. Bu filmin bölümlerinden
biri, İranlı işverenin bir Afgan kadını sevmesidir. Bu aşk filmlerine baş-
ka örnekler de verilebilir. Cemşid ve Navid Mahmudi tarafından çekilen,
Birkaç Metreküp Aşk filminde, Afganlı Mahmudi kardeşler, İranlı oğlanın
Afgan kızına olan sevgisi ve İran'daki Afganlılarla uygunsuz karşılaşmalar
anlatılır. İran'da bir gecekondu atölyesinde kalan Afgan göçmenler, İran
toplumunun iç çatışması ve onlara sunulan sosyal fırsatlar. Âşık olan iki
genç İran ve Afgan halkına dönüşse de boş konteynerlerin önünden, ro-
mantik diyaloglar, ideal masallar ve ortak bir ev inşa etme konusunda-
ki kaygılar kolayca fark edilir. Bu film, Afganların İran'da zor durumda
olduklarını göstermektedir. Bu film, Otuz İkinci Facir festivalinde ödül
olarak Afganistan'ı Oscar'da temsil etti (Mohammedi, 2014: 53).

Romantik filmlerin yanı sıra İran ve Afganistan'da çeşitli sosyal film
örnekleri de yapıldı. “Ben Ben Ladin Değilim”, filmi Hicri 1385'te yapıldı.
Son yıllarda ABD'nin Afganistan'ı terörle mücadele bahanesiyle istila
etmesi de İranlı film yapımcılarını cezbedi. Oyuncusu Mohammad Riza
Arab olan film, Ahirin Melekeyi Zemin, Amerika'nın Afganistan'da mü-
dahalesi zamanında yapılmış, işgal konusunda tahminlerde bulunmuş ve
film, İran'dan daha fazla dünyadaki festivallerde ses getirmiştir (Hassanza-
deh, 2015: 34).

Ferştegan Kasab Sohil Salimi oyunculuğunda yapılan film ise Afga-
nistan'ın Amerika tarafından işgali ve organ kaçakçılığı konusunu işliyor.
Bunun dışında bazı İranlı yönetmenler Afgan tarihi ile de ilgilenmişlerdir.

Son yıllarda Afgan mültecileriyle ilgisi olmayan, İran ve Afganistan
hakkında belki de en önemli filmi Mezar-i Şerif filmidir. Konusu Tali-

ban'ın Mezar-i Şerif'teki İran Konsolosluğuna askeri saldırı düzelmesi ve İranlı diplomatları öldürmesidir. Öldürülen İranlı diplomatlardan birisi olan Allah Dad Şahsuan adlı kişi yaralı olarak kurtuluyor ve Afganların yardımı ile İran'a kadar gelmeyi başarıyor (Hassanzadeh, 2015: 36).

2014 yapımı Simorg filminde Afganistan'ın imajı güzel bir şekilde verilmesine rağmen filmin sonunda Afgan kızlar İranlılarla evlenmeye zorlanıyor (Ataei, 2015: 22). Çoğu filmde Afganlar hırsız veya kaçakçı karakterler ile tanıtılıyor. Örnek olarak: Guna Man, İran hırsız çok şık ve kibar ve annesini seviyor ama Afgan hırsız her şeye karşı ters bir bakışa sahip ve karamsarlık duygusu taşıyor. En son bölümünde filmin yıldızı katilin peşini bırakarak bir Afgan asıllı yakalıyor ve onu ölüm sınırına kadar dövüyor. Filmlerin çoğunda Afganlılar kötü gösteriliyor ve bu Afganistan'da tepki çekiyor. Ancak nadir olsa da iyi filmler de var. Örneğin "Rubak Kırmız" filmi çoğu konuda Afganlılara saygı duyuyor ve Afgan karakteri İran karakteriyle birlikte aynı çizgide hareket ediyor (Ataei, 2015: 28).

3. İran'ın Afganistan Medyası (Görsel-Yazılı Basın) Üzerindeki Etkisi

İran, Afganistan'a ekonomi dışında sosyal ve kültürel alanlarda da çeşitli kanallardan nüfuz etmektedir (The Wall Street Journal: 2020). Bunların başında medya gelmektedir. Afganistanlı yazar ve eski diplomat Ahmet Sadi'nin, Amerika'nın Sesi isimli haber sitesine 2012 yılında verdiği bilgiye göre Afganistan'da, İran yanlısı 6 televizyon kanalı ve 21 radyo istasyonu bulunmaktadır. Afganistanlı yetkililerin ve medya gruplarının görüşlerini aktaran Reuters'in analizine göre ise Afganistan'daki medya kuruluşlarının üçte biri İran tarafından finansal olarak veya içerik sağlanması bakımından desteklenmektedir. Medya sektöründe İran'ın finans desteği sağlayarak kontrol ettiği kuruluş sayısı ile ilgili farklı iddialar bulunsa da, Tahran'ın Afganistan mediası üzerindeki etkili dış aktörlerden birisi olduğu muhakkak. Örneğin Afganistan'da yayın yapan Tamadan (Medeniyet) isimli özel bir televizyon kanalı, İran ile iyi ilişkileri bulunan ve bir zamanların Şii cihat lideri olan Ayetullah Mohammad Asif Muhsini'ye aittir (Sasaoğlu, 2015: 6).

Tahran yönetiminin Muhsini'ye ait olan Tamadon (Medeniyet) isimli özel televizyon ve radyo kanalına finansal ve teknik destek sağladığı ve kanalın çalışanlarını Tahran'da eğittiği iddia edilmektedir. Ayrıca İranlı danışmanların kanalın yayın politikasına yoğun bir şekilde müdahale ettikleri de öne sürülmektedir. Tamadan dışında, Nur (Işık) televizyon kanalının ve İnsaf (Adalet) ve Roşt (İlerleme) isimli günlük gazetelerin de İran'dan finansal destek aldığı bilinmektedir. Aynı şekilde İranlı danışmanların Afganistan'daki medya personelini eğittikleri de dile getirilmektedir (Sasaoğlu, 2015: 6).

Afgan mültecilerin hakkında programlar yapıldığı bu medya programlarının çoğunda Afganlılar; eğitimsiz, düşük profilli, suçlu, inşaat ve bakıcı olarak yaşayan insanlar olarak özetleniyor ve İran kamuoyu bunun üzerinden tanımlanıyor (Ataei, 2015: 37).

Bu yayınların çoğunda Afganlı Mülteciler, bazı durumlarda can sıkıcılıklara ve hatta düşmanlıklara dönüşen bir yapıya dönüştürülmektedir. Aslında Afgan mültecilerin varlığı İran için bir fırsat olsa da bu fırsat, medya suiistimaliyle İran için bir tehdit haline getirilmiştir. Özet olarak, İran medyasının Afgan mülteciler üzerindeki performansı büyük bir adaletsizliktir (Ataei, 2015: 37).

İran medyası sadece Afgan mültecilere hitap etti ancak diğer taraftan Afganistan'da zulme karşı direnen halkın felaketini, acılarını ve savaşlarını göstermedi. Bu ise İran'a karşı Afganistan'da bir tepki yarattı. Öyle ki, Afganistan Üniversitesinde öğrenim gören ve Afganistan'da bir statüye sahip olan insanlar, Afganistan'daki yaşamlarından memnunlar ve İran'a gelmek istemiyorlar.

Bazı önemli konular İran medyasında öne çıkmadı ve Afganistan'a çağdaş bir bakış açısı getirmedi. İran medyasının Afganistan'da yaşayanlar ile İran'a göç edenler hakkında iki farklı görüşü olmalıdır. Çünkü yaşam türleri ve sosyal statüleri farklıdır. İran medyası mültecilerin gerçekliğini göstermedi, medya sadece Afgan göçmenleri ele aldı ve bu yüzden doğru resmi gösteremedi çünkü Afgan mültecilerin tüm Afganları temsil etmesi gibi bir durum zaten doğru olamazdı. Nitekim, Samiullah Ataei, Fars Haber Ajansı'na verdiği bir röportajda:

“Bir toplumun gözü olması gereken medya, Afgan göçmenlerin sadece karanlık tarafına yönelmiş ve onları bir suçlu olarak göstermiştir. Peki İran gazetesi Tahran’ın gecelerindeki yarasa-lar hakkında ne söyledi? Her kötü olayın arkasında bir Afganlı manşet yapıldı. İran’da yaşayan göçmenlerin daha emek yoğun sektörlerde çalıştığı gerçeğinden bahsediyorum. Bunu inkâr et-miyorum. Ama neden bundan kimin sorumlu olduğu sorusu-nun cevabı aranmıyor.”

Genel olarak, İran toplumu Afgan toplumuna aşağılayıcı gözle bakıyor ve onları küçümsüyor.

İlk başta mücahit olarak nitelendirilen bu göçmenler zamanla yabancı uyrukluya dönüştü. Bunda medyanın rolü büyüktü.

İran’da sosyal baskı ve artan işsizlik oranı, fakir halkın Afgan göçmen-lere ekonomik saldırgan olarak bakmasına neden olurken, Afgan göçmen-lerin haklarını talep edebilmeleri için İran yetkilileri ve medya tarafından başlatılması gereken büyük bir değişikliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Ne yazık ki İran’da, Afganistanlı olarak görülen eğitilmiş öğrenciler casusluktan suç-lanıyorlar ve Afganlılara bakış açısının değişmesi için İran medyasının ve yetkililerin yapması gereken çok şeyler var.

4. İran’ın Afganistan’daki Eğitim Kurumları

Tahran yönetiminin yumuşak güç politikasının bir diğer ayağını da Afganistan’da yürüttüğü kültürel faaliyetler oluşturmaktadır. İran, Afga-nistan’daki nüfuzunu arttırmak amacıyla, bu ülkede okullar ve camiler inşa etmiş ve üniversiteler kurulmasını sağlamıştır. İran’ın Afganistan’a karşı kamu diplomasisi ilişkisi olarak değerlendirilebilecek önemli noktalardan birisi de Afganistan’da kurduğu Hatemi-El Nabyeen İslam Üniversitesi’nin açılmasıdır. Böylece İran, Afganlılarla direkt olarak irtibat sağlamıştır. Bu ilişkisi ile İran, Afgan toplumunda kendi ülkesine sempati duyan nesilleri yetiştirme imkânı sağlamıştır. Bununla birlikte Tahran yönetiminin dünya genelinde Şii’liği yaygınlaştırma ve devrim ihracı planında, Şii din mensu-bu yetiştirmek için geliştirmek için direkt olarak kullandığı Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi’nin Afganistan’ın başkenti Kabil’de de bir bölümü bulunmaktadır.

İran'ın Afganistan'da açtığı üniversitelerden birisi de Herat Jami Üniversitesi'dir. Üniversite, mühendislik, hukuk ve siyaset bilimi, ekonomi, tıp, hukuk ve İslami bilimler olmak üzere 7000'den fazla lisansüstü öğrencisine, 200'e yakın profesör düzeyinde akademisyenle hizmet vermektedir. Diğer taraftan İran'da bulunan İslami Azad Üniversitesi'nin bir şubesi de yine Kabil'de açılmıştır. Üniversitenin Kabil şubesinde mühendislik, siyaset bilimi ve işletme gibi alanlarda eğitim verilmektedir. Kabil'de eğitim veren İran kaynaklı bir diğer özel üniversite de İbni Sina Üniversitesi'dir. Üniversitede lisans düzeyinde Ekonomi ve Yönetim, Sosyal Bilimler, Bilgisayar Mühendisliği, İngilizce Tercümanlık, Siyaset Bilimi eğitimi verilmektedir. Master bölümünde ise Özel Hukuk, Ceza ve Ceza Hukuku ile Uluslararası İlişkiler eğitimi verilmektedir. Yine Kabil'de eğitim öğretim veren Khatam Al Nubin Özel Üniversitesi, lisans düzeyinde Hukuk, Siyaset Bilimi ve Sosyoloji, Bilgisayar Bilimi, Eczacılık, Dış Hekimliği, Tıbbi teknoloji, Ekonomi, Mühendislik, master düzeyinde ise Uluslararası Hukuk, Ceza ve Ceza Hukuku ile Uluslararası İlişkiler gibi bölüm ve alanlara sahiptir. Bunun yanında Kabil'de Gohar Shad Üniversitesi, Özel Yüksek Öğretim Enstitüsü, İran Özel Payam Noor Üniversitesi, Hukuk, Siyaset Bilimi ve Kuran eğitimi veren ve Ahl el-Bayt, Allameh Üniversitesi bulunmaktadır (Wezaret Tahsilat Hali Afganistan: 2020).

İslami Azad Üniversitesi'nin yaklaşık 500 lisansüstü öğrencisi, Meşhed Ferdowsi Üniversitesi'nin ise 250 öğrencisi bulunmaktadır. İran'da eğitim gören Afgan öğrenciler mezun olduktan sonra Herat'taki üniversitelerde personel ve öğretim görevlisi olarak istihdam edilmektedir.

Afganistan'da faaliyet gösteren İran destekli İmam Humeyni ile Dayanışma Komitesi (Imam Khomeini Relief Committee- IKRC), İran'ın siyasi ve ideolojik amaçlarını savunmaktadır. İran Afganistan'a din üzerinden kolayca nüfuz edebilmektedir. Kabil'in batısında yer alan çok büyük bir medrese ile yurda sahip olan Hatemül Nebiyyin İslam Üniversitesi buna örnek olarak gösterilebilir. Yaklaşık 17 milyon dolara mal olan ve Tahran yönetimi tarafından finanse edilen üniversite, İran'ın İslam yorumu doğrultusunda eğitim vermektedir (Danişgahi Cami Herat: 2020).

İran'ın "Fars Dünyası" sözü ile Afganistan'a nüfuz etmeye çalıştığı da gözlemlenmektedir. Bu bağlamda İran yönetimi, Tahran, Duşanbe ve Ka-

bil'de "Farsça Konuşanlar Ortaklığı" projesi üzerine çalışmalar yapmaktadır. Bu durum Farsçanın bir yumuşak güç unsuru olarak kullanıldığı gösteren örneklerden biridir.

İslami Azad Üniversitesi de mevcuttur. Bu üniversitesi, Afganistan yüksek eğitim bakanlığı ile İran'ın İslami Azad Üniversitesi arasında ve 31 sayılı izin ile kurulmuştur. İslami Azad Üniversitesi aynı yıl Hukuk, Siyasi Bilimler, Yönetim ve mühendislik olmak üzere 4 bölümde yüksek lisans seviyesinde öğrenci kabul etmeyi başlamıştır. İslami Azad Üniversitesinin öğretim elemanları deneyimli İranlı profesörlerdir.

Bir başka üniversite olan Khatam Al-Nabiin Üniversitesi, Afganistan'ın en prestijli özel üniversitelerinden biridir. Ayatullah Mohseni ve Dr. Abdul Qayyum Sajjadi tarafından kurulmuş ve eğitime başlatılmıştır. Bu üniversitesi 299 Cumhurbaşkanlık ve yüksek öğrenim bakanlık 10 numaralı izini ile ilmi ve akademi faaliyetlerini, fıkıh ve hukuk, tıp, bilgisayar mühendislik, siyasi bilgiler, iktisat, yönetim, sosyal bilimler, elektrik ve bina mühendisliği, ticari yönetim, ekonomik yönetim, hemşirelik ve teknoloji Tıbbi alanlarında sürdürmektedir. İyi bir kadro, standart eğitim sistemi, asrın eğitim tesisleri ve teknolojisi bu üniversitenin önemli özellikleridir. Khatam Al-Nibin Üniversitesi müfredatı bir kredi sistemidir. Kredilendirilen sistem, üniversitenin Afganistan Yükseköğretim Bakanlığı, eğitim sistemi ile onaylamaya çalıştığı, dünyanın en kapsamlı eğitim sistemidir.

İran bu alandaki faaliyetleri ile ülkenin geleceğinde söz sahibi olacak gençlerde İran'a karşı bir sempati oluşturmayı ve gelecekte bundan yararlanmayı planlamaktadır.

5. İran'ın İzlediği Kültürel Diplomasinin Afganistan Üzerindeki Etkileri

5.1. İran'ın Afganistan'daki Şiiler Üzerinde Etkileri

İran, güvenlik kaygıları ve ekonomik hedeflerinin yanı sıra kültürel açıdan da Afganistan'da etkin olmaya yönelik bir strateji takip etmektedir. Aynı medeniyet havzasında ortak kültürel değerlere ve birbirine benzer dillere sahip olan iki ülke arasındaki İran'ın kullanmaya çalıştığı en büyük

köprü Şiilik anlayışı ile Farsçadır. Afganistan'da yaşayan Hazaralar ve Taciklerin bir kısmını içeren Şiiler, toplam nüfusun yaklaşık olarak %15'ini oluşturmaktadır. Bu oran ekseninde 2014 yılında yapılan nüfus sayımına göre Afganistan'daki Şii nüfusun yaklaşık 5 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Afganistan nüfusunun yaklaşık olarak %10-15'ini oluşturan Hazaralar ise Herat çevresinde yaşayan Batı Hazaralar hariç, büyük oranda Şiilik anlayışına sahip ülkedeki en büyük etnik gruplardan birisidir. Afganistan'da yaşayan Hazaralar, çoğunlukla Afganistan'ın Bamyan ve Hazaracat gibi şehirlerinde yaşamaktadır. Hazaralar, Afgan siyasi yapısı içerisindeki konumları nedeniyle Tahran yönetimi açısından yakinen takip edilmektedir. İran'a sığınmış olan yaklaşık iki milyonun üzerindeki Afgan mültecinin %43'ünü Hazaralar oluşturmaktadır (Sasaoğlu, 2015: 2).

Afganistan'da bulunan Şii nüfus, Tahran yönetiminin bu ülke üzerindeki nüfuzunu/etkisini sağlayan en önemli olgudur. Şii anlayışta olan Hazaralar ile İran arasında tarihsel ve kültürel bağlar ikisini birbirine yakınlaştırmaktadır. Hazaralar tarih içerisinde İran ordusunda görev yapmışlardır. Afganistan'ın resmi dillerinden birisi olan Darice'nin Afganistan Farsçası olması da Tahran yönetimi ile bu dili konuşanlar arasında yakın bir etkileşim ve kültürel yakınlaşmayı sağlamaktadır (Sasaoğlu, 2015: 4).

Tahran yönetimi, Afganistan'da 2014 yılıyla birlikte başlamış olan geçiş sürecinin bölgede yeni bir silahlı çatışma riski taşıdığını bilmektedirler. Dolayısıyla Tahran yönetimi Afganistan'a yönelik stratejisini aşağıda sıralanan sorunlar şekillendirmektedir. Bunlar:

- Koalisyon güçlerinin Afganistan'dan çekilmesi ve önemli ölçüde ABD askeri varlığının devam etmesi,
- Ülkede olası bir ayaklanmanın, İran sınırına yakın bölgelerde istikrarsızlık ortaya çıkarma riski,
- Barış görüşmeleri sonucunda Taliban'ın yeniden Afganistan siyasetine entegre olma ihtimali,
- Afganistan'dan İran'a sızdırılan ve İran'ı tehdit eden uyuşturucu ağı,
- İran'ın nükleer programını devam ettirmesi ve yaptırımların devam etme olasılığı.

Bu ve bunun gibi nedenler yüzünden Tahran yönetimi, Afganistan'ın Batı kentlerinde nüfuzunu güçlendirmek, Şii anlayışta olan gruplardan milis güçler oluşturarak potansiyel müttefikler ortaya çıkarmak ve Washington ile ilişkiler kötüleştiğinde, olası bir Amerikan saldırısına karşı İran-Afganistan sınırında tampon bölgeler oluşturmak gibi amaçlar üzerinden Afganistan politikasını oluşturmaktadır (Sasaoğlu, 2015: 5).

Bunun için Tahran yönetimi:

- Afganistan'da Tahran yanlısı bir yönetim kurulmasını sağlamak,
- Peştun olmayanlar üzerindeki etkisini devam ettirmek,
- Afganistan üzerinde ekonomik nüfuzunu genişletmek arzusunda-
dır.

Bu nedenle, İran öncelikle, her ne kadar Afganistan'da İran yanlısı bir idareyi arzu etmiş olsa da neticede Şiilerin sayısının bu ülkede azınlıkta olması sebebiyle Peştunlar'ın çoğunlukta olduğu bir yönetime de karşı çıkmamaktadır. Tahran yönetiminin itina ile dikkat ettiği diğer bir konu da Afganistan içerisindeki diğer etnik yapıların hükümette bir şekilde temsil edilmeleridir. Şii anlayışta olan ve Darice dilini konuşanlar yani Peştun olmayanlar üzerindeki etkisini sürdürmek isteyen İran yönetimi, Şii Hazaralar, Heratlılar ve Taciklerle ilişkisini bu düşünce çerçevesinde sürdürmektedir (Sasaoğlu, 2015: 5).

ABD ve Afganlı yetkililere göre İran, ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi durumunda ülkedeki boşluğu doldurmak üzere özellikle 2014 yılından beri Afganistan genelinde yardım projelerini ve istihbarat ağlarını genişletmektedir (The Wall Street Journal: 2020).

Tahran yönetiminin Afganistan'daki hedeflerine ulaşabilmesi için önceliği, Afganistan'daki yatırımlarının ve aynı zamanda bu ülkede görev yapan diplomatlarının ve ikili ticari ilişkiler kuran personelinin güvenliğini sağlamaktır. Tahran yönetimi ayrıca sınır ötesi istikrarı tesis etmek, yeniden gündeme gelen Beluci ayrılıkçı hareketi ile mücadeleyi desteklemek, İran için çok büyük bir tehdit olarak görülen esrar-eroin akışının kesilmesi amacıyla; Kabil yönetimi ile işbirliği içerisinde olmak, ev sahipliği yaptığı 2 milyonun üzerindeki Afganlı mülteciyi yeniden Afganistan'a

göndermek ve İran'ın doğusunda yer alan ve bölge için önemli bir olan Helmand Nehri'ni Kabil yönetiminin siyasi bir araç olarak kullanmasını önlemek için projeler geliştirmektedir. Tahran yönetimi Afganistan'ın yeniden inşası sürecinde önemli aktörlerden birisi olmakla birlikte gerçekte de bunu iyi veya kötü amaçlarla uygulayacak bir potansiyele sahiptir. İran, mühendislik ve teknik güç kabiliyetleri sayesinde Afganistan'ın alt yapısını yeniden kurmaya gönüllüdür (Sasaoğlu, 2015: 5). Çünkü İran, daha önce de belirtildiği üzere jeopolitiği açısından Afganistan'la olan büyük sınırı ve kendisine yönelik ambargolar yüzünden Afganistan'ı bir çıkış noktası olarak görmektedir (Tarock, 1999: 814).

Bu hedeflerine ulaşmak için Tahran yönetimi Afganistan'a yönelik yumuşak güç unsurlarıyla nüfuz etmeye/etkin olmaya gayret göstermektedir.

Harita: İran'ın Afganistan'da doğal etki sahası olarak gördüğü alanlar

Kaldı ki zaten İran, Afganistan'a yönelik yapmış olduğu ekonomik yardımlarının yanı sıra eğitim ve sağlık projelerini hayata geçirmek ve İslami dayanışma adı altında Şii anlayışa sahip olan gruplar ile Darice konuşan etnik unsurları destekleyen politikalar yürütmektedir. Zaten Tahran yönetiminin yumuşak gücünü, Afganistan'ın Herat bölgesinde yapmış oldu-

ğu yatırımlar, kendisine yakın hissettiği gruplar ile iletişimini geliştirmek, Afganistan'daki yerel yöneticiler üzerinde siyasi etkisini artırmak şeklinde göstermektedir. Şimdi ise bu etkiyi bütün Afganistan'da yayma çabası içindedir (Sasaoğlu, 2015: 5).

The Wall Street gazetesinde yayımlanan 26 Ekim 2012 tarihli bir makalede Tahran yönetiminin Afganistan'daki faaliyetleri ve etki gücü anlatılmıştır. Gazetedeki makalede, önde gelen birçok üst düzey Afgan hükümet yetkilisinin yıllarca İrandan destek aldığı belirtilmiştir.

5.1.1. İran'ın Vekâlet Savaşı Stratejisi ile Afganistan'da ve İran'da Oluşturduğu Afgan Şii Milisler

1978 darbesinden öncesinde Afganistan'da bulunan en büyük etnik gruplardan birisi olan Şii Hazaralar iktidarı elinde tutan Peştunlar tarafından pasif hale getirilmiştir. Söz konusu darbeye yönetimi ele geçiren Nur Muhammed Taraki önderliğindeki Afganistan Demokratik Halk Partisi'nin (ADHP) komünist iktidarını ülkedeki Şii Hazaralar desteklemişlerdir. Ancak Hazaralar ADHP iktidarında da umduklarını bulamamışlardır. Bu süreçte İran İslam Devrimine sempati duyan Afganistan'daki Şiiiler, Tahran yönetiminin desteğini elde etmeyi başarmışlardır. 1980'li yıllar boyunca Afganistan'daki SSCB güdümlü komünist rejimle mücadele etmek için Şii Hazaralar tarafından kurulan dokuz direniş grubuna Tahran yönetimi tarafından para ve silah yardımı yapılmıştır (Fazram ve Sarı, 2017: 274).

1996'da Taliban'ın Afganistan'daki egemenlik alanını genişletmeye yönelik girişimleri, İran'a göre doğu sınır güvenliğini tehdit olarak algılanmıştır. Bu bağlamda İran tarafından, Taliban güçlerinin böylesi bir genişlemesi, İran'ın bölgesinde rakipleri olan ve Batı eğilimli politikalarıyla dikkat çeken Pakistan ve Suudi Arabistan'ın ellerinin Tahran'a doğru uzanması olarak değerlendirilmiştir. Bu gelişmeler üzerine dini lider Hamaney, Irak savaşının önemli cephe komutanlarından Kasım Süleymani'yi İran'ın en önemli askeri gücünün (Kudüs Gücü) başına getirmiştir. Süleymani'nin Kudüs Gücü'nün başına gelmesiyle birlikte İran'ın Afganistan siyasetinde varlığını daha fazla hissedilmeye başlamış ve İran, başta Afganistan Şiiileri

olmak üzere Taliban'a karşı mücadele veren diğer gruplara silah ve para yardımıyla bulunmuştur. Tahran yönetimi tarafından, Şii karşıtı politika takip eden Taliban'ın bölgede bulunan rakipleri tarafından İran'ı zor durumda bırakmak için ortaya çıkardığı bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Öyle ki, 8 Ağustos 1998'de Mezar-ı Şerif'i Taliban kontrol altına alması ile İran Konsoloslukunda çalışan sekizi diplomat biri gazeteci olmak üzere toplam dokuz İran vatandaşı Taliban tarafından düzenlenen saldırı da hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu durum ile oldukça gerilen Tahran tarafı, İran-Afganistan sınır hattına yaklaşık 200 bin kişiden oluşan bir ordu göndermiştir. Fakat Kudüs Gücü'nün başında olan Tümgeneral Kasım Süleymani, bu dönemde Taliban ile direkt mücadele etmek yerine Afganistan iç unsurlarında daha aktif olarak kullanmayı tercih etmiştir (Fazram ve Sarı, 2017: 275).

Bundan sonra Tahran yönetimi dış politik hedeflerini gerçekleştirmek için, Afganistan'da kendisine yakın olarak gördüğü Şii'leri desteklemeye başlamıştır. Örneğin Afgan Şii Hazaralar'dan oluşan ve 1980'li yıllar boyunca İran – Irak savaşı esnasında kurulan 'Fatimiyyun Tugayı', İran'ın dış politikada vekâlet savaşı (Alaca: 2019) stratejisinde önemli bir unsur olmuştur. Şii Afganlardan oluşturulan bu tugay, Suriye'de ayaklanmaların çıktığı 2011 yılından itibaren Suriye'de kullanmıştır. Tahran yönetimi ayrıca yaklaşık 1 milyonu mülteci statüsünde olmak üzere toplam 2 milyonun üzerinde Afgan sığınmacıyı, Suriye'de farklı Şii unsurlar üzerindeki etkisini yaymak ve güçlendirmek için bir fırsat olarak değerlendirmiş ve ülkesine sığınmış olan birçok farklı etnik gruba mensup Şii milisleri Suriye'de rejim tarafında savaşmalarını, Suriye'ye yönelik politikasını tüm Şiiler tarafından desteklediği gerekçesiyle bir meşruiyet aracı olarak kullanmıştır (Şenyurt, 2013: 278,279).

İran için, Suriye'ye Afganistan ve Pakistan gibi ülkelerden savaşçı göndermenin maliyeti daha azdı. Suriye İnsan Hakları Örgütü'ne göre, Suriye'de savaşan Afgan kökenli Şii askerlerin sayısı en az 5.000 civarındadır (Aljazeera İnternet Gazetesi: 2015). Uluslararası raporlar da Tahran yönetimini ikamet ve İran vatandaşlığı verme karşılığında Afganlı mültecileri silah altına almakla itham etmiştir.

Afganistan Senatosu Savunma ve Güvenlik Komitesi Başkanı Haşim el-Kuzi'nin 2018 yılında vermiş olduğu bir demeçte, Taliban Afgan hükümetiyle barış anlaşması yapması halinde, İran'ın Devrim Muhafızları bayrağı altında savaşan Fatimiyyun Tugayı'nı Afgan topraklarına yönlendirme ihtimaline yönelik endişelerini dile getirmiştir. Açıklamasında Afganistan'a yönelik İran politikasına sert tepki gösteren Kuzi, Tahran yönetimini ve Devrim Muhafızları'nı "*Afgan halkının acılarını artırmak ve Afganistan'da kan dökmekle*" itham etmiştir (Şarkul Asvat Gazetesi, 2018).

Tahran yönetimi tarafından paramiliter güç olarak oluşturulan milis gruplardan birisi de 'Zeynebiyyun Tugayı'dır. Tahran, bu tugayı da büyük oranda Pakistan ve Afgan asıllı Şiilerden oluşturmuştur (Yiğit, 2018). Kendisini Şiilerin hamisi olarak gören Tahran yönetimi, bütün Şiileri kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmak için örgütlemeye çalışmaktadır. Şiilerin kutsal mekânlarını korumak adına, dünyanın hemen her yerinden Şii milisleri örgütlemeye çalışan İran'ın gayesi, devrim ideolojisini yaymak ve kendi ülkesinin ulusal çıkarlarını korumaktır. Tahran yönetimi bu politikasına meşruiyet kazandırmak için çeşitli dini/mezhеспel söylemler geliştirmiştir. Örneğin Şiileri etkileyen önemli unsurlardan birisi olan Seyyide Zeynep'in Şam yakınlarında bulunan türbesinin korunması gerektiği söylemiyle Afgan kökenli Şiileri etkilemiştir (Farzam, Türkoğlu vd., 2016: 12).

Bu tugaylara Şii anlayış içerisinde 'Fatimiyyun' ve 'Zeynebiyyun' isimlerinin verilmiş olması anlamlıdır. Kült kavramının tanımında, bir takım ruhsal güçlere sahip olduğuna inanılan kişilerin *senkretik simge, mitoloji, imge* ve *ritüellerden* faydalanarak ortaya çıkardıkları/yarattıkları katılımcı ruhsal ortam, simgesel yaratıcılık olarak isimlendirilmektedir. Hz. Fatma, Şii ve Caferi yapı içerisinde tıpkı Kerbela kahramanı kızı Zeynep gibi katılımcı bir ruhsal ortam oluşturarak, simgesel bir yaratıcılık rolü üstlenmiştir. Böylece o, bu yapılar içerisinde bir kültürün herhangi bir dini cemaat içerisinde yerine getirdiği fonksiyonu yerine getirmiş olmaktadır (Öztürk, 2010: 142). İran yönetiminin her iki tugayı oluştururken bu simgeleri kullanmış olması Şii inancında olanları söz konusu tugaylara katılım noktasında cezbetmiştir.

5.2. İran'ın Afganistan'daki Tacikler Üzerinde Etkileri

2017 yılı verilerine göre Afganistan'ın nüfusu yaklaşık olarak 34 milyondur. Nüfusun %99'u Müslümandır. Afganistan nüfusunun yaklaşık %85'i Sünnilerden, %15'i ise Şii'lerden oluşmaktadır. Ülkede 5 milyon civarında Şii nüfus vardır. Şii Caferi olan ve Farsça konuşan Hazaralar, Afganistan'daki en büyük Şii grubunu oluşturmaktadır. Hazaralar'ın yanı sıra Tacikler, Peştunlar ve Türkler arasında da az olsa da Şii anlayışa sahip olanlar mevcuttur (Surosh, 2018).

Tacikler de dâhil olmak üzere Afganlıların çoğu Sünni Müslümanlardan oluşmaktadır. Tacikler Afganistan'ın sosyo-kültürel ve ekonomik hayatında önemli bir yere sahiptir (Türkoğlu, 2010: 352). Bugün bile Afganistan'daki Tacikler, Tacikistan'daki Tacikler'den daha fazladır. Afganistan nüfusunun %25'ini oluşturan ve Sünni olan Tacikler 9 milyon civarındadır. Afganistan'ın kuzeyinde (Tahar, Sarepol, Bedahşan, Kunduz, Belh ve Samangan bölgelerinde), merkezî kısmında (Bomian, Parvan, Herat, Kâbil ve Gur bölgelerinde) ve güneydoğusunda (Farah, Paktiya, Kandehar ve Logar) yaşamaktadırlar.

Afganistan'da yaşayan Tacikler, Dağ Tacikleri ve Farsivan Tacikleri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Dağ Tacikleri genelde kırsalda ve köylerde yaşamlarını sürdürmekte, çiftçilik ve tarımla uğraşmaktadırlar. Afganistan'da yaşayan Taciklerin büyük çoğunluğu mezhep olarak Sünni'dirler. Afganistan'ın büyük şehirlerinde yaşayan Farsivan Tacikleri, zengin kesimlerden oluştuğu gibi ülkenin siyaseti ve ekonomisiyle yakından ilgilenmektedirler. Genel olarak sanat ve ticaret ile uğraşan Tacikler, Afganistan'ın sanat ve medyasında çok aktif rol oynadıkları gibi Afganistan'ın siyasi yapısında da aktif rol almaktadırlar. İran'ın gerek Aryan ırkından geldiğini iddia ederek gerekse Farsça konuşmalarını vesile ederek Tacikler üzerinde politikalar yürüttüğünü söylemek yanlış olmaz. Nitekim İran, aynı siyaseti, Şii oldukları için Hazaralar üzerinden de yürütmektedir. Genel olarak bakıldığında Şii'ler, ağırlıklı olarak Afganistan'ın merkezinde olan Bamyan ve Ghor şehirleri ile doğusunda bulunan Herat'ta yaşamaktadırlar. İran'ın Afganistan'da kendisine en yakın hissettiği Şii grup Hazaralardır. Ancak Taliban'ın devrilmesinden sonra Afganistan'da etkinliğini arttıran Hazaralar kadar, Tahran yönetimi tarafından Tacikler de önemli bir iç müttefik

olarak değerlendirilmek istenmektedir. Çünkü İran gerek kendi iç istikrarı gerekse ekonomik ve sosyal çıkarları için, kendisine bağlı istikrarlı bir Afganistan arzu etmektedir. İşte bu yüzden olsa gerek özellikle 1989 yılından itibaren desteğini Sünni olmalarına rağmen etnik olarak Tacikler'i de destekleme yönünde genişlettiği görülmektedir (Çınarlı, 2016: 74-85).

6. İran'ın Afganistan'daki Diğer Etnik-Dini Topluluklar Üzerindeki Etkileri

6.1. Peştunlar

Peştunlar Afganistan'ın güney ve merkez bölgelerinde yoğun olarak yaşayan ve ülke nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 38'ni oluşturan bir etnik grup olarak biliniyor. Ülkenin Kuzey bölgelerinde, özellikle de sınır bölgelerinde bir diğer yoğun olarak yaşayan nüfus ise başını Özbeklerin çektiği, yüzde 15 ile yüzde 20 civarında, içinde Türkmen ve Kırgız olan Türklerdir (Kırım Haber Ajansı, 2018).

Harita 2: Peştun Nüfusunun Dağılımı

Sovyetler Birliği'nin Afganistan Cumhuriyeti'ni işgali esnasında, Ruslara karşı bir etkileşim genel anlamda Afganistan'daki etnik unsurların kendi haklarını sahiplendikleri ve Kızıl Ordu unsurlarına karşı aksiyon gerçekleştirdikleri bir savaş durumu ortaya çıkmıştır. Bu direniş esnasında, Peştun, Tacik ve Türkler, Pakistan; Hazaralar ise İran'da oluşturulan siyasi merkezler tarafından yönlendirilmişlerdir. İşgale karşı direnişte Türkler daha çok Tacik kökenli Burhaneddin Rabbani'nin liderlik ettiği Cemiyet-i İslami partisi şemsiyesi altında faaliyet göstermişlerdir (Erman, 2018: 44, 313).

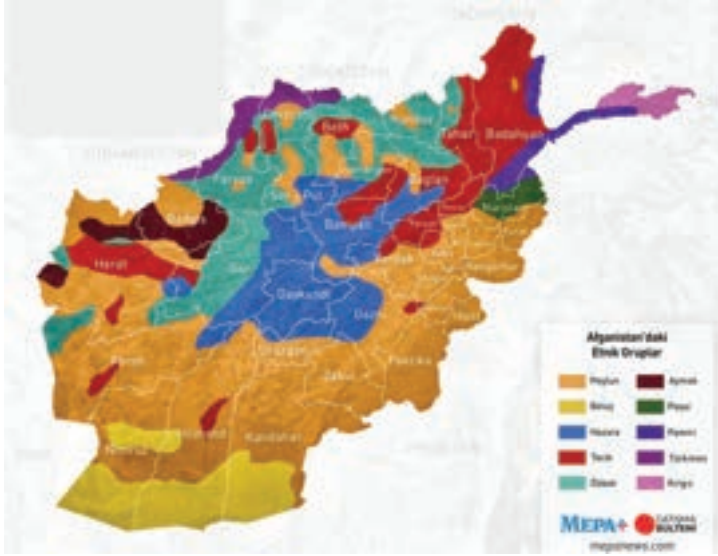
Özellikle Cumhurbaşkanı Eşref Gani Peştun milliyetçiliğinin en önemli savunucularından birisi olarak görülmektedir. Eşref Gani cumhurbaşkanlığı seçiminde Tacik ve Özbek müttefikleri ile birlikte hareket ederek aslen Tacik kökenli rakibi Abdullah Abdullah'a karşı kazanmıştı. Peştun milliyetçiliğinin dikkat çeken ve Tahran yönetimi tarafında da rahatsızlık yaratan tarafı Taliban ile olan ilişkileridir.

6.2. Türkler (Özbekler ve Türkmenler)

Türkler, Peştunlardan ve Taciklerden sonra Afganistan'ın ikinci kalabalık etnik grubudur. Afganistan'da Türk kökenlilerin nüfusunun, Halaçlar hariç, 6 milyona yakın olduğu tahmin edilmektedir.

Türk kökenli gruplar içerisinde en kalabalık olanı, nüfusu 1 milyon 700 olan Özbek Türklere'dir. Genelde ticaret ve tarımla uğraşan Özbekler yoğunlukla, Afganistan'ın kuzeyinde yaşarlar. Büyük çoğunluğu hayvancılıkla uğraşan ve hayvanlarına otlak bulmak için sık sık yer değiştirmek zorunda kalan Türkmenler'in nüfusu 600.000 civarındadır. Türkmenler'in çoğunluğunu Teke, Alieli, Çavdur, Salur, Sarık ve bilhassa Ersarı boylarından olan oymaklar oluşturmaktadır. Nüfusları 700.000 civarında olan ve Büyük ve Küçük Pamir dağları bölgesinde yaşayan Kazaklar, Karluklar, Kırgızlar, Kıpçaklar, Celâlâbâd çevresindeki Karakalpaklar ile Çağataylar diğer etnik Türk gruplarıdır. Ayrıca Afganistan'ın merkezi ile Afganistan'ın kuzeyi arasında yaşayan ve nüfusları 200.000'i geçen Hazâreler ile Aymaklar da bu etnik grup içerisinde yer almaktadır (Saray, 1988: 402).

Harita 3: Afganistan'daki Etnik Gruplar

Genel olarak bakıldığında Özbekler, Afganistan nüfusunun yaklaşık olarak %10'unu oluşturmaktadırlar. Özbekler büyük oranda Özbekistan sınırına yakın olan Afganistan'ın kuzeyinde yer alan Faryab, Takhar, Kunduz, Şebergan, Samangan ve Mezar-i Şerif gibi vilayetlerde yaşamaktadırlar. Özbeklerin tamamına yakını Farsçayı bilmelerine rağmen kendi ana dili olan Özbek Türkçesini konuşurlar. Büyük oranda ticaret ve tarım ile uğraşan Özbekler, mezhep olarak Sünni'dirler. Özbekler tıpkı Hazaralar'da olduğu gibi Afganistan'ın siyasal yaşamında Abdurraşid Dostum yanında aktif bir şekilde yer almışlardır. Özbeklerin Afganistan'da siyasi anlayış olarak kendilerine en yakın bulduğu etnik yapı Hazaralardır (Surosh, 2020).

Sonuç ve teklifler

Kültürel diplomasi, ülkelerin birbiriyle olan ilişkilerinde önemli unsurlardan biridir. Bu unsur, ülkelerin ticari gelişmişliklerini etkilediği gibi kültürler arası diyalogunda gelişmesine de olanak sağlamaktadır.

İran'ın, Afganistan'a yönelik geliştirdiği kültürel diplomasi faaliyetlerine bakıldığında zaman Afganistan'ın bazı bakımlardan İran ile benzerliklerinin bulunduğu görülür.

İran ile Afganistan arasındaki kültürel faaliyetleri incelendiğinde ise iki ülkenin de Müslüman nüfusa sahip olması ilişkilerin pozitif yönde ilerlemesine olanak sağlamıştır. Bununla birlikte bu benzerliklerin İran tarafından kendi çıkarları için kullanılmaya çalışıldığı da görülür. Bu tesir çeşitli şekillerde kendisini gösterir. Bazen bu etkinin Afganistan işgal güçlerine yaradığı da görülür. Bu açıdan da istenilmeyen etkilere yol açar ve bölgeyi böler.

İran'ın, Afganistan'daki sinema sektöründe, medya ve görsel basında etkin rol alması kültürel diplomasi faaliyeti anlamında etkin olmasını da beraberinde getirmiştir. Medya ve görsel basının etkin ve doğru bir biçimde kullanılması, Afganistan'da İran varlığını derinleştirmiştir.

Kültürel diplomasi faaliyetlerinin en önemli noktası olan eğitim kurumları, İran'ın en çok başvurduğu bir kültürel diplomasi faaliyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu diplomasi anlayışı, İran'ın Afganistanlı genç bireyler üzerinde etkinliği geliştirmiş hem kültürel anlamda hem de İran'ı benimseme, tanıma ve İran'a yönelme anlamında son derece başarılı olmuştur.

Kültür diplomasisi doğru ve etkin bir biçimde kullanılması halinde artılarının çok fazla olduğu bir dış politika aracı olduğu karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu diplomasi araçlarının tek tarafı olarak İran'ın çıkarlarına hizmet etmeye odaklanması Afganistan'ın geleceğini tehlikeye attığı gibi bölgenin kalkınması önünde de bir engel oluşturmaktadır. İran bölgede önemli bir faktördür ve gücünü bu bölgeyi bölme yerine birleştirici ve refahı artırıcı faaliyetlere yöneltirse bundan herkes olumlu anlamda istifade edecektir.

Kaynakça

Alaca, M. (2019). “Suriye’de Şii Milislere Ne Olacak?”, (<https://orsam.org.tr/tr/suriyede-sii-milislere-ne-olacak/>, Erişim tarihi:30.01.2020).

Aljazeera İnternet Gazetesi, (2015). “Suriye’deki İthal Şii Savaşçılar”, (<http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyedeki-ithal-sii-savascilar>, Erişim tarihi:01 02.2020).

Ataei, S. (2015). “*Misal Az Mahcirin Afgan Der Sinamai İnan*”, (İran Kurgu Sinemasında Afgan Göçmenlerin Temsili), Tahran, 28.

Baran, Y. (2001). (<https://onedio.com/haber/dram-turunun-yuk-selen-yildizi-iran-sinemasindan-carpici-40-film-386232>, Erişim tarihi: 03.02.2020).

Çınarlı, Ö. (2016). “İnan’ın Afganistan’daki İç Savaşa Yönelik Dış Politikası”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2). 75-84.

Danışgahi Azad İslami, (İslami Azad Üniversitesi), (<http://www.davodemamzahi.blogfa.com/>, Erişim tarihi: 04.11.2020).

Danışgahi Cami Herat, (Herat Jami Üniversitesi), (<https://jami.edu.af/>, Erişim tarihi: 04.08.2020).

Danışgahi Khatimul Nabiin, (Khatam Al-Nabiin Üniversitesi), (<http://www.khu.edu.af/about/>, Erişim tarihi: 04.11.2020).

Erman, K. (2018). “Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı İşgali ve Türkler”, *SUTAD*, 44, 313.

Farzam, R., Türkoğlu, A. J. ve Sarı, İ. (2016). “İnan’ın Afgan Lejyonerleri Fatimiyyun Tugayı”, İran Araştırmaları Merkezi (İRAM), Ankara, 12.

Farzam, R. ve Sarı, İ. (2017). “Fatimiyyun: İran’ın Afgan Mücahitleri”, *USAD*, 6, 274.

Habibi, A. (1996). “*Tarih Mukhater Afganistan*”, (Afganistan Tarihinin Özeti), Kabil, 49.

Hassanzadeh, G. A. (2015). “*Baztap Hamle DerAfganistan Bad Az 11 September 2001 Der Sinamai Haliyood*”, (11 Eylül 2001 Sonrası Afganistan İşgalinin Hollywood Sinemasına Yansıması), Tahran, 38.

Jackson, K. (2006). Çocukların Resmi Hollywood Filmlerinde, Tahran, (Çev.) Babek Türabi, 123.

Jalal, A. (2015). "Uluslararası Hukuka Göre Afganistan Su Yollarının Hukuki Durumu", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. (Prof. Dr. Akar Öcal Armağanı).33.

Kandahar, (2001). (<https://onedio.com/haber/dram-turunun-yukselen-yildizi-iran-sinemasindan-carpici-40-film-386232>, Erişim tarihi: 03.02.2020).

Kırım Haber Ajansı, (2018). "Afganistan'da Peştun Milliyetçiliği Türk Halklarını Endişelendiriyor",<http://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/afganistan-da-pestun-milliyetçiliği-turk-halklarını-endişelendiriyor/165892/>, Erişim tarihi: 05.02.2020).

Mohammadi, A. (2014). "*Barasi Ruykard Muhacirin Afgan Der Sina-mai Mustanadİran*", (İran Belgesel Sinemasında Afgan Göçmenlerin Temsilinin Bir Yaklaşımla İncelenmesi), Tahran, 52.

Öztürk, E. (2010). "Hz. Fatma Kültü". *Toplum Bilimleri Dergisi*, 4(8), 142.

Saray, M. (1988). "Afganistan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1. 402.

Sasaoğlu, D. (2015). "NATO Sonrası Afganistan ve İran", *BİLGESAM Analiz. (Orta Doğu)*, 1198, 2.

Surosh, E. (2018). "Afganistan'ın Etnik Gruplar Arasındaki Çatışmaların Temel Nedenlerinin Analizi". (<https://kafkassam.com/afganistanin-etnik-arasindaki-catismaların-temel-nedenlerinin-analiz.html>, Erişim tarihi:02.02.2020).

Şarkul Asvat Gazetesi, (2018). (<https://aawsat.com/turkish/home/article/1475156/> , Erişim tarihi: 30.01.2020).

Tarock, A. (1999). "The Politics of the Pipeline: The Iran and Afghanistan Conflict", *Third World Quarterly*, 20(4), 814.

The Cyclist, (1987). (<https://onedio.com/haber/dram-turunun-yukselen-yildizi-iran-sinemasindan-carpici-40-film-386232>, Erişim tarihi: 03.02.2020).

The Wall Street Journal, “Iranians Build Up Afghan Clout”, (<https://www.wsj.com/articles/SB10001424052970204076204578078564022815472>, Erişim tarihi: 30.08.2020).

Türkoğlu, İ. (2010). “Tacikler”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 39, 352.

Wezaret Tahsilat Hali Afganistan, (Afganistan Yükseköğretim Bakanlığı), (<https://www.mohe.gov.af>, Erişim tarihi: 01.02.2020).

Yağmurlu, A. (2019). Kültürel Diplomasi: Kuram ve Pratikteki Çerçevesi, Ankara, 1184-1185.

Yiğit, D. (2018). “Suriye’de Fatimiyyun ve Zeynebiyyun Tuğayları, (<http://soyledik.com/tr/makale/6941/suriyede-fatimiyyun-ve-zeynebiyyuntugaylari--doc-dr-dilek-yigit.html>, Erişim tarihi: 30.01.2020).

Extended Summary

Cultural diplomacy is one of the main working areas of public diplomacy and one of the soft power sources of countries. Cultural diplomacy can be defined as the presentation of cultural elements such as art, science, education and technique in order to increase the reputation of countries and establish partnerships. Historically, it dates back to ancient times. Giving and receiving gifts is considered the oldest example of cultural diplomacy. The musical clock with a small organ was gifted to Sultan Murat by the Queen of England Elizabeth I in 1590, and the iPod, which was presented to Queen Elizabeth by President Obama in 2009, is a cultural diplomacy practice.

While each country's foreign policy has different dimensions such as political, economic, military, cultural and strategic factors, it also has importance in different areas on the basis of the region's politically gradual priorities in general. Thus, when the aforementioned issues come together, the foreign relations and behavior of the country are determined. In the 21st century, with the influence of mass media, the most permanent and effective of these factors is cultural relations. Because, for example, language, literature, religion and a common worldview are not something that happens in a few years. Therefore, the fact that the phenomenon of globalization in mass communication has entered a digital age has paved the way for this. In this context, the fact that two countries such as Afghanistan and Iran are neighboring countries, as well as the fact that they have many common values such as religion, language, culture and political ties, have been the factors that facilitated the interaction of the two countries. Because these common values have caused the two countries to have an impact on each other. Looking at the origin of Persian or Dari, it is concluded that it comes from Belh, dating back to ancient times. Dari in Afghanistan and Persian in Iran are official languages in both countries. The basis of Darice is based on Persian. This linguistic affinity has also helped the two countries to become closer and more connected to each other. Religion and cultural phenomena are the main factors in bringing societies closer together. In this context, religion -especially Shiism- and language have become two important factors in the context of the rapprochement of the two countries between Afghanistan and Iran.

Although each country acts in line with its own interests, it is also of great importance to establish good relations and be effective on neighboring, regional and even global countries in line with the interests they aim for. Because it is very difficult for it to produce positive political results as a result of the establishment of bilateral or alliances without taking cultural ties and past into account in relations between countries.

Cultural diplomacy is one of the important elements in the relations between countries. This factor not only affects the commercial development of countries, but also enables them to develop in intercultural dialogue.

When we look at the cultural diplomacy activities that Iran has developed for Afghanistan, we observe that the two countries have similarities to each other both in terms of ethnicity and lifestyle. These similarities are also an outcome of the historical cycle.

Considering the cultural activities between Iran and Afghanistan, the fact that both countries have Muslim populations has allowed the relations to progress in a positive direction. On the other hand, the fact that the Shiite population is quite high has also positively affected the course of the relations.

However, the fact that Iran is effective in the culture of Afghanistan in the cinema sector has enabled the relations to proceed in the right line. This situation has also brought about development both economically and commercially.

Iran's active role in the media and visual media has brought it to be active in terms of cultural diplomacy. The effective and correct use of media and visual media has deepened the Iranian presence in Afghanistan.

Educational institutions, which are the most important point of cultural diplomacy activities, appear as a cultural diplomacy activity that Iran applies the most. This understanding of diplomacy has improved Iran's effectiveness on young Afghan individuals, and has been extremely successful both culturally and in terms of adopting, recognizing and turning to Iran.

If cultural diplomacy is used correctly and effectively, it is a foreign policy tool that has many advantages. In this context, this policy followed by Iran gives positive messages for the future of Afghanistan, Iran.

A SOCIOLOGICAL TRADITION OF TOLERANCE IN THE CONTEXT OF MOUNTAIN AND PLAIN CULTURE

Merve Kübra Taş

Abstract

Sociologically, the tradition of tolerance in a society is formed over time and connects that society deeply. Sometimes humor, which is traditionally present in culture, also has a unifying role for society. Geography has been effective in the formation of mountainous and plain separation and cultural dialogue. Considering that migration routes from past to present are also effective in the formation of these cultures, cultural transfer will be better understood.

Sometimes by being subjected to segregation between societies although they have been classified with various names such as Bektashi, Kızılbaş, Yazıt, Dağlı, Ovalı, these cultures are essentially nourished from the same source. When considered in terms of folk literature, these differences have formed humorous types and anecdotes. In this study, based on the example of an anecdote compiled from Konya Karapınar, information about the contribution of Dağlı and Ovalı characterization to the humor element of the region and also the cultural characteristics of these types will be given. These elements are also seen in different regions of Turkey and especially in immigrants. This shows us that culture is continuous and continues through transfer and migration.

Keywords: *Dağlı (Mountain Culture), Ovalı (Plain Culture), Anekdot, Humor, Karapınar, Konya, Culture.*

SOSYOLOJİK AÇIDAN DAĞLI VE OVALI KÜLTÜRÜ BAĞLAMINDA OLUŞAN TOPLUMSAL BİR HOŞGÖRÜ GELENEĞİ

Merve Kübra Taş*

Öz

Sosyolojik açıdan bir toplumda hoşgörü geleneği zamanla oluşur ve o toplumu birbirine derinden bağlar. Bazen geleneksel olarak kültürün içinde var olan mizahın da toplumu birleştirici rolü vardır. Dağlı ve ovalı ayrımının ve kültürel diyalogların oluşmasında coğrafya etkili olmuştur. Bu kültürlerin oluşumunda geçmişten günümüze göç yollarının da etkin olduğu düşünülürse, kültür aktarımı daha iyi anlaşılacaktır. Kimi zaman toplumlar arasında ayrıma tabi tutularak Bektaşî, Kızılbaş, Yezit, Dağlı, Ovalı gibi çeşitli adlandırmalarla sınıflandırmaya çalışılmışlarsa da bu kültürler özde aynı kaynaktan beslenmektedir. Halk edebiyatı açısından düşünüldüğünde bu farklılaşmalar çoğu zaman mizahî tipleri ve fıkraları oluşturmuştur. Fıkralar, kültürü tanıtan ve toplum hakkında çeşitli bilgiler sunan araçlardır. Bu çalışmada Konya ilinin Karapınar ilçesinden derlenen bir fıkra örneğinden hareketle, Dağlı ve Ovalı tiplişmesinin bölge mizah unsuruna katkısı ve aynı zamanda bu tiplerin kültürel özellikleri hakkında bilgi verilecektir. Bu unsurlar, Türkiye'nin farklı bölgelerinde ve özellikle göçmenlerde görülmektedir. Bu bize kültürün devamlı olduğunu, aktarım ve göçler yoluyla süregeldiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dağlı, Ovalı, Fıkra, Mizah, Karapınar, Konya, Kültür.

* Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, e mail: taskubramerve@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8449-4495>.

Bu makaleye atf için: Taş, Kübra Merve. (2021). Sosyolojik Açıdan Dağlı ve Ovalı Kültürü Bağlamında Oluşan Toplumsal Bir Hoşgörü Geleneği, SDE Akademi Dergisi, 1(2), 74-91.

Giriş

Türk Dil Kurumu'nun (TDK) verdiği bilgiye göre Dağlı, dağlık bölge halkından olan kimselere söylenen bir sıfattır. Aynı zamanda Dağlı sıfatına yüklenen anlamlar “kaba saba, görgüsüz” olarak verilmiştir. Ovalı ise “ovada yaşayan”, “ovalı kimse” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2020). Görüldüğü üzere Dağlı ya da Ovalı olmak coğrafya ile ilgili çeşitlenmelerdir. Konya'nın dağ köylerinde yaşayanlar için “Dağlı” sıfatı kullanılırken Konya'da ve Konya'nın ova köylerinde yaşayanlara “Ovalı” denilmektedir.

“Dağlılar” toplum adlandırması, Türk toponomi tanımlarında adeta bir kod oluşturmuştur.

“Atatürk, Kürtçe konuşan Türkler için “Dağlı Türkler” tanımını kullanmıştır. Dağlı adlandırması sınırlarımız dışındaki kültür bağımız olan toplumlarla da en önemli ortaklıklarımızdan biridir. Balkanlar Türk kültür coğrafyası halklarından Goralar/Pomaklar münasebetiyle de karşımıza çıkmaktadır. Balkanların Dağlıları Kosova ve Batı Trakya'da olduğu gibi Azerbaycan Dağlıları, Dağıstan Dağlıları, Altay Dağlıları, Doğu Türkistan Dağlıları toplum adı olarak da bilinmektedirler” (Kalafat, 2011:46-49).

Bu kültürel kodlar, maddi bir sınır bağı olmasa da manevi bir gönül bağıyla bir ülkede yaşayanları arada tutmaya devam etmektedir.

Kültürün oluşmasına katkı sağlayan coğrafi konum aynı zamanda halk edebiyatı ürünlerine de kaynaklık etmektedir. Ürünlerin oluşmasında kültürel hareketlilik önemli bir yere sahiptir. Kültürel etkileşim zamanla toplum içerisinde yerli bir edebiyatın doğmasına yardımcı olmuştur. Bu yerli edebiyatın mizah unsuru olan yerel tipleri ise toplumun yapısı hakkında bilgi vericidir. Konya'nın yüksek ve dağlık kesimlerinde yaşayan “Dağlı” ve ovada yaşayan “Ovalı” insanlar zamanla bölgeden yapılan derlemeler sayesinde mizahi birer tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk milletinin zengin zekâsını ve mizahı üretebilme gücünü gösteren bu iki tip zamanla bölgelerin de halk edebiyatı ürünlerine katkı sağlamıştır. Coğrafya olarak aynı bölgenin farklı kesimlerinde yaşayan özde aynı sözde zıt Dağlı-Ovalı tipi kültürün dinamik olduğunun ve coğrafyanın kültür üzerindeki etkisinin örneğini temsil edebilecek mahiyettedir.

Coğrafya kaderdir diyen İbn-i Haldun'a göre coğrafi koşullar ve iklim insanlık tarihinin anlaşılması için çok önemlidir. Ünlü sosyolog, coğrafyanın etkisinin yol açtığı değişkenleri oldukça değerli görmektedir. Bunun yanında yaşadığımız iklim de yaşam biçimimize yön verebilmektedir. Şöyle ki yeme-içme şeklimizden barınma koşullarımıza kadar maddi ve manevi kültürün her alanında coğrafyanın etkisi vardır. Bu düşünceler doğrultusunda coğrafya kader değil de nedir? Bu bereketli zengin topraklarda yaşadığımızdan dolayı bu kadar çeşitli ve zengin bir kültürün parçası değil miyiz? Birbirinden zıt fikirleri olsa da bir kere aynı havadan solumuş aynı sudan içmiş insanları ortak çatı altında barındıran yine bu coğrafya değil midir?

Yaşanılan coğrafyanın dağlık veya düzlük olması insanın yaşam şeklini de belirlemektedir. Orta Asya kökenli oldukları bilinen Sümerler, kendileri gibi tarım yapmayan; avcı, et yiyen insanları ötekileştiriyor ve kaba saba, barbar insanlar olarak nitelendiriyorlardı (Alpar, 2014: 29). Bu bir noktada şehirde yaşayanların kendini belli kurallar çevresinde yaşamaya alıştırmalarının ve kendisini diğerlerinden farklılaştırma düşüncesinin bir sonucuydu. Aynı şekilde Konya'da ovada yaşayanlar da şehirleşmeye daha yakın olduklarından Dağlıları kente ve kentleşmeye aykırı kaba saba oldukları yönünde eleştirmişlerdir. Bazı durumlarda ise Dağlılardan günah keçisi yaratmışlardır. Günah keçisi yaratma düşüncesi üzerine ünlü sosyolog Giddens, "Önyargılar sıklıkla bir grubun sabit ve kalıplaşmış bir biçimde tanımladığı kalıp yargılar üzerine inşa edilir. Bazı kalıp yargılarda gerçeklik payı vardır; oysa diğerleri, tümüyle bir yerine geçirme mekanizmasıdır. Günah keçisi yaratmak, durumları kötü olan iki etnik grubun birbirleriyle ekonomik kazanımlar için rekabet ettiği durumlarda yaygındır. Örneğin etnik azınlıklara ırkçı saldırılar yönelten insanların ekonomik durumu çoklukla onlarınki ile benzerdir. Günah keçisi yaratma sıklıkla, kişinin kendi arzularını ya da niteliklerini bilinç dışı bir biçimde başkalarına atfettiği yansıtmayı gerektirir" demektedir (Giddens,2012:538-539). Ekonomik gücün bu çekişmeyi tetiklediği bir gerçektir.

Küçükbezirci de bu görüşü destekler nitelikte: "Konya'da çobanlar geldikleri yerlere, devamlı yaşadıkları yörelerine göre ikiye ayrılırlar. Ayrıca çobanların geldikleri coğrafya özellikleri

de adlandırılmalarına etki yapmıştır. Dağlık bölgelerdeki köylerden gelip çobanlık yapanlara, “dağlı çobanlar” denir. Dağ köylerinden olan çobanlara, aşiretlerden gelme çobanlar çok kere, çoban duracakları köylerde bir topluluk kuramazlarsa, hemşericilik kayırcılığını ortadan kaldıramazlarsa aralarında uyumsuzluklar varsa, köylerindeki bütün çobanların aynı yörelerden gelme olmalarına dikkat ederler.”

Şeklinde coğrafya ve ekonomi hususuna değinmiştir. Aslında Ovalılar 10.000 yıl öncesinde yaşayan atalarına duydukları özlemi bastırıyor olabilirler mi? Yaşam şekilleri ile doğal olanı koruyan ve ilk hâlden uzaklaşmayan ve kaba saba denilerek ayrıştırılmaya çalışılan Dağlılara karşı içten içe bir özlem duyuyor olabilirler mi? Ya da Dağlı- Ovalı meselesi ekonomik bir çekişme sonrasında oluşmuş bir kültürel sınıflaşma mı?

Tüm bu sorular sosyoloji, psikoloji ve ilgili bilimlerin ışığında yanıtlanabilir. Biz bu varsayımlardan hareketle Dağlı ve Ovalı çekişmesinden doğan mizah unsuruna bir örnekle katkıda bulunacağız. Bu kültürler üzerine toplanacak malzemeler ve yapılacak çalışmalar neticesinde varsayımlarımız gerçeğe dönüşebilecektir. Şüphesiz bu bilgiler ilerleyerek devam edecektir. Halk edebiyatı ve Halk bilimine önemli katkıları bulunan rahmetli Ali Berat Alptekin’in hocalarından duyduğu bir sözü benim de kendisinden işittiğim üzere “İlmi yeni nesiller geliştirecektir.” Bu düşünceden hareketle Türkiye ve Türkiye dışında derlemeler yaygınlaştıkça örnekler de çoğalacaktır.

Yaşanılan coğrafya insanı pek çok açıdan etkilemektedir. İkamet yeri statüyü gösterir, güvenlik sağlar, geçinmeyle büsbütün iç içe geçer (Giddens, 2012: 561). Dağlılar, coğrafi olarak dar alanlarda ikamet edip imece usulü sayesinde işlerini kolaylıkla tamamlayabilmektedirler. Ovalılar ise yüz ölçümünün olumsuz etkisinden dolayı bireysel çalışma şekline sahip olmuşlardır. Bu bireysellik zamanla Ovalıların kurumsal hayata geçişini kolaylaştırmıştır. Şehirlerin büyümesi ve kalkınması sonucunda Ovalılar eğitilmiş olmaya Dağlılardan daha yakın olmuşlardır. Anlaşıldığı üzere yerleşim yeri ekonomik faaliyetleri de etkilemektedir. Konargöçer Yörük halkı hayvancılıkla uğraşırken ovada yaşayan konarlar tarafından tarım yapılmaktadır. Sadece ekonomik yaşam değil toplumdaki cinsiyet rolleri de

yaşadığımız yer ve yaptığımız ekonomik faaliyet ile ilgilidir. Toplumsal cinsiyet ayrımı *Dağlı* halkta daha az hissedilmektedir. Bu durumu şu şekilde açıklamak mümkündür:

“Toplumsal cinsiyet tabakalaşması, yerel toplulukta kadınlarla erkeklerin alanları birbirinden kesin hatlarla ayrıldığında belirginleşir. Erkekler evlerinden uzun süre ayrı olduğunda kadınlar başlıca geçim faaliyetlerini yürütüyorsa, cinsel eşitlik baş göstermektedir fakat sabanla tarımın yükselişi sonrasında kadınlar insanlık tarihinde ilk kez, üretimden uzaklaştılar.” (Kottak, 2008: 462-463).

Ovaya ve tarıma geçişle birlikte cinsiyet ayrımı da baş göstermiştir. *Dağlı* halkta kadın ve erkek eşitliği coğrafyanın ağır şartlarından dolayı ayrılmamıştır. Kadın ve erkek aynı zorlukta çalışmaktadır. Deneyimlerin aynı olmasından dolayı bir cinsiyetin diğerine karşı üstünlüğü yoktur. Bu daha çok atalarımızın avcı toplayıcı kültürünü anımsatmaktadır. Yazın toplayıp sakladığını kışın yiyen *Dağlı* halkı atalarımıza bu yönüyle benzetmektedir. Tarım ile uğraşan *Ovalı* halkta ise durum oldukça farklıdır. Ovada yaşayan halkta eğitim alma ve ovadan dışarı çıkma yaygın olarak görülmektedir. Bir cinsiyetin ova dışına çıkıp deneyimlediği yeni yaşam senaryoları diğer cinsiyet üzerinde üstünlük sağlamasına sebep olabilmekte ve sonucunda da ayrılmış bir toplum ve cinsiyet rolleri görülebilmektedir.

Yörük kültürü ile ilgilenen Fatih Uslu bu konu hakkındaki düşüncelerini şu şekilde izah etmiştir:

“Anadolu insanının tipik özelliklerini taşımakla birlikte Ovalı-Dağlı veya Manav-Yörük gibi unsurlar arasındaki farklılıklar yüzyıllar öncesine kadar uzanır. Anadolu’da yaşayan Asurlular dağlılar için Şaddua kelimesini kullanırken, Pisidia’da yani Taşeli platosunda yaşayan Romalılar dağlık bölgelere Trakheitos ve oradaki yaşayanlara da Trakheiotis demişlerdir. Hilakku yani Klikyá’da da (Adana Bölgesi) benzer durumlar söz konusudur. Yörükler, koyun ve keçi sürülerini otlatmak üzere o mezradan bu mezraya sürekli hareket ederler. Dağlı ve ovalı tartışmalarının kökeni de buralara kadar dayanır; ko-

yunları olan Yörükler ovalarda keçileri olan konargöçer Yörükler de dağlık alanlarda davarlarını otlatırlar. Koyun, taşlık ve engebeli arazileri sevmezken keçiler adeta bu araziler için yaratılmışlardır. İşte burada başlayan ayrışma Anadolu'da yaşayan medeniyetlerde de iki kutuplu bir hayat tarzı oluşmasına sebebiyet vermiştir. Günümüzde de Toroslarda yaşayan Yörük Oğuz boylarına Dağlı, Konya ovasında yaşayan Türkmenlere ise Ovalı denilmektedir” (Uslu, 2015: 31-32).

Konya'nın; Hadim, Bozkır, Taşkent ve Güneysınır ilçeleri geniş bir coğrafyayı içine almaktadır. Bu bölgelerde yaşayanlar da kendilerini *Dağlı* olarak adlandırmaktadırlar (Ayva, 2003: 273-280). Bu bölgelerden yapılan derlemeler ise bölge halkının kültürü hakkında ayrıntılı bilgileri gün yüzüne çıkaracaktır. Bu derlemelere büyük emek harcayan önemli bir alan araştırmacısı olan Yaşar Kalafat, Dağlı'nın aynı zamanda göçmenin geldiği bölgeye göre isim almasından kaynaklı olduğunu vurgulayarak; Güney Bulgaristan'ın dağlık bölgesinden göç edenlere Dağlılar, Karacaova bölgesinden gelenlere ise Karacaovalılar denildiğini tespit etmiştir. (Kalafat – Ulutin, 2015: 35). Bu göçmenler geldikleri bölgenin kültürünü taşıyarak buradaki halk ile birleşmiş ve ortak bir kültürel dil oluşmuştur. Bahsedilen bu halklar ile Konya'daki Dağlı köyler arasında ortaklıkları ölçecek bir derleme çalışması, dünya çapında boy gösteren Covid-19 salgınından sonraki araştırma konusu olacaktır. Bu çalışmada, bölgeden daha önce derlenmiş olan bir fıkradan hareketle *Dağlı* ve *Ovalı* kültürünün edebiyatımıza ne şekilde yansımış olduğu gösterilecektir.

Dağlı köylerin dil özellikleri hakkında bir çalışma yapan Aziz Ayva, coğrafi ve sosyo-ekonomik koşulların dil özelliklerini etkilediğini belirtmektedir:

“Konya'nın ova kesimlerindeki ekonomik faaliyetler ile dağlık bölgelerindeki ekonomik faaliyetler arasında büyük farklılıklar vardır. Dolayısıyla, bu bölgelerde yaşayan Konyalılar da yaşadıkları coğrafyanın tesiriyle farklı bir konuşma üslubunu benimsemişler, söz varlıklarını kısmen de olsa diğer bölgelerden ayırmışlardır. Bu bilinçli bir seçim olmamakla beraber, zaman içerisinde bu farklılıklar bir kıstas ve övünç kaynağı hâline gelmiştir” (2003: 273-280).

Dil özelliklerinin ayrışması ile birlikte edebi ürünlerde de dil üzerinden çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Zamanla bu çeşitlilik iki bölge halkı arasında mizaha da tesir etmiştir. Böylece Konya'nın Dağlı ve Ovalı kesimleri arasındaki coğrafi, ekonomik, sosyokültürel ayrışmalar mizahı geliştirmiştir.

Konya'da dağlık köyde yaşayanların halk edebiyatı ve dil ürünleri zaman zaman konu hakkında çalışanlar tarafından yazıya geçirilmektedir. Dağlı tipinin geniş bir coğrafyaya yayılmasından dolayı makalenin sınırları bakımından Karapınar örneği temele alınacaktır. Karapınar'da bir fıkra tipi olan Gırlı Yağıb'ın meşhur "*Dağlı Olacağına Şehirli Olsun*" fıkrasından hareketle Dağlı ve Ovalı fıkra tipi oluşmuştur.

Dağlı ve Ovalı kültürler arasındaki mizah unsuru şu sebeplere bağlanabilir: Öncelikle dağlık köyler, göçler sonucunda ilk yerleşim yeri olan bölgelerdir. İnsanların birlikte yaşamasına elverişli olması ve göçler sonucunda oluşan güvenlik kaygısı, dağlık alanları cazibe merkezi hâline getirmiştir. Zamanla coğrafi ve beşerî etkenler sonucunda dağdan ovaya, köyden kente doğru göçler başlamıştır. Dağdan gelenler bağdakileri kovunca da aranan günah keçisi bulunmuştur. Sonrasında ekonomik rekabet ve ikamet kaygısı Dağlı ve Ovalı insanlar arasında çatışmaya, bu çatışmalar da edebî ürünlere yansımıştır. Çalışmaya konu olan edebî ürünümüz fıkradır. Karapınar'dan derlenmiş olan fıkra, Dağlı ve Ovalı halk arasındaki mizahın derinliğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bu fıkraya konu olan Gırlı Yağıb ise Dağlı'ya örnek teşkil edecek mahallî bir tiptir.

1. Fıkra ve Fıkra Tipleri

Edebiyatımızda fıkra türünün birbirinden farklı tanımları yapılmıştır. Dursun Yıldırım'a göre: "Fıkra, hikâye çekirdeğinin hayattan alınmış bir vaka veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimaî ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, ziddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerinden her birine verilen isimdir. Türk fıkraları konularını tama-

mıyla yaşanmış hayat sahnelerinden alır. Bir fıkra umumiyetle tek bir vaka üzerine kurulur, fakat birden fazla vakanın yer aldığı fıkralar da mevcuttur (Yıldırım, 1999: 3-5). Bu tanımlamaların ışığında Yıldırım, Türk fıkra tiplerini şu şekilde sınıflandırmıştır:

1.1. Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdî tipler

- a. Türkçenin konuşulduğu coğrafi alan içinde ve dünyada ünü kabul edilen tipler: Nasreddin Hoca.
- b. Türk boyları arasında tanınan tipler: İncili Çavuş, Bekrî Mustafa, Esenpulat, Ahmet Akay, Kemîne.
- c. Türk boyları arasında halkın veya zümrelerin ortak unsurlarının birleştirilmesinden doğan tipler: Bektaşî, Aldar Köse.
- ç. Aydınlar arasından çıkan tipler: Haşmet, Koca Ragıp Paşa, Mîrâli, Nasreddin Tusî, Keçecizâde İzzet Molla.
- d. Mahallî tipler.
- e. Belli bir devrin kültürü içinde yaratılan tipler: Karagöz.

2. Zümre tipleri (Mevlevî, Yörük, Terekeme, Tahtacı, Köylü, vd.)

3. Azınlık tipleri (Yahudi, Rum)

4. Bölge ve yöre tipleri (Kayserili, Çemişkezekli, Andavallı, Karadenizli, Konyalı vd.)

5. Yabancı fıkra tipleri (Behlül, Karakuşî Kadi)

6. Gündelik fıkra tipleri

- a. Aile fertleriyle alâkalı tipler (Ana-baba, karı-koca, kaynana, baba-çocuk, anne-çocuk vd.)
- b. Mariz ve kötü tipler (Deli, hasis, cimri, pinti, kör, topal, sağır, dilsiz, hırsız, dolandırıcı, eşkıya, yankesici vd.)
- c. Sanat ve meslekleri temsil eden tipler (Ressam, şair, doktor, avukat, hâkim, bezirgân, bakkal, kasap, molla, asker, vd.)

7. Moda tipler (Yıldırım, 1999: 25-32). Bu tip sınıflaması içerisinde Gırlı Yağb mahalli bir fıkra tipidir.

1.2. Mahallî Fıkra Tipi Olarak Gırlı Yağıb

Türk sözlü edebiyatında anlatma esasına bağlı bir tür olan fıkra kavramı yaşam var olduğu sürece olay ve durumlar çevresinde oluşmaya devam edecektir. Güldürürken öğreten fıkralar, hayatın her alanında fonksiyonel olarak kullanılmaktadır. Hayattan mizah çıkarılacak olursa yaşanan olaylara her zaman aynı çizgiden bakılması muhtemeldir. Mizah, aksaklıkları ve yanlışları gösterir. Göstermekle kalmayıp bu eğri büğrü şeylerin nasıl doğru hâle getirebileceğinin kurallarını öğretir. Bu öğretme işini ise gizli iletilerle yerine getirir. Bu yönüyle diğer edebî türlerden oldukça farklıdır. Bugün baktığımız zaman, hemen hemen her alanda ve aklımıza gelecek her konu ile ilgili fıkra bulunmaktadır. Bunda halkımızın mizahî kabiliyetinin de payı yadsınamaz bir gerçektir.

Mahallî bir tip yaratmak kültürün birikimine dayanmaktadır. Bir medeniyet, hayalinde kurguladıkları ile mazhar olabilmektedir. Türk halkı, mahallî tipler üretilip onları anlattıkları fıkralarla kalıcı hâle getirebilmiş ve adeta marka tipler oluşturabilmiştir. Türklerin pek çok fıkra tipinin olması ve dünyaca ünlü fıkra tiplerine sahip olması elbette ki bu alanda ne derece önemli bir üretici olduğunu göstermektedir.

Karapınar'da en önemli mahallî fıkra tiplerinden birisi Gırlı Yağıb'dır. Gırlı Yağıb, bölgenin insanlarını aklı, bilgisi, uyanıklığı ve hazırcevaplığı ile temsil etmektedir. Gırlı Yağıb, fıkralarda kendisini değil Karapınar'ı temsil etmektedir. Bu sebeple Karapınar'ı anlamak ve insanları hakkında bilgi sahibi olmak isteniyorsa ilk önce anlaşılması gereken kişi Gırlı Yağıb'dır. *Gırlı Yağıb, Karapınar'ın Karacadağ yöresi, Karaören köyünden, Dağlıoğulları sülalesinden Ömer Ağa'nın oğludur. Tahminen 1878-1930 yılları arasında yaşamıştır. Şiir, destan ve mektupları hâlen okunmaktadır. Bütün bunları yakın arkadaşı Hod Ali (Ali Yıldırım) vasıtasıyla elde edebilmiş bulunmaktayız* (Sakaoğlu, 1992: 29-30). Mizah ustası Yakup Cansu, halk arasında Gırlı Yağıb lakabıyla bilinmektedir. Gırlı Yağıb'a ait olduğu söylenen fıkra, şiir, destan ve mektuplar halk arasında hâlâ günceldir. Ne var ki yaşadığı dönemlerde söylediği bütün sözler kaleme alınmamış, ancak çok yakın arkadaşı Hodalı olarak bilinen Ali Yıldırım tarafından ezberlenerek günümüze kadar bazı eksikliklerle intikal etmiştir (Gündüz, 1988: 8).

Gırlı Yağb ve köylülerine Dağlı denilmektedir. Dağlı insanlar Ovalı (şehirli) insanlar tarafından sık sık kaba olmaları yönüyle eleştirilmiştir. Bu yönüyle Dağlı ve Ovalı çatışması mizahı da beraberinde getirmiştir. Gırlı Yağb hazırcevap fıkra tipine örnek verilebilir. Hazırcevap kişiler, olaylara pratik bir bakış açısıyla bakarlar. Bu insanlar, asıl söylenmek istenileni çok kolay kavrayıp direktifler karşısında mantıklı ve hızlı cevaplar verirler. Bu, âdeta aklın önceden kurulmuş bir makine gibi çalışmasıdır. Hiçbir zaman şaşırmadan hızlıca cevaplar veren hazırcevap insanların uyanık fikirleri vardır. Hazırcevap sıfatına sahip olan insanlar zeki ve uyanıktır. Karapınar fıkralarında başta Gırlı Yağb olmak üzere hazırcevap tipler vardır. Karapınarlı fıkra tipleri, beklenmedik sorulara hazır ve mantıklı cevaplar verme vasfına sahiptirler. Kentli, uyanık insanlar tarafından sürekli kandırılmak istenen yöre halkı, kendi savunma mekanizmasını bu şekilde geliştirmiştir (Taş, 2017: 26). Gırlı Yağb'ın bir Dağlı olduğu düşünülürse bu insanların hazırcevap, zeki ve uyanık olduklarını söylemek yerinde olacaktır.

Eğiste fıkraları üzerine detaylı bir çalışma hazırlayan Kalaycı, Eğiste yöresinde var olan Dağlı tipinin özelliklerini ise şu şekilde açıklamaktadır:

“Eğiste, Akdeniz Bölgesi'nin yüksek kesimlerinde, Toros dağlarının eteklerinde yer almaktadır. Her ne kadar harita üzerinde Akdeniz Bölgesi'nde yer alsa da karasal iklim hüküm sürmektedir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçmektedir. Oldukça dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahiptir, tarım yapılabilecek alan oldukça azdır. Halk geçimini genel olarak küçükbaş hayvancılıktan ve meyvecilikten sağlamaktadır. Eğiste'nin bu coğrafi durumu sosyal yapıya büyük oranda yansımış ve Konya'da dağ köylüleri için söylenen “havası sert, suyu sert, insanı mert” sözüne mazhar bir topluluk yaratmıştır.” (Ayva- Kalaycı, 2016: 31)

Bu çalışmada bir dağ köyü olan Eğiste hakkında bilgiler bulunmakla birlikte diğer dağ köylerinde yaşayan Dağlı insanlar hakkında da önemli bilgilere yer verilmiştir. Dağlı insanların sinirli olduklarından söz edilmekle beraber öfkelerinin saman alevi gibi çabuk yanıp söndüğü söylenmektedir. Çabuk sinirlenen bu insanlara “efe” denildiği ve zor coğrafi şartlara ve yaşam koşullarına karşı dayanıklı oldukları da belirtilmiştir. Gırlı Yağb da

bir dağ köylüsü ve Dağlı olarak sert yapısına rağmen oldukça pratik zekâlı ve hazırcevaptır.

Mahallî bir tip olan Dağlı Gırlı Yağıb'ın çevresinde gelişen ve genel olarak Dağlı tipinin de anahtarı olan fıkra şu şekildedir:

3. Dağlı Tipi Fıkra Örneği

3.1. Dağlı Olacağına Şehirli Olsun

Gırlı Yağıb, pazar ihtiyacını görmek için Ereğli'ye gider. Deli Mustafa'nın hanında konaklar, Gırlı Yağıb'ı tanıyanlar toplanırlar ve sohbet esnasında önlerindeki bir masanın bir ayağı kısa olduğu için topallar. Ağalardan biri yanlarında oturan birine;

-Bir dağlı bul gel masanın ayağına koy, der. Gırlı Yağıb hemen ahıra gider ve eline bir tezek alır gelir ve tezeği masanın ayağının altına koyar:

-Dağlı olacağına şehirli olsun, der (Gündüz 1988: 8, Altunel 1990:435). Bu fıkroda, dağ köyleri ile ova köyleri arasında doğan sosyoekonomik ve sosyokültürel çekişmelerin mizaha yansımaları açıkça görülmektedir. Aslında bütün fıkra tipleri öz kişilikleri unutulmuş şahıslar arasında yaratılmıştır. Doğduğu ve yaşadığı cemiyetin ortak yönlerini temsil ettiği ölçüde de tip yayılma, tanınma ve kabul edilme alanını genişletmiştir. Beşerî ve içtimai unsurları bünyesinde taşıyan fıkra tipleri, kalıcılık ve ebedilik vasfına ulaşmıştır (Altunel, 1990: 23). Gırlı Yağıb da bu anlamda öz kişiliği unutulmuş fakat Dağlı tipini simgelediği için kalıcı olmuştur. Feyzi Halıcı, Konya fıkraları adlı kitabında “*Konya fıkraları Konya'nın Konya insanının bir yaşam öyküsüdür. Günlük hayattan tarihi hayata taşıran günlük öykülerdir bunlar. Konya'nın tek mil hayatı bu fıkralardır. Bu fıkralar Konyalının genel kültürünün bir endam aynasıdır. İnsanoğlu söyleyemediği, söyleyemeyeceği birçok gerçekleri fıkralarda dile getirir, fıkralarda yaşatır.*” demiştir (akt Altunel, 1990: 31). Altunel bu düşüncenin mahallî fıkra tiplerinde de desteklendiğini belirtmektedir. Altunel'e göre, mahallî fıkraların her biri kendi bölgelerinden değişik mesajlar vermektedir (1990: 31). Mahallî fıkralar incelendiği zaman iklimin, ekonomik kaynakların, yaşam koşullarının ve kültürün fıkralar üzerindeki etkisini görülmektedir. Hayatlarını çiftçilik ve hayvancılık sayesinde devam ettiren bu insanların,

fıkralarında bu ekonomik kolların etkisi görülebilmektedir. Ağa-köylü sınıfları arasındaki mücadele, köy halkının birbirleriyle iletişimi de fıkralara yansımıştır. Bu örneklerden hareketle fıkralar coğrafya, tarih, sosyoloji ve antropolojiden bağımsız değildir. Fıkralarda, çoğunlukla bir toplumun ruh hâli ortaya koyulmuştur. Toplumun rahatsız oldukları, memnun olmadıkları, saflıkları, ahmaklıkları ve toplumun törpülenmesi gereken tarafları; ders çıkarılması için ters psikoloji oluşturacak şekilde zıtlıklar yöntemiyle fıkra metinlerine yansıtılmıştır (Taş, 2017:16).

Toplumların ekonomik faaliyetleri, beşerî ve kültürel tutumları, inançları, yaşamı anlayış tarzları, hayata bakış açıları fıkralardan edinilebilmektedir. Bu doğrultuda fıkralar, farklı disiplinlere de kaynaklık yapabilmektedir. Fıkralarda gördüğümüz her tip aslında topluma ışık tutmaktadır. Fıkralar, Türk kültürünün ve Türk karakter yapısının en önemli göstergelerindedir. Gırlı Yağb ve ona bağlı anlatılan bu fıkra aslında Türk Dağlı tipinin bir nevi karakter analizidir. Gırlı Yağb'a bağlı anlatılan başka bir fıkroda da Dağlı tipi ile kaba saba olduğu gerekçesi ile alay etmek isteyen köylüler, Gırlı'nın pratik zekâsı ve zekiliği karşısında gülünç duruma düşmüşlerdir. Dağlı insanlar, coğrafi şartlar dolayısıyla sert mizaçlı olabilirler fakat onlar nüktedan, zeki, mert ve pratik zekâ gibi vasıflara sahiplerdir.

Sonuç

Bir toplumun mizah duygusu uzun yıllar içinde oluşur ve bunu coğrafya, tarih, sosyoloji ve antropolojiden ayrı düşünmek mümkün değildir. Mizah bir yandan yaşama renk katarken, aynı zamanda sosyolojik olarak da o toplumu hissettirmeden birbirine bağlar, birleştirir. Coğrafi konum özelliklerinin halkın yaratım gücü sayesinde edebi ürünlere yansıdığı bir gerçektir. Halk, yaşadıkları gerçekleri bazen olduğundan fazla, aşırı ve zıt göstermiştir. Bu zıtlıklar zamanla mizahı doğurmuştur. Güldürürken düşündüren fıkralar mizahın kullanıldığı en önemli alanlardan biridir. Sözlü ürünlerin yaygın olduğu dönemde halkın kulaktan kulağa ve irticalen aktarımında fıkra türünün önemli bir yeri olmuştur. Akılda kalıcılığı ve aktarımının kolay olması sayesinde insanlar düşünmeye ve ders çıkarmaya eğlenceli yollarla sevk edilmiştir. Bir fıkra örneğinde halkın içerisindeki

zıtlıklar ve mizah unsurları rahatlıkla çıkarılabilmektedir. Halkın güldüğü, üzerine düşündüğü ve sonrasında üretim yaptığı konular temelde o toplum hakkındaki sosyokültürel bilgilerin verilerini oluşturmaktadır. Bu sosyokültürel veriler ışığında bir toplum hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Nihayetinde insanlığın mağaralara resimler yapması da bir rastlantı değildir. Geçmişten günümüze insan; anlatmak, bilinmek ve yaşantılarını yaygınlaştırmak istemektedir. Bu bilinme isteği beraberinde üretim çabasını getirmektedir. Dağlı ve Ovalı insanların arasındaki çatışma da beraberinde bir yörenin mizahını bu sayede fıkralarını doğurmuştur. Karapınar fıkraları, mahallî tipleri sayesinde bölge mizahına da katkı sağlamıştır. Konya'nın sahip olduğu mahallî fıkra tiplerinin zenginliği bir bakıma kültürel çeşitliliğin işaretidir. Coğrafyanın kader olduğu gerçeğinden hareketle zengin coğrafi ve beşerî yapının Türk fıkra tipine etkisi de örneklerle izaha açıktır. Kültür halktan bağımsız olmadığı gibi halk da kültürden ayrılmış değildir. Bir Karapınar fıkrasından hareketle edindiğimiz halk bilimi unsurlarının bu kadarla sınırlı olmadığı aşikârdır ve açıklanmaya muhtaçtır. Türkiye ve Türkiye dışındaki coğrafyalarda Dağlı ve Ovalı kavramı ortaktır. Bu coğrafyalardaki Dağlı ve Ovalı tiplerinin mizahını, inanışlarını, halk bilimi ve edebiyatı unsurlarını toplamak ve bir haritasını çıkarmak bu çalışmalara büyük katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

Alpar, Güray. (2014). Antropolojik Bakış Açısıyla Stratejik Dünya Tarihi, Palet Yayınları: Konya.

Altunel, İbrahim. (1990). Anadolu Mahallî Fıkra Tipleri Üzerine Bir Araştırma (İnceleme Metinler): Konya 1990, Selçuk Üniversitesi Doktora Tezi, (Dnş: Prof. Dr. Saim Sakaoglu), s. 697

Ayva, Aziz. (2003). “*Konya Dağ Köyleri Ağızlarından Derlemeler*”, Yeni İpek Yolu/ Konya Kitabı, Konya, 273-280.

Ayva, Aziz- Kalaycı, Muhammed, “*Anadolu Bölge ve Yöre Tipleri Bağlamında Eğiteli/ Bağbaşı (Konya) Fıkraları*, SUTAD, 2017, s. 47, s. 119-136.

Giddens, Anthony. (2012), Sosyoloji, Kırmızı Yayınları: İstanbul.

Gündüz, İbrahim. (1988). Karapınar Folkloru, Karapınar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları: Konya.

Kalafat, Yaşar. (2011), “*Karşılaştırmalı Goral/ Goralı Halk İnançları*”, İkibinyirmüç, S.123, s. 46-49.

Kalafat, Yaşar- Ulutin, Hakan, “*Karşılaştırmalı Gacal- Gerlova- Çıtak-Tozluk Türkleri Halk İnançları*, Kültür Evreni, 2015, s. 26. s.32-49.

Kottak, Phillip. (2008). Antroloji: İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış, Ütopya Yayınları: Ankara.

Küçükbezirci, Seyit. (2013). Konya Folkloru, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya.

Sakaoglu, Saim. (1992). Türk Fıkraları ve Nasrettin Hoca, Selçuk Üniversitesi Yayınları: Konya.

Taş, Kübra Merve. (2017). Karapınar Fıkraları Üzerine Bir İnceleme, Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Semineri.

Uslu, Fatih. (2015). Bozahmetli Yörük Aşireti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma, Konya 2015, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, (Dnş: Doç. Dr. Ertan Özensel), s. 271.

Yıldırım, Dursun. (1999). Türk Edebiyatında Bektaşı Fıkraları, Akçağ Yayınları: Ankara.

İnternet Kaynakçası

Türk Dil Kurumu (2020), <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi 16.12.2020).

Extended Summary

Anecdotes are one of the most important indicators of Turkish culture and Turkish character structure. *Gırlı Yağıb* and this anecdote related to him is actually a kind of character analysis of the Turkish type (*Dağlı*). In another anecdote related to *Gırlı Yağıb*, the villagers who wanted to make fun of the *Dağlı* type on the grounds that he was rude, were ridiculous in the face of *Gırlı*'s practical intelligence and cleverness. *Dağlı* type may be tough-tempered due to geographical conditions, but they have qualities such as witty, intelligent, brave and practical intelligence.

In this study, based on the example of an anecdote compiled from Konya Karapınar, information about the contribution of *Dağlı* and *Ovalı* characterization to the humor element of the region and also the cultural characteristics of these types will be given. These elements are also seen in different regions of Turkey and especially in immigrants. This shows us that culture is continuous and continues through transfer and migration.

Sociologically, the tradition of tolerance in a society is formed over time and connects that society deeply. Sometimes humor, which is traditionally present in culture, also has a unifying role for society. Geography has been effective in the formation of mountainous and plain separation and cultural dialogue. Considering that migration routes from past to present are also effective in the formation of these cultures, cultural transfer will be better understood. Sometimes by being subjected to segregation between societies although they have been classified with various names such as *Bektashi*, *Kızılbaş*, *Yazıt*, *Dağlı*, *Ovalı*, these cultures are essentially nourished from the same source. When considered in terms of folk literature, these differences have formed humorous types and anecdotes.

While humor adds color to life, it also connects and unites that society sociologically without making you feel it. It is a fact that the characteristics of the geographical location are reflected in the literary works thanks to the creative power of the people. The public sometimes showed the realities they lived in more, excessively and contrary to what they were. In the example of an anecdote, the contrasts and humor elements in the public can be easily extracted. The subjects that the people laugh about, think about

and then produce basically constitute the data of socio-cultural information about that society. Along with the conflict between the people of the Dağlı and the Ovalı, the humor of a region has formed the anecdotes.

CHALLENGES OF NATION BUILDING IN AFGHANISTAN AFTER TALIBAN

Murtaza Sarem

Abstract

Today, nation-building and common national identity definition are the fundamental needs of the people of Afghanistan. The process of nation-building has not been started in Afghanistan due to the traditional and cultural challenges and political tyranny. After the fall of the regime of Taliban, despite the declaration and inclusion of national identity in legal texts, the traditional political culture is still a serious obstacle to the process of nation-building. Afghan people define their identity based on the nation but not based on tribe, language, and sects. It caused prolong distrust among Afghan people and fail the process of nation-building. The lower level of public literacy left Afghanistan behind in the process of modernization and be stuck in old and traditional cultures. The majority of the conflicts and clashes in Afghanistan are because of the lack of a common national identity among the people of this state. This article discusses the cultural-political, and economic challenge and obstacles in the way of nation-building in Afghanistan.

Keywords: *Nation, National Identity, Nation-Building, Traditional culture.*

TALİBAN SONRASI AFGANİSTAN'DA ULUS İNŞASININ ZORLUKLARI

Murtaza Sarem*

Öz

Bugün Afgan Halkının en temel ihtiyaçlarından birisi, ulus inşa etmek ve ortak bir ulusal kimliğin tanımlanmasıdır. Afganistan'daki siyasi tiranlık ve geleneksel kültürün yıllardır karşılaştığı zorluklar, Afganistan'da ulus inşa sürecinin başlamasını engelledi. Taliban'ın düşüşünden sonra, en azından yasal metinlerde, Afganistan'da ulusal kimliğin güçlendiğine dair göstergeler olmasına rağmen, Afganistan'daki geleneksel siyasi kültür, ulus inşa sürecine hala ciddi bir engel teşkil ediyor. Afganistan halkı kimliklerini ulus temelinde değil, etnisite, dil ve mezhep temelinde tanımlıyor. Bu durum Afgan halkı arasında güvensizliğin sürmesine ve ulus inşa sürecinin başarısızlığına yol açtı. Düşük düzeydeki kamu okuryazarlığı, modernleşme sürecinde geleneksel ve modası geçmiş kültürel özellikler de Afganistan'ı geride bıraktı. Afganistan'daki farklılıkların çoğu, bu ülkenin insanları arasında ortak bir ulusal kimliğin olmamasından kaynaklanıyor. Bu makale Taliban sonrası Afganistan'da ulus inşasının kültürel, siyasi ve ekonomik zorluklarını tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Ulus, Ulusal kimlik, Ulus inşası, Geleneksel kültür.*

* Doktora Öğrencisi, Afganistan Kalkınma Çalışmaları Enstitüsü, saremm379@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3439-4119>.

Bu makaleye atıf için: Sarem, Murtaza. (2021). Taliban Sonrası Afganistan'da Ulus İnşasının Zorlukları, SDE Akademi Dergisi, 1(2), 92-119.

Giriş

Ulus inşası, üçüncü dünya ülkelerinde modern ulusların ortaya çıkması için gerçekleşmesi beklenen önemli konulardan biridir. Bununla birlikte, çok sayıda üçüncü dünya ülkesi ulus inşası zorluğuyla karşı karşıyadır ve bu durum aslında bu ülkelerin modernleşme anlamında siyasi gelişmeden uzaklaşmasına ve bir şekilde siyasi azgelişmişliğe yakalanmasına yol açmıştır.

Günümüz dünyasında herhangi bir siyasi sistemin temel görevlerinden biri, ulus inşasını yaratmak ve güçlendirmektir. Herhangi bir nedenle bu işlevi düzgün bir şekilde yerine getirmeyen bir hükümet; er ya da geç toplumsal bütünlüğün sağlanamaması kriziyle karşılaşır toplum olarak istikrarsızlık ve çöküşe doğru ilerleyecektir. Kriz teorisine göre siyasal sistem, modernleşme sürecinde krizden kurtulup bunları bir şekilde çözdüğünde gelişecektir. Ulus inşa süreciyle ilgili kimlik krizi, krizlerin hepsinin başında gelir. Dolayısıyla gelişmiş bir sistem, birleşik ve uyumlu bir ulusa sahip, işbirliği ve empati ile sorunları çözmeye yönelik adımlar atan bir sistemdir. Ulus inşası, hükümet ve toplum arasındaki geniş yakınsama ve uyumu ve ortak bir kimliğin gelişimini tanımlar. Bu kavram, teorileştirme sürecinde zamanla değişti ve çeşitli bilim adamları bu süreci, çeşitli boyutlarının birçoğunu vurgulayarak tartışmalarında ortaya koydular (Attari, 2014:36).

Üçüncü dünya ülkelerinden biri olarak bilinen Afganistan, ciddi bir şekilde ulus inşasının zorluklarıyla karşı karşıyadır. Amanullah Han'ın (1919-1929) hükümdarlığından sonra millet inşası yönünde hükümet tarafından yönetilen faaliyetler dışında Afganistan ne yazık ki şu ana kadar ulus inşası yönünde birçok zorluk yaşamıştır. Amaniyeh reformları, Afgan halkının bilgi düzeyini ve kültürel statüsünü anlamadan yapılmış, bu da halkın iktidardaki siyasi sisteme güvenmemesine neden olmuştur. Amanullah Han'ın yenilgisindeki faktörlerden biri de budur. Böylelikle Nadir Han (1929-1933) hükümdarlığından Davud Han Cumhuriyeti'ne kadar (1973) bu topraklarda yaşayan kabileler arasında büyük bir çatlak ortaya çıkar. Bunun nedenlerinden biri siyasi sistemdeki diğer kabilelere göre bir halkın etnik üstünlüğüdür. Aynı şekilde, komünist rejimlerde halkın siyasal sisteme duyduğu güven eksikliği ve halkla yöneticiler arasındaki ideolojik farklılıklar, bu topraklarda ulus inşa sürecine meydan okumuştur.

Mojahedin rejimi sırasındaki partilerin kendi arasındaki savaşları da ulus inşası gerekçelerini engellemiştir. Taliban'ın dini ve etnik aşırılığın sembolü olan beş yıllık yönetimi, ülkenin etnik grupları arasındaki uçurumu genişletti ve dini güvensizliği artırdı.

2001'de Taliban'ın düşüşünden sonra, büyük ölçüde, tüm kabilelerin kendilerini görebileceği bir sistem kuruldu ve bu, güven ve barış içinde bir arada yaşamın olası yoluydu. Bu sistem ilk kez halka kendi oylarına göre cumhurbaşkanını atama ve bir şekilde siyasi gücü paylaşma fırsatı verdi. Halkın cumhurbaşkanı ve milletvekillerinin atanmasına katılımı, Afganistan halkının dört kez cumhurbaşkanını ve milletvekillerinin oylarına göre üç kez aday gösterdiği bir demokratik sistemin işaretiydi. Ulus oluşturma süreci üzerinde bazı çalışmalar yapılmış olsa da bu süreç zorluklarla karşı karşıyadır. Bu çalışmada, Afganistan İslam Cumhuriyeti'ndeki ulus inşası zorluklarının temel nedenleri incelenmeye çalışılacaktır. *Taliban'dan sonra Afganistan İslam Cumhuriyeti'nde ulus inşasının zorlukları nelerdir?* sorusu araştırmada cevabı aranan sorudur. Bu noktada, *Afganistan'daki kesintili ve mozaik sosyal yapının, halkın ortak bir ulusal kimliğe kavuşamamasında ana faktör olduğu varsayılmaktadır.*

1. Afganistan'da Ulus İnşasının Tarihsel Arka Planı

Afganistan'daki ulus kurma projesi başarısız bir proje olarak görülür. Afgan halkının en temel ihtiyaçlarından biri, etnisite ve kabile alanı dışında ortak bir ulusal kimliğe ulaşmaktır. Ancak Afganistan halkı, bu çalışmada belirlenecek zorluklar nedeniyle bu temel ihtiyacı karşılayamamıştır. Bu durum Afgan toplumunun farklı kesimleri arasında gerekli güvenin oluşmasını engelledi ve insanlar birbirlerine karamsar ve düşmanca bir tavır takındı. Bu nedenle, bu ülkede ulus inşası, paylaşılan ulusal duygu ve değerlere dayanan bir iç süreç olarak henüz başlamamıştır ve Afgan toplumu, parçalanmış bir toplum olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Ancak tarih boyunca bu yönde yapılanlar göz ardı edilemez. Kodlanmış bir hükümet projesi olarak ulus inşası hareketinin başlangıcı, Afganistan'ın modernist kralı Amir Amanullah Han'ın hükümdarlığında bulunabilir. Yönetiminin başlangıcında Amir Amanullah Han, halk tarafından

güçlü bir şekilde desteklenen bir kraldı ve Afganistan vatandaşları onu kurtarıcıları olarak görüyordu. Babasının Afganistan'da siyasi bağımsızlık kazanma çabalarının ardından, 1919'da dünyanın en büyük imparatorluğundan (İngiltere) bağımsızlık kazanan Amanullah Han, halk tarafından geniş bir memnuniyetle karşılandı. Bu durum, Afganistan'daki çeşitli etnik gruplar arasında ulusal bir figür olarak sosyal itibarını artırdı ve insanlar ilk kez kendilerini siyasi sistemin ve hükümetin doğrudan paydaşı olarak tanımladı. Batı dünyasının deneyimlerini ve başarılarını tam olarak bilen Amir, Afganistan'ın geleneksel yapılarını da dönüştürmeye çalıştı.

1.1. Amanullah Han (1919-1929) Döneminde Millet İnşası

Amir Habibullah Han'ın öldürülmesinden sonra oğlu Amanullah Han, 23 Şubat 1919'da krallığını ilan etti. Onunla birlikte ilk kez bir Afgan kralı Afganlar arasında adalet, eşitlik ve kardeşlikten söz etti (Gubar, 1996:753). Afganistan'ın bağımsızlığını da kazandığında, halk arasında popüler hale geldi ve çok kısa sürede ülkenin tüm vilayetleri krallığını tanıdı. Amanullah Han'ın Afganistan'ın hükümdarı olarak açılış konuşması aslında siyasi sisteminin perspektifini gösterir. Halkın sıcak karşıladığı dört ana alanda (içişlerinde siyasi bağımsızlık, vatandaşların özgürlüğü ve içişlerinde köleliğin kaldırılması, yönetimde reformlar ve ülke vatandaşları arasında ulusal bütünleşme yaratma) hedeflerini belirtmiştir (Gubar, 1996:754).

Aslında toplumda hukukun üstünlüğünü kolaylaştıran siyasal modernleşme ve gelişme alanında ilk anayasanın (Afganistan'a karşı hükümetin tüzüğü) kabul edilmesi Amanullah Han'ın döneminin en büyük başarılarından biridir. Afganistan'ın ilk anayasasında birçok konu gündeme getirildi. Afganistan'da bir ulus inşa etmek için vatandaşların hak ve özgürlüklerinin tanımlanması ilk anayasanın temel göstergesiydi. Amanullah Han zamanında ilk kez halkın temsilcileri ülkenin anayasasını oluşturdu ve bu katılım Afganistan tarihinde benzeri görülmemiş bir durumdu (Allama, 2012: 95).

Amanullah Han'ın inisiyatifiyle hazırlanan ilk anayasa, hükümetin bütün Afganistan vatandaşlarının eşit olarak adlandırıldığı ulus inşasında en önemli etkili adımı olarak kabul edildi; Hükümet, halkın üzerindeki

zorla çalıştırmayı ortadan kaldırdı ve bu, vatandaşlar arasında güven inşa-
sında da etkili oldu. Afganistan tarihinde ilk defa bir anayasaya sahipti ve
Afganistan'da anayasacılık tarihi tam da bu sırada başladı. Burada önemli
olan Amani hükümetinin etnik ve aşiret temellerinden ziyade hukuka
güvenmesidir ve bu aslında sosyal gelişme ve refaha doğru bir adımdır.
Amanullah Han, bu ülkede siyasi istikrara ve devlet sisteminin istikrarına
engel teşkil eden en önemli unsurun geleneksel fikirlere sahip eski yapılar
olduğunu fark etti. Bu nedenle, bir anayasa hazırlayarak ve halkı yönetime
dahil ederek siyasi sistemin ayakta kalmasını sağlamaya çalıştı. Ayrıca halk
ile hükümet arasında bir bağ oluşturarak, siyasi sisteme ve hükümete olan
kaybedilen güveni yeniden tesis edilebileceğini düşündü.

Devletin bürokratik sisteminde gerçekleşen reformlar, sistemi daha ve-
rimli ve halka karşı hesap verebilir hale getirmek için gerçekleştirilir, böy-
lelikle idari sistemin modernizasyonu ile etkin bir yönetim sistemi ortaya
çıkacaktır. Bu konudaki en önemli çalışma, Afganistan'da ilk kez uy-
gulanan köleliğin kaldırılması, vatandaşların kanun önünde eşitlenmesi,
işkence ve her türlü zulmün yasaklanmasıdır. Şah Amanullah Han, diğer
alanlarda yaptığı reformlara ek olarak, yönetim organında kraliyet ailesinin
dışında bir kabine kurdu. Afganistan'da ilk kez bakanlar, kraliyet ailesinin
dışındaydı. Nitekim bu dönemde hükümetin idaresine diğer aşiretlerin de
katılması için zemin hazırlanmıştır (Gubar, 1996:756).

Amanullah Han Anayasası'nın 68. maddesine göre eğitim ilkokula ka-
dar zorunlu hale getirildi. Bu dönemde ülke genelinde yaklaşık 322 ilköğ-
retim okulu kurulmuş, bu da ülke genelinde okur-yazar ve eğitilmiş insan
sayısını arttırmıştır. Onlarca-yüzlerce öğrenci yüksek öğrenim için Fransa,
Sovyetler Birliği, Almanya, İtalya ve Türkiye'ye gönderildi. Bir dizi Afgan
kız da eğitim görmeleri için Türkiye'ye gönderildi (Arefi, 2014:38).

Amanullah Han'a karşı ayaklanmaların başlaması çok uzun sürmedi.
Bu ayaklanmaların ana sebebi Amanullah Han zamanında yapılan reform-
lardır ve bir dizi aşiretin hükümet ile olan ilişkisi kesilmiştir. Amanullah
Han'ın düşüşünden sonra Afganistan'da aşiretçilik yeniden başladı (Far-
hang, 2005:654). Nader Han'ın yönetimi sırasında siyasi atmosfer tama-
men kapalıdır ve insanlar siyasi işlere karışmamaktadırlar. Bu durum,
halk ve hükümet arasındaki güvensizliği açık hale getirmektedir. Hükü-

metin siyasi faaliyet ve devlet yönetimi alanını kısıtlamadaki önemli eylemlerinden biri, Amanullah Han'ın aksine yönetimi kraliyet ailesiyle bir kez daha sınırlandıran kabine ve Bakanlar Kurulunun kurulmasıdır (Farhang, 2005:657).

Her iki dönem mukayese edildiğinde genel olarak şu söylenebilir; Amanullah Han'ın hükümdarlığı döneminde bir ulus inşa etme çabaları Nader Han'ın hükümdarlığı döneminde engellendi ve bir kez daha etnik ve kabile bölünmeleri sosyal ayrıcalıklar elde etmenin en büyük kriteri olarak ortaya çıktı. Öte yandan, halk (Peştun olmayan aşiretler) kendilerini hükümetten ayrı görüyorlardı ve bu aslında hükümetin resmi özelliklerine dayanıyordu, çünkü hükümetin kendisi aşiret siyasetinin bir alanı haline geldi ve Peştun dışı aşiretler karara dahil olmadı (Sarem, Eleştiri ve Yorum, 2014: 39-50). Bu durumda elbette ki ulusun tüm üyelerinin eşitliğini savunan ulus olgusu ve ulus inşasının önünde bir engeldi.

1.2. Muhammed Zahir Şah'ın Yönetiminden Taliban İslam Emirliği'nin Düşüşüne Kadar Ulus İnşa Süreci (1933-2001)

Muhammed Zahir Şah (1933-1973) döneminde, özellikle son on yılda, halkın yönetime siyasi katılımı için nispeten uygun bir ortam sağlandı. Zahir Şah'ın düşüşünden sonra, Afganistan'daki cumhuriyetçi sistem ilk kez Muhammed Davud Han (1973-1978) tarafından kuruldu. Temel olarak, çoğunlukla halkın oyuna ve kitlelerin egemenliğine dayanan cumhuriyetçi sistemler, demokratik bir yapıya sahiptir, bu nedenle cumhuriyetçi sistemler çoğunlukla modern ve gelenek sonrası dünyada oluşur. Ancak Muhammed Davud Cumhuriyeti böyle değildi. Bu dönemde, etnik ve aşiret farklılıkları daha da alevlendi ve yönetimin etnisite ve aşirete dayalı kalmasına neden oldu (Sarem G., 2019:112). Bu dönemden itibaren ulus inşası yeniden unutuldu. Sovyetler Birliği'nin yardımıyla iktidara gelen Halk ve Bayrak Partileri de ideolojik hedeflerinin peşinden gitti. Bu partilerin sloganlarından biri, "tüm yurttaşların eşitliği" olmasına rağmen, iktidarları sırasında bu eşitlik asla gözetilmedi. Aslında, Marksizm Afganistan'da etnik ve kabile yönetiminin dışına çıkmıyordu (Biniş, 2009:38).

Komünist hükümetler, Mojahedin hükümeti tarafından devrildi ve cihatçı partiler arasında iktidar dağılımı konusundaki görüş ayrılıkları ne-

deniyle iç savaşlar çıktı. Pakistan destekli Taliban, ülkenin çoğunun kontrolünü ele geçirdi ve ulus inşası tartışması tamamen unutuldu. Taliban hükümetinin temeli din ve etnisiteydi; sonunda Taliban döneminde neredeyse tüm etnik gruplar marjinalize edildi ve siyasetle ilgileri ortadan kalktı. Taliban hükümetinin düşmesiyle birlikte (2001) Afganistan tarihinde yepyeni bir sayfa başladı. Anayasa (2004) kabul edildi ve görünüşte ulus inşa süreci yeniden başladı. Ancak anayasaya ve Taliban sonrası demokratik ortama rağmen, Afganistan'da ulus inşasının önünde hala birçok zorluğun olduğu görülmektedir. Örneğin örgütsel yapılar, istihdam konularında ve siyasi katılımında etnik tekel, etnik, dilsel ve bölgesel farklılıklar ve bazen mezhebi farklılıklar gibi uygulamalar hala açıkça görülmektedir.

2. Taliban Sonrası Afganistan'da Ulus İnşası

Uluslararası toplumun desteğine dayalı demokratik bir siyasi sistemin kurulmasıyla birlikte Taliban sonrası Afganistan'da ulus inşası önemli bir temel proje olarak kabul ediliyor. Hükümetin siyasal sistemin demokratikleşmesine yönelik faaliyetlerinin bir kısmının, benzersiz bir tarihe sahip olduğu bu temelde gerçekleştirilmiştir. Sistemin demokratikleşme süreci ve halkın seçimlere katılımı ve siyasi kaderinin belirlenmesi, Afganistan halkının dört tur başkanlık seçimi ve üç tur parlamento seçimine tanık olduğu mevcut hükümetin önemli özel görevlerinden biri olarak kabul ediliyor. Öte yandan, siyasi partilerin ve sivil toplum kuruluşlarının özgürce faaliyet göstermesi, insanların birbirleriyle etnik, dinsel ve dilsel önyargılarından uzak bir şekilde iletişim kurmalarına olanak sağlamıştır. İfade özgürlüğü ve medya sansüründen uzak faaliyetler için bir alan yaratmak (Afganistan Anayasası, 34.Maddesi), halk ile hükümet arasındaki ilişkiyi de zorlayıcı olmaktan çıkarmıştır. Toplumun farklı kesimlerini siyasi iktidar içinde paylaşmak ve belirli bir etnik topluluğun elinde iktidar birikimi tekeli önlemek de vatandaşlar arasında güven inşa etmede etkili olmuştur.

Tüm bu olanlar göz önüne alındığında, devletin ulus inşasına katkısının geçici idarenin kurulmasından bu yana çok etkili olduğu söylenebilir ancak ulus inşası sürecine hala ciddi tehditler vardır. Hükümetin demokratik bir temel üzerinde durmasının uluslararası toplumun ve Birleşmiş Mil-

letler'in baskısı olduğu veya uluslararası toplumun Afganistan'a desteğinin sona ermesinin siyasi iklimi bir kez daha şiddetlendireceğine inanılıyor. Ancak, Afganistan halkı hâlâ entelektüel olarak etnik, dilsel ve dini önyargılardan uzakta yaşamaya hazır değildir. Genel olarak bu çalışma, Afganistan halkını birleştirme aracı olarak vatandaşlık ilkesini kurumsallaştırmak için daha fazla zaman ve bu çalışmaların sürekliliğine ihtiyaç duyulduğunu iddia etmektedir. Afganistan'da ulus inşasının zorlukları şu şekilde tartışılabilir ve değerlendirilebilir:

Anlaşılması zor kavramlardan biri olan milli kimlik, zaman içinde pek çok değişim ve dönüşüme uğramış bir sosyolojik kavramdır. Milli kimlik diğer yandan farklı yaklaşımlar, ulusal kimliğin merkezi unsuru hakkında birçok anlaşmazlığa da neden olmuştur. Coğrafyacılar, ortak bir toprak ve ortak bir tarihin ulusal kimliğin ana unsurları olduğuna ve bu iki unsur olmadan ulusal kimlik hakkında konuşmanın faydasız olacağına inanırlar. Benzer şekilde, sosyologlar ortak bir dil ve kültüre daha fazla önem verirler. Siyaset bilimi teorisyenleri sıklıkla ortak siyasi sistemi ve vatandaşlık ilkesini vurgular ve ulusal kimliğin gerçekleşmesinin en önemli koşulunun tek bir siyasi sisteme katılım olduğuna inanırlar (Şafae, 2007).

Araştırma öznesi bağlamında ortaya çıkan soru, Afganistan'daki ulus inşası söylemine neden meydan okunduğu ya da Afganistan'da siyasi gelişmede önemli bir ilke olarak ulus inşasının neden henüz meyve vermediğidir? Bir yandan geleneksel düşüncenin, diğer yandan mozaik toplumsal yapının Afganistan'da ulus inşası söylemini uygun bir yere koymadığı gerçeği hemen dikkatimizi çekmektedir.

Afganistan'da kimlik alt düzeyde tanımlanabilir ve ne zaman bir kimlik tartışması olsa, Afganistan halkı etnik, dilsel ve dini değişenlerle tanımlanır. Afganistan'da etnik, dinsel ve dilsel farklılıklar, aralarında uyum ve hoşgörü yaratmak yerine çatışma ve düşmanlığa yol açmış ve kitleler aralarında yapısal boşluklar yaratmıştır.

Günümüzde demokratik sistemlerin ilkelerinden biri olarak kabul edilen ve vatandaşların insan ve temel haklarına saygı gösterilen vatandaş eşitliğinin Afganistan'da da yasal bir temeli vardır (Afganistan Anayasası 22.Maddesi). Ancak uygulamalar ayrımcıdır ve asıl görevi sosyal adaleti

ve eşitliği sağlamak olan hükümet, her zaman önyargılıdır. Vatandaşların iradesine dayalı bir demokratik sistemin, siyasi sistemin önceliklerinden biri olması ve hükümetin çeşitli alanlarda eşit sosyal imkanlar yaratmakla yükümlü olması, tüm vatandaşların insanlık haysiyetine uygun eşit imkanlara sahip olmasını sağlar. Ancak dilsel, etnik ve mezhebi ayrıcalıkların şiddetli ve ciddi bir şekilde var olduğu ve hükümet kurumunun kendisinin bazı durumlarda toplumsal bölünmeyi ağırlaştıran bir faktör olarak hareket ettiği görülebilir.

Etnik önyargılar, ulusal kimlik oluşturma sürecinin önündeki en büyük engellerden biri olmuştur ve bu, kendi başına Afganistan'da yaşayan etnik gruplar arasında gerginlik yaratmıştır. Siyasi sistemin yapısı etnisite unsuruyla iç içe geçmiş durumda ve en azından 1747'den beri belli bir etnik grup (Peştunlar) siyasi gücü elinde tutuyor ve diğer etnik gruplar üzerinde egemenlik uygulayarak etnik bölünmeyi yoğunlaştırdı. Siyasi ajanlar, Afganistan'da yaşayan etnik gruplar arasında güven duygusunun oluşmasına izin vermemiş ve etnik güvensizliği körükleyerek halkın birliğini engellemiştir (Sarem, 2019:121).

Mezhebi farklılıklar da ulusal kimliğin oluşumundaki en büyük zorluklardan biridir. Afganistan, nüfusun %99'unun Müslüman olduğu bir ülkedir. Sünni ve Şii, en büyük Müslüman mezhepleri olarak bu ülke halkının dini yapısını oluşturmaktadır. Bu topraklardaki Müslümanların çoğu Hanefiliğe mensuptur. Sünnilerin (Hanefi mezhep mensubu olanlar) inançlarına dayanan hükümet, tarihsel olarak bazı dönemlerde Şii mezhebin takipçilerine karşı fanatik ve dengesiz uygulamalar gerçekleştirmiş ve takipçilerini siyasi güç elde etmekten alıkoymaya çalışmıştır.

Afganistan'da ulusal kimlik ve ulus inşasının önündeki bir diğer zorluk da dil farklılıklarıdır. Dil, bir toplumun birliğinin bir unsuru olarak bahsedilmesine ve dayanışmaya ve sosyal bütünleşmeye yol açmasına rağmen (Hailemariam & Others, 1999), Afganistan'da dil, toplumsal parçalanmanın bir aracı olarak kullanılmıştır.

Afganistan'da sosyal düşüncenin temeli olan sosyal yapının dağınık ve düşmanca olduğu söylenebilir. Bu, Afganların farklı alanlarda uyumsuzluk sorunuyla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Bu mesele aynı zaman-

da, Afgan vatandaşlarının ortak bir ulusal kimliğe kavuşması için ciddi ve temel bir zorluk haline geldi. Bu makalede, Afganistan'daki ulus inşa sürecinin temel zorluklarını üç alanda derinlemesine incelemeye çalışılacaktır. Bunlar; politik, kültürel ve ekonomik zorluklar ve bu zorlukların üstesinden gelmek için en uygun ve pratik çözümler.

2.1. Afganistan Ulus İnşasının Siyasi Zorlukları

İnsan hayatının en etkili alanlarından biri olarak bilinen ve esas olarak bir arazinin sosyo-politik yönetimi olan siyaset alanı bir toprağın vatandaşları arasında ulus inşası ve ortak bir ulusal kimlik oluşturmada etkili olabilir. Afganistan'da siyasi alan, diğer alanlarda olduğu gibi yapısal olarak sorunludur ve ortak bir ulusal kimliğin oluşumu da dahil olmak üzere temel işlevlerinde başarılı olamamıştır. Afgan siyasi sisteminin göstergelerini incelendiğinde, Afganistan'ın siyasi yapısının birçok zorlukla karşı karşıya olduğu ve bu zorlukların Afganistan'da ulus inşasının önündeki en büyük engelleri oluşturduğu görülür.

3. Afganistan'ın Siyasi Yapısının Önemli Özellikleri

3.1. Otoriter ve Şiddetli Siyasi Yapı

Şiddet ve siyasi tiranlık, gelişmemiş olan geleneksel ülke ve toplumların sosyal dokusuna dayanmaktadır (De Rivero, 2005:151). Siyasi şiddetin temelinde sosyal şiddet yatar, aslında hoşgörünün yer almadığı şiddet içeren ve demokratik olmayan sosyal uygulamalar, başta siyaset olmak üzere her alanda şiddete neden olur. "Siyasi şiddet ister güç kazanmakla ilgili olsun ister protesto etmek ve bir gücü yok etmekle ilgili olsun, isterse de mevcut bir gücü sürdürmekle ilgili olsun, siyasi iktidarla ilgili bir şiddet biçimi olarak tanımlanabilir (Fakohi, 1999:13)."

Afganistan'da hükümete karşı halk ayaklanmaları ve protestolar her zaman hükümet tarafından bastırıldı. Bu anlamda, Herat halkının komünist hükümete karşı ayaklanması ve Kabil halkının Şubat 1981'de ayaklanmasına hükümet, Afganistan'ın siyasi yapısında şiddet örneği olarak adlandırılan protestolara en şiddetli tepkiyle karşılık verdi. Şiddet, Afgan halkının

düşüncesinin bir parçasıdır ve siyasi tiranlık, halkın yaşamının kabul edilen bir ilkesi olarak kurumsallaştırılmıştır ve insanlar, yöneticilerin zorbalığına tahammül etmenin sosyal yaşamlarının kabul gören bir ilkesi olduğunu düşünmektedir. Afganlar geçmiş tarihlerinde otoriterliğin en uç aşamalarını yaşamışlardır. Afganistan hükümdarlarının hepsi tirandı ve her zaman otoriterlikle tiranlığı savundular. Otoriterlik, Afganistan'ın siyasi tarihinin kuralıdır (Fuladi, 2009:31).

Afganistan'da siyasi şiddeti ve tiranlığı meşrulaştırmanın yolu aşiret unsurudur ve yöneticiler kendilerini her zaman aşiret ile bağlantılı saymışlar ve düşmanca politikalarını haklı çıkarmak için aşirete başvurmuş ve kabilenin sınırlarını çizmişlerdir. Dolayısıyla Afganistan'daki siyasi tiranlığın aşiret odaklı olarak dayatıldığı söyleniyor. Kabile düşüncesi bağnazdır, kabile temelli düşünce güvenilmezdir, aşiret temelli siyaset düşmanca ve ayrımcıdır. Aslında zorbalığa dayanan aşiret düşüncesinin sonucu, toplumun çeşitli siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik işlerdeki gelişmelerden uzak durmasıdır. Afganistan'ın yöneticileri, aşiret değerlerini kurumsallaştırarak ve yaymaya çalışarak ve gerekirse şiddet ve baskı kullanarak tarihsel olarak bir aşiret düşüncesi politikası izlediler.

Bu bağlamda Afganistan'ın siyasi sisteminin önemli bir özelliği olan otoriterlik ve siyasi şiddetin uzun süredir kurumsallaştığı yapının yerine demokratik bir sistemin kurumsallaştırılması kısa sürede pek olası görünmüyor denilebilir.

3.2. Kırılgan Sosyo-Politik Yapı

Esas olarak, her ülkedeki sosyo-politik yapı iki yönlüdür. Birincisi açık bir sosyo-politik yapı, ikincisi ise kapalı bir siyasi veya sosyal yapıdır. Açık sosyal yapı; insanların gerekli özgürlüklere sahip olduğu, siyasal sistemin vatandaşların iradesine dayandığı ve bireylerin bir sosyal statüden diğerine geçebilecekleri sosyal hareketliliğin olduğu bir yapıya atıfta bulunur (Cohen, 2006:213). Ancak kapalı sosyal yapı, vatandaşları temel hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan, siyasal sistem vatandaşların iradesine dayanmayan ve siyasi egemenlik zorbalığa dayalı ülke ve toplumların inşasını ifade eder.

Afganistan'ın sosyo-politik yapısındaki etnik, dilsel ve dinsel üstünlük uzun süredir kendini gösteriyor ve bu da siyasi atmosferin adaletsiz ve eşitsiz olmasına neden oluyor. Bu alanda ayrıcalıklar yalnızca belirli kişilere veriliyor ve aynı zamanda siyasi güçten yoksun olan bazı kişiler temel haklarından mahrum kalıyor ve istenen konumlara ulaşamıyor. Ancak Taliban'ın düşmesi ve Başkan Karzai'nin liderliğinde Birleşmiş Milletler ve uluslararası toplumun desteğiyle geçici bir yönetim kurulmasının ardından, statükodan sosyo-politik bir iklim ortaya çıktı ve halkın özgürlükleri nispeten güvence altına alındı. Ancak, üst düzey siyasi uygulamalarda iktidarı tekelleştirmenin hala net bir nedeni var. Bakanlıklar hala etnik köken temelinde bölünmüş durumda ve azınlıkların üst düzey pozisyonlara erişimleri engelleniyor.

3.3. Kapsayıcı Siyasi Partilerin Oluşmaması

Güçlü siyasi partiler, demokrasinin önemli unsurlarıdır. Siyasi partiler ne kadar aktif olursa, halkın siyasi katılımı da o kadar artar ve aslında siyasi partilerin önemli özel görevlerinden biri halka hizmet etmek için kapsamlı ve kapsayıcı programlar sağlamaktır. Partiler en çok taraftarı almaya çalışıyor. Partiler halkın taleplerini düzenler, hükümete aktarır ve hükümeti sorumlu tutar. Öte yandan, halkın siyasal toplumsallaşmasında rol oynar ve halkı siyasal katılımın siyasal değerleri ve ilkeleri hakkında bilgilendirir (Sarem, 2013). Temel olarak, siyasi partiler, çeşitli sosyal alanlarda (siyaset, ekonomi, kültür) siyasi düşünceleri teşvik ederler. Bu sayede halk arasında en fazla ikna yaratmak ve politikalarını toplumda uygulamak isterler. Siyasi partiler, halkın ulus inşasına siyasi katılımını artırarak ve bir ülkenin sakinleri ile vatandaşları arasında ortak bir ulusal kimlik oluşturur ve temel amaçları olan siyasi iktidarı elde etmek için etkin bir şekilde hareket ederler. Elbette bu, siyasi partilerin toplumun siyasi kültürüne halkın siyasi katılımının en önemli faktörü olarak kurumsallaştırılmasıyla başarılabilir; Bu durum demokratik ülkelerde ve toplumlarda başarılmıştır ve partiler halkın güvenini kazanmış ve programlarını kamu yararına göre ayarlayabilmiştir.

Ancak Afganistan'da siyasi partilerin durumu farklıdır. Afganistan'da siyasi partiler 1964'ten beri faaliyet gösteriyor. Bu partiler farklı mezhebi

ve milliyetçi eğilimlerle hareket ettiler ve bazen siyasi gücü etkilediler. Ama bu partilerin hiçbiri faaliyetlerini bir siyasi partinin haysiyetine göre düzenleyemedi ve sonuçta Afgan siyaseti alanında her zaman çok az etkiye sahip oldular. Afganistan'daki siyasi partiler, demokrasinin aşkın değerlerine dayanmıyor. Aksine, Afgan toplumundaki yapısal boşluklara dayanıyorlar. Siyasi partiler, bu ülkenin vatandaşlarının entegrasyonu ve sosyal dayanışmasında etkili olmak yerine, birçok durumda bu topraklarda yaşayan etnik gruplar arasında var olan toplumsal bölünmeyi körükliyorlar.

Şu anda 72 siyasi parti, Afganistan Adalet Bakanlığı'ndan ruhsat almıştır (Afganistan'da Kayıtlı Siyasi Partilerin listesi, 2020). Afganistan'da siyasi partilerin çoğalması iki kilit noktayı vurguluyor. Birincisi; siyasi partilerin ihtiyaçlarının çok fazla olması, siyasi partilerin talep ve hedeflerinin anarşisine ve parçalanmasına işaret etmektedir. Bu, siyasi partilerin siyasi iktidar üzerindeki etkisinin eksikliğinde önemli bir faktördür ve bir toplumda ne kadar çok siyasi parti varsa, o kadar çok siyasi güç dağılır. İkincisi; siyasi partilerin aşırı çoğulculuğudur. Bu Afganistan vatandaşları arasındaki toplumsal bölünmeleri ve birlik eksikliğini yansıtıyor. Ayrıca bu durum, siyasi partilerin etkinliklerini kanıtlayamadıklarını ve buna ek olarak güvensizliği ve sosyal bölünmeleri şiddetlendirdiğini göstermektedir. Afganistan'da siyasi partilerin nasıl yönetildiği ve örgütlendiği bu partilerin etnik köken, dil ve mezhep temelli olduğunu gösteriyor. Siyasi partiler arasındaki farklılıklara bakıldığında bile, çoğunun ulusal ve siyasi sorunlar ekseninde değil, etnik, dilsel ve mezhebi farklılıklar ekseninde farklılaştığı görülür.

3.4. Afganistan'da Ulus İnşasının Kültürel Zorlukları

Kültür, insan yaşamının önemli bir modeli olarak bilinir. Toplumlar ve ülkeler arasındaki farklılıklar, kültürlerinin doğasından anlaşılabilir. Kültür uzun süredir insan sosyal davranışlarını ve düşünce dünyasını şekillendirmiştir. Kültür, aslında, bir toplumdaki bireylerin davranışsal olarak yapılması ve yapılmaması gerekenlerin sınırlarını tanımlar. Toplumun kültürel değerlerinin birey tarafından dikkate alınması, toplum tarafından kültürlenmesi ve takdir edilmesi anlamına gelir. Kültürel değerlerden sapma ise mantıksız bir ilke olarak cezalandırılır.

O. Rajerse, geleneksel ülkelerin kalkınmayı neden başaramadıklarına yanıt olarak Geleneksel toplumlarda "geleneksel köylü altkültürünün" hâkim olduğuna ve bu kültürün, gelişmenin başarısını engellediğine inanmakta ve aşağıdaki on özelliği geleneksel ülkelerin köylü kültürüne atfetmektedir;

- Kişisel ilişkilerde karşılıklı güven eksikliği,
- Yenilik eksikliği,
- Kader(cilik) anlayışı,
- Resmi (devlet) kurumlardan düşük beklentiler,
- Acil çıkarları öncelikleme (Temel olmayan ve geçici olan arzuları göz önünde bulundurarak),
- Aile yönelimi,
- Devlet gücüne bağımlılık,
- Yerelcilik,
- Zaman unsuruna ve önemine dikkat eksikliği,
- Empati eksikliği (Azkiya & Gaffari, 2014:222).

Şimdiye kadar söylenenlere göre, Afgan toplumunda hâkim olan kültür de geleneksel değerlere dayanmaktadır ve bu nedenle bu toprağın kültürüne geleneksel kültür denir. Afganistan'daki geleneksel kültür, sosyal bölünmeler ve süreksizlikler yaratmada etkili olmuştur. Afganistan'da kültürel değerler sosyal bölünme ilkesine dayanmaktadır ve bu nedenle her etnik grup ve kabilenin, içsel değerlerine göre, sosyal dayanışma ve bütünlüğe meydan okuyan bir dizi yapılması ve yapılmaması gerekenleri vardır. Afganistan'da kültürel değerlerin ulus inşasını kolaylaştırıp olmadığı gerçeğinin yanı sıra, bu durum uzun süredir Afganistan vatandaşları arasında güvensizlik yaratmıştır.

Bugün Afgan toplumunun kültürel yapısı, sosyal güvensizliği artırıyor ve çoğu durumda Afganistan halkı arasında barışçıl bir yaşamın önünde ciddi bir engel teşkil ediyor ve sosyal uyum ve entegrasyona izin vermiyor. Daha çok bir toplumun kültürel yapısı temelinde tanımlanabilecek kimlik, Afganistan'a dağılmış durumda ve herkes kendisini etnik köken,

dil, mezhep açısından tanımlıyor. Bu, Afganistan'ın kültürel sisteminin bu topraklardaki farklı etnik grupların birleşmesi için ciddi zorluklardan biri olarak hareket ettiğini göstermektedir. Bu nedenle, Afganistan'ın geleneksel değerlere dayalı kültürel yapısı yeniden düzenlenene kadar, bu sınır ve çevre sakinleri arasında empati duygusu ve barışçıl bir yaşamın kurumsallaşması olası görünmüyor.

4. Afganistan'ın Geleneksel Kültürünü İnşa Etmenin Bileşenleri

4.1. Düşük Okuryazarlık Düzeyi

İnsanların kimliklerini etnik köken, aşiret, dil ve mezhep açısından tanımlamasına neden olan ana faktörlerden biri de Afganistan'daki düşük okuryazarlık sorunudur. Son istatistiklere göre, Afganistan'daki nüfusun yalnızca %42'si (Sirat, 2019) okur yazar ve bunların yalnızca üçte biri kadındır. Afganların çoğu hâlâ en temel okur yazarlık seviyesine sahip değildir. Bu düşük eğitim düzeyi, davranışların geleneksel kültürlere dayalı olarak devam etmesine ve insanların kimliklerini etnik köken, kabile, dil ve mezhep açısından tanımlamasına neden olmaktadır.

4.2. Katı Kültürel Değerler ve Hoşgörüsüzlük

Uzun süredir hüküm süren ve halk tarafından kutsallık noktasına kadar itaat edilen geleneksel Afganistan kültürü, katı ve donmuş özelliklere sahiptir. Donmuş bir kültür, içindeki demokratik ve modern değerleri gerçekten sindiremez, bu da toplumun modernleşme ve gelişmeden uzak durmasına neden olur.

Afganistan'ın kültürel değerlerine gelince, Afgan toplumundaki kültürel değerlerin büyük ölçüde katı ve değişmez olduğu söylenebilir. Afgan kültürünün katılığı ve değişmezliği, bir yandan olumlu ve yapıcı toplumsal değişime meydan okurken, diğer yandan da vatandaşları arasında barış içinde bir arada yaşamayı engeller. Aslında, Afganistan'ın sert kültürü, bu topraklardaki farklı etnik gruplar arasında ortak bir ulusal kimlik oluşumunu ciddi şekilde engellemektedir.

Afganistan'da yaşayan her etnik grubun kendi kültürel değerleri vardır çünkü Afganistan'daki sosyal yapı sosyal bölünme ilkesine dayanmaktadır ve yapısal düzenleme mozaik üzerinden işler. Sosyal yapı içindeki farklılıklar açıkça görülmektedir. Tüm bu etkenler, farklı kabilelerin kendilerini halklarına ve kabilelerine sadık görmelerine, aşiretlerinin ve halklarının kültürel değerlerini son sınıra kadar korumalarına neden olur. Bu kültürel muhafazakarlık, ulus inşası ilkesine meydan okumaktadır. Son olarak, Afganistan'ın geleneksel kültüründe etnik kökene ve aşiretlere bağlılığın millete bağlılıktan daha fazlası olduğu ve bu durum değişene kadar Afganistan'da ulus inşasından bahsetmenin zor olduğu söylenebilir.

4.3. Dini Değerlerin Dogmatik Yorumu

Dogmatizm, Afganistan'ın geleneksel kültürünün ayırt edici özelliklerinden biri olarak kabul edilir ve esasen dogmatik düşünce modernizasyona, gelişmeye ve her türlü değişikliğe direnir. Afganistan'ın kültürel yapısının temellerinden biri olan dinsel köktencilik, uzun zamandır toplumsal bölünmeler yaratma ve artırma yanında insanların ortak bir ulusal kimliğe kavuşmasını engellemede ön planda olmuştur.

Sonuç

Bu makalede Afganistan'daki ulus inşa sürecinin zorlukları hakkında tartışılanlar, Afganistan'da mozaik ve süreksiz bir sosyal yapının olduğu varsayımına dayanıyordu. Bu yapı, Afganistan halkının ortak bir ulusal kimliğe kavuşmasını engellemektedir.

Afganistan halkı kimliklerini etnik köken, dil ve mezhep temelinde tanımladığında, ulus inşası ve ortak bir ulusal kimliğe ulaşma hakkında konuşmak çok zor hale gelmektedir. Afganistan'daki siyasi yapılar her zaman Afganistan'daki kimliklerin dağılmasını etkilemiştir. Siyasi tiranlık ve belirli bir etnik grubun iktidar tekeli, diğer etnik grupların siyasi güç kazanmasını engellemiş, Afganistan'ın siyasi yapısında etnik, mezhebi ve dilsel önyargılar her zaman ön planda tutulmuştur. Tüm etnik grupların

siyasete katılımı için yasal metinler olmasına rağmen, geleneksel siyasal kültür, Afganistan'da etnik tekellerin devam etmesine yol açmıştır.

Afganistan'daki kültürel zorluklar, Afganistan'daki egemen kültür sisteminin yapısından da kaynaklanmaktadır. Afganistan'ın kültürel yapısı katı ve dogmatiktir. Bu katı yapıda kimlik, etnisite, kabile ve mezhep temelinde tanımlanır. Düşük okuryazarlık, dogmatik değerler ve kültürel hoşgörüsüzlük, dini değerlerin dogmatik yorumu Afganistan'ın kültürel yapısının en önemli özellikleri arasında yer almakta ve ortak bir ulusal kimliğe ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Tüm bunlar göz önüne alındığında, Afgan toplumunun yapısı mozaik ve dağınıktır, bu yüzden sadece bu yapıda derin bir değişiklik Afganistan'da ortak bir ulusal kimlik oluşturmayı mümkün kılacaktır. Aksi takdirde Afganistan'da ortak bir ulusal kimlik ve ulus inşasından bahsetmek çok zor olacaktır.

Öneriler ve Çözümler

İyimser bir bakış açısıyla, Afganistan halkının, mevcut tüm sorunlara ve zorluklara rağmen, hala birleşme yeteneğine sahip olduğu ve birleşik bir ulusal kimliğe kavuşabileceği söylenebilir. Ancak bu süreci hızlandırabilecek şu hususların gerçekleşmesi gerekmektedir:

• Halk Eğitimi İçin Alanlar Sağlamak

Eğitim, herhangi bir ülke ve toplumdaki insanların en önemli gereksinimlerinden biri olarak kabul edilir. Bu nedenle halk okuryazarlığı ve halkın bilgisi ne kadar yüksekse, insanların kararları ve eylemleri o kadar rasyoneldir. Tersine, kamusal bilgi düzeyinin düşük olduğu ülkelerde ve toplumlarda, insanlar çoğunlukla kendilerinin yarattığı birçok sorun ve zorlukla karşı karşıyadır.

Ne yazık ki Afganistan, halk okur-yazarlığının düşük olduğu ülkelerden biridir ve nüfusunun büyük bir kısmı okuryazar bile değildir, bu da bu ülke halkının modernleşme ve kalkınma çabalarını engellemektedir. Afganistan'daki halkın bilgi eksikliği, Afganları geleneksel değerleri benimsemeye ve kimliklerini etnisite, kabile ve mezhep açısından tanımlamaya

yöneltir. Bu bakımdan eğitimin kamu düzeyinde kurumsallaşması Afganistan halkı arasında ulusal dayanışma için zemin oluşturabilir.

- **Mezhebe Sadakat Yerine Dine Sadakat Fikrini Teşvik Etmek**

Dinin önemli ve temel görevlerinden biri de o dinin takipçileri için sosyal dayanışma ve kimlik yaratmaktır. Bu nedenle din, ulus inşasında ve ulusal kimlikte etkili olabilir. Afganistan, nüfusunun yaklaşık %99'unun İslam'ın takipçisi olduğu bir ülkedir. Fakat Afganistan'da İslam biçiminde Sünniler ve Şii'ler dahil farklı mezheplere mensup insanlar bulunmaktadır. Ne yazık ki tarih boyunca bu iki dini görüşün takipçileri dış mihrakların da çabalarıyla barışçıl ve birbirleriyle hoşgörülü olarak bir arada yaşamamışlardır. Elbette, Afganistan'daki başka mezhepler arasındaki farklılıklar da Afganistan'daki siyasi tiranlıktan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Afganistan vatandaşlarının karşılaştığı ciddi sorunlardan biri de mezhebi bölünme meselesidir. Şii ve Sünni Müslümanlar arasındaki mezhebi uçurumun kapatılması, iki mezhebinin takipçileri arasındaki sosyal dayanışma duygusunu artırabilir. Bu, ancak hükümetin keskin dini uygulamalarını önce terk etmesi ve bunun yerine her iki mezhebin takipçilerini önyargı ve ayrımcılıktan uzak tutması ve belirli bir mezhebin takipçilerine herhangi bir ayrıcalık tanımaması durumunda mümkün olabilir. Dini inançlara karşı hoşgörü ve tahakküm kurma düşüncesinin terk edilmesi bu anlamda önemlidir.

- **Kültür karşıtlığı ve şiddet yerine bir diyalog ve etkileşim kültürünü teşvik etmek**

Afganistan'da sosyal ilişkilerin nasıl kurulduğunun en yaygın kültürel özelliklerinden biri şiddet uygulamaları ilkesidir. Çünkü tarih boyunca şiddet, Afganistan'da güç kazanmanın en önemli yollarından biri olmuştur. Bu, topraklardaki insanlar hedeflerine ve özlemlerine ulaşmak için etkili bir yol olarak şiddeti seçmişlerdir. Kamusal alandaki şiddet, insanların birbirlerine güvensizlikle bakmasına neden olur ve bu da kendi içinde insanlar arasındaki sosyal uçurumları açıkça görünür kılar. Bu nedenle, toplumdaki ulus kurma söylemini kurumsallaştırmak için, şiddet kültürünün doğasının değiştirilmesi ve bunun yerine bir etkileşim ve diyalog kültürünün oluşturulması gerekmektedir.

Sonuç olarak, Afganistan'da Taliban sonrası güçlü bir ülke oluşturulmasının önünde büyük engeller olduğu görülmektedir. Ancak bu durum ülkedeki akil insanların bir araya gelmesi ve karşılıklı fedakârlık ve hoşgörü ile çözülebilir ve Afganistan uzun süredir aradığı huzur ve refaha kavuşabilir.

Kaynakça

- Afganistan İslam Cumhuriyeti Anayasası (2004).*
- Afganistan'da Kayıtlı Siyasi Partilerin listesi.* (2020, 7 7). Retrieved from Afganistan Adalet Bakanlığı: <https://moj.gov.af/dr> .
- Allama, G. H. (2012). قانون اساسی و اصول محاکمات مدنی عادلانه (Adil Yargılamanın Anayasası ve İlkeleri). *Anayasa Dergisi*, Sayı 1, s. 95.
- Arefi, D. (2014). توسعه سیاسی در افغانستان، موانع و چالشها (Afganistan'ın Siyasi Gelişimi, Engelleri ve Zorlukları.) Afganistan Stratejik Araştırmalar Merkezi: Kabul.
- Azkiya & Gaffari. (2014). جامعه شناسی توسعه (Gelişim Sosyolojisi). Kayhan: Tehran.
- Biniş, D. W. (2009). افغانستان معاصر و چالش سامان سیاسی (Çağdaş Afganistan ve Siyasi Düzenin Meydan Okuması). Afganistan Stratejik Araştırmalar ve Araştırma Merkezi: Kabul.
- Cohen, B. (2006). در آمدی بر جامعه شناسی (Sosyolojiye Giriş). (M. Salasi, Trans.) Tutiya: Tehran.
- De Rivero. O. (2005). افسانه توسعه (The Mayth of Development). (M. Abullahzada, Trans.) Akhtaran: Tehran.
- Fakohi, N. (1999). خشونت سیاسی (Siyasi Şiddet). Katra: Tehran.
- Farhng, M. M. (2005). افغانستان در پنج قرن اخیر (Son beş yüzyılda Afganistan). Maywand: Tehran.
- Fuladi, D. (2009). چه باید کرد؟ (Ne Yapmalıyız?) *Etesam Dergisi*, Sayı.38 s. 31.
- Gubar, M. G. (1996). افغانستان در مسیر تاریخ (Afganistan Tarih Yolunda) (Vol. 1). Ehsani: Kabul.
- Hailemariam, Chefena; Kroon, Sjaak & Walters, Joel ,(1999), "Multilingualism and Nation Building: Language and Education in Eritrea". *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, Vol. 20 No.6, 475-493
- Şafae, A. (2007, 10 24). BBC. Retrieved from BBC: https://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2007/09/070924_k-ram-nation-building2.

Sarem, G. (2019). تاریخ معاصر افغانستان (Afganistan'ın Çağdaş Tarihi). KhurasanNaween: Kabil.

Sarem, G. (2014). نقد و نظر (Eleştiri ve Yorum). Etesam: Kabil.

Sarem, M. (2013). قدرت سیاسی و احزاب سیاسی در افغانستان پساطالبان (Taliban sonrası Afganistan'da siyasi partiler ve siyasi güç). *Etesam Dergisi*, Sayı.30 s. 21.

Sirat, S. (2019, 9 8). جمعیت باسواد در افغانستان به چهل دو درصد رسید (*Afganistan'daki okur yazar nüfus% 42'ye ulaştı.*) Retrieved from VOA Persian : <https://www.darivoa.com>.

Extended Summary

More than twenty tribes and ethnic groups are living in are divided into different sub-tribes and clans. Although some ethnic groups in Afghanistan claim that their tribe is a majority, there are no official statistics on the exact number of ethnic groups in Afghanistan. Therefore, Afghanistan is considered the land of minorities. A large majority of the people of Afghanistan are Muslims although very few Hindus are living there too, however, which are less than once percent. The Muslims of Afghanistan are divided into Sunnis and Shias although there are no official statistics on the sectarian majority in Afghanistan, yet the majority seems to be Sunni (Hanafi). There is another group of Ismaili Muslims living along with Sunnis and Shias in Afghanistan. Thus, it can be said that Afghanistan has a discontinuous and mosaic ethnic structure.

From 1709 to the present, the history of Afghanistan shows that the position of tribes and tribalism has been of great importance in Afghanistan. The traditional culture of Afghan society has made people more proud of their tribe, clans and ancestry than of being Afghan. Ethnic secessionism, ethnic and tribal rivalries over political sovereignty in Afghanistan, along with the involvement of great powers, have made it difficult to discuss a common national identity in Afghanistan. Although religion have always been used as a powerful tool to possess political power, in the post-war government has been an ethnic and tribal one, with ethnic monopolies, seeking the removal of small ethnic groups from political power.

Nation building has been a project in Afghanistan since the time of Shah Amanullah Khan and the independence of Afghanistan (1919). Amanullah Khan, using his travel experiences to European countries, Turkey and Iran, took steps for political, cultural and social reforms. However, due to the dominance of traditional political culture and extremist interpretations of Islam, these reforms failed. After the fall of Shah Amanullah Khan's government, until the rule of the People's Party in Afghanistan, no action was taken to build a nation and a common national identity among the tribes of Afghanistan. Ethnic, linguistic and religious status continued to be important in gaining political power. Even during the rule of the People's Party (1978) (Communist Parties in Afghanistan) when commu-

nist ideology prevailed in Afghanistan, the element of ethnicity did not lose its place in political decisions.

During the rule of the Islamic Emirate of Afghanistan (1996-2001), it was difficult to speak about nation-building, because the Taliban were almost an ethnic group and ruled Afghanistan with a religious approach (religious extremism). After the fall of the Islamic Emirate of the Taliban and the formation of the Islamic Republic of Afghanistan, the process of nation-building in its new meaning began in Afghanistan. Afghanistan drafted a new constitution, under the pressure of international communities and the international organizations that recognized the Afghan people and provided rights and freedoms for all Afghans.

Despite the international community's support for Afghanistan, human rights issues, freedom of media, and the launch of civil societies could have been instrumental in the nation-building process following the fall of the Taliban Islamic Emirate, this has apparently not been the case. Even in the structure of civil societies and some media, the importance of ethnic status can be clearly seen. The challenges for nation-building, after the fall of the Taliban Islamic Emirate in Afghanistan, can be studied in various dimensions. But the main and most important challenges for nation-building in post-Taliban Afghanistan are the dominant political and cultural challenges in Afghanistan.

In the Afghanistan of post-Taliban regime, as in the past, procedure are discriminatory, and the government, whose main task is to ensure social justice and equality, also suffers from the disease of bigotry and partisanship. Though the government is obliged to create equal social opportunities in various fields, so that all citizens have access to fair and equal facilities that are commensurate with their human dignity. But there are serious linguistic, ethnic, and religious privileges in Afghanistan, and the government itself has in some cases acted to exacerbate the social divide. The instrument of justifying violence and political tyranny in Afghanistan is the ethnicity (tribe) and the rulers have always considered themselves dependent on the tribe and in order to justify their hostile policy, they have resorted to the tribe and demarcated the borders for themselves. Tribal thinking is fanatical thinking, tribal-based thinking is unreliable, tribal-

based politics is hostile and discriminatory. In fact, the consequence of tribalism, which is based on tyranny, is preventing a society from development in various political, cultural, social and economic affairs. Throughout history, the rulers of Afghanistan have politicized with tribal thinking, and in order to institutionalize and spread the tribal values to which they belong, they have carried out their plans by shedding the blood of innocent people, and wherever they have encountered resistance, the most intense type of violence has suppressed and silenced the people.

However, after the fall of the Taliban and the establishment of an interim administration, led by President Karzai (2001) with the support of the United Nations and the international community, the socio-political sphere emerged from the status quo and the people's freedoms were relatively secure. But there is still a clear motive for monopolizing power in high-level political practices. Ministries and high-ranking government posts are still divided on the basis of ethnicity, and minority tribes are denied access to high-ranking posts.

Political parties in Afghanistan are not based on the transcendent values of democracy. Rather, they are based on structural gaps in Afghan society. There is no party in Afghanistan that is made up of all the ethnic groups of Afghanistan or at least a number of ethnic groups in Afghanistan. Political parties in Afghanistan are generally formed either with an ethnic structure or with a religious structure. Political parties, instead of being effective in the integration and social solidarity of the citizens of this country, are in many cases due to the social divide between the ethnic groups living in this land. There are stirred. More than 100 political parties in Afghanistan are now officially registered with the Ministry of justice. The excessive number of political parties itself reflects social divisions and lack of unity among the citizens of this land. This indicates that political parties have not been able to prove their effectiveness and, in addition, have exacerbated distrust and social divisions. The way political parties are led and organized in Afghanistan shows that these parties are based on ethnicity, language, and religion. Even when we look at the differences between political parties, we find that the majority of differences between political parties are not national and political issues, but ethnic, linguistic and religious differences.

In Afghanistan, cultural values are based on the principle of social divide, and therefore each ethnic group and tribe, according to their internal values, have a series of do's and don'ts, which challenges social solidarity and integrity. In addition to the fact that cultural values have not been able to facilitate nation-building in Afghanistan, it has caused distrust and distrust among the citizens of Afghanistan for a long time. The cultural structure of Afghan society today is increasingly promoting social disbelief and in most cases is a serious obstacle to a peaceful life among the people of Afghanistan and does not allow for social harmony and integration. Identity, which can be defined more on the basis of the cultural structure of a society, is scattered in Afghanistan and everyone defines himself in the circle of ethnicity, language, religion. This shows that the cultural system of Afghanistan has acted as one of the serious challenges to the unification of the different ethnic groups of this country. Therefore, until the cultural structure of Afghanistan, which is based on traditional values, is reformed, it seems unlikely that a sense of empathy and peaceful life will be institutionalized among the inhabitants of this border and environment.

Another feature of Afghanistan's cultural structure is its distance from the easiness. The traditional culture of Afghanistan, which has ruled for a long time and is obeyed by the people to the point of sanctity, has rigid and frozen features. A culture that is frozen cannot really digest the democratic and modern values within it, and this causes the society to stay away from modernization and development. Regarding the cultural values of Afghanistan, it can be said that the cultural values in the Afghan society are very strict and unchangeable. The strictness and immutability of Afghan culture, on the one hand, has challenged positive and constructive social change and, on the other hand, has prevented peaceful coexistence among its citizens. In fact, the harsh culture of Afghanistan has seriously hindered the formation of a common national identity between the different ethnic groups of this land. Every ethnic group living in Afghanistan has its own cultural values, because the social structure in Afghanistan is based on the principle of social divisions and the structural arrangement is mosaic. Differences within the social structure can be clearly seen. All these factors cause different tribes to consider themselves loyal to their people and tribes

and to protect the cultural values of their tribe and people to the last frontier. This has challenged the principle of nation-building.

Finally, it can be concluded that; in Afghanistan, it seems very difficult to talk about a common national identity. Political structures in Afghanistan have always influenced the dispersal of identities in Afghanistan. Political tyranny and the monopoly of power by certain ethnic groups have left other ethnic groups dissatisfied with the division of power in Afghanistan. Ethnic, religious and linguistic prejudices have always been observed in the political structure of Afghanistan. Although there are legal texts regarding the participation of all ethnic groups in politics, the traditional political culture has led to the continuation of ethnic monopoly in Afghanistan and the people of Afghanistan to define themselves in terms of ethnicity, tribe, religion and language. The result of the discussions is that the mosaic and discontinuous social structure in Afghanistan has acted as the main factor in not achieving a common national identity.

COUNTRY APPLICATION IN THE STRATEGIES OF PROTECTION OF THE LANGUAGE BY LAW: LITHUANI AN EXAMPLE

Nesrin Güllüdağ

Abstract

Language, which is a sacred treasure that keeps the culture, life experiences and value judgments of a nation which are acquired throughout its history, is not only a communication device but also carrying of cultural codes. Language is the most important factor for a society to live and continue as a nation. It brings them together on a common ground, by making a common national consciousness, a reference unity, a tight link between the individuals of the society who speak the same language, transfer this cultural heritage to future generations. Language is undoubtedly the biggest structure stone of culture.

Problems such as integration of social, demographic, ethnic minorities that come as a result of that many nation-states keep more than one language in their bodies, and this language varieties always keep their places on the agenda of political authorities. Language planning; they are laws to regulate the legal position/status of languages that are interrelated within the same political/geographical borders. As these strategies take their place in the constitution of each country, they guarantee/assure in which language the official works in various fields of public life will be done/cannot be done, which language or languages will be used in education, in the publication/media, in institutional structure.

Regulations of official language which are defined as a language that are obliged to be used in communication, in all kinds of correspondence, in education in the borders of a state, and this obligation guaranteed by the constitution are in the constitutions of many countries. In this study, it is emphasized on which language policies Lithuania uses as an instrument in protecting the official language by laws.

Keywords: *Language Policy, Lithuanian, Lithuania, Protection of the Language by Law, Minority Languages.*

DİLİN YASALARLA KORUNMA STRATEJİLERİNDE ÜLKE UYGULAMALARI: LİTVANYA ÖRNEĞİ

Nesrin Güllüdağ*

Öz

Bir milletin tarihi boyunca edindiği kültürünü, hayat tecrübelerini, değer yargılarını özünde saklayan kutsal bir hazine olan dil, iletişim aracı olmasının ötesinde kültürel kodların taşıyıcısıdır. Bir toplumun millet olarak yaşayıp devam edebilmesinde en önemli olgu dildir. Aynı dili konuşan toplum bireyleri arasında ortak milli bir bilinç, bir referans birliği ve sıkı bir bağ oluşturarak bu kültürel mirası gelecek nesillere aktararak onları ortak bir paydada buluşturur. Dil, bir kültürün kuşkusuz en büyük yapı taşıdır.

Birçok ulus devletin birden fazla dili bünyelerinde barındırması ile bu dil çeşitliliğinin sonucu olarak ortaya çıkan sosyal, demografik, etnik, azınlıkların entegrasyonu gibi sorunlar siyasal otoritelerin gündeminde dâima yerini korumaktadır. Dil planlaması; aynı siyasal coğrafi sınırlar içerisinde birbiri ile ilişki halindeki dillerin yasal konumunu ve statüsünü düzenlemeye yönelik yasalardır. Bu stratejiler her ülkenin anayasasında yerini alırken kamusal yaşamın çeşitli alanlarında resmi işlemlerin hangi dilde yapılacağını veya yapılamayacağını eğitimde, basında/medyada, kurumsal yapıda, hangi dil veya dillerin kullanılacağını yasalarla güvence/garanti altına alır.

Bir devletin sınırları içerisinde, iletişimde, her türlü yazışmada, eğitimde kullanılma zorunluluğu bulunan ve bu zorunluluğu anayasa ile güvence altına alınan dil olarak tanımlanan resmi dil düzenlemelerine pek çok ülkenin anayasasında yer verilir. Bu çalışmada, resmi dilin yasalarla korunmasında Litvanya'nın hangi dil politikalarını enstrüman olarak kullandığı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dil Politikası, Litvanca, Litvanya, Dilin Yasa ile Korunması, Azınlık Dilleri.

* Doç. Dr. İğdir Üniversitesi, Öğretim Üyesi. nesrin.gulludag@igdir.edu.tr. Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-9220-7716>.

Bu makaleye atıf için: Güllüdağ, Nesrin. (2021). Dilin Yasalarla Korunma Stratejilerinde Ülke Uygulamaları: Litvanya Örneği, SDE Akademi Dergisi, 1(2), 120-147.

Giriş

Dil, toplumda birlik ve beraberliği sağlayarak toplumu/milleti ayakta tutan temel unsurlardan biridir. Ortak bir dil, ulus olmanın ilk/öncül koşuludur. Her ulus kendi dilini geliştirmek, korumak, gelecek nesillere aktarmak arzusu ile ulusal dillerini koruma altına almıştır.

“Dil meseleleri özünde güç meseleleridir.” diyen Chomsky, “benim vatanımın sınırları Edirne’den başlayıp Hakkâri’de bitmez, benim vatanımın sınırları Türkçe konuşulan yerde başlar, Türkçe konuşulan yerde biter.” diyen Ömer Seyfettin, “dilimin sınırları, dünyanın sınırlarıdır.” diyen Wittgenstein, “ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.” diyen Atatürk, ulusal dil ile bağımsızlık ilişkisini ifade etmişlerdir.

Tarih boyunca dil, ülkeler için bir simge, bir güç yansıması ve bir hegemonya olmuştur. Dil aslında bir sistemler dizgesidir ve bu sistem kendini korumak adına çeşitli enstrümanlar kullanır. Bunlardan en önemlisi dil canlı sürekli değişen gelişen canlı bir varlık olması yönüyle her canlı gibi dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı kendini korumak ve varlığını devam ettirmek ve geleceğini kurgulamak ister. Dil, kültürle yakından bağlantılı olduğundan, dil kaybı ile dilsel çeşitlilik kaybı yaşanırken topluluğun somut olmayan kültür mirası da yok olur gider.

1951 yılında, Belçika, Fransa, Federal Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda’dan oluşan 6 üye ile temelleri atılan AB, günümüzde 27 üye devlet ve 23 dili resmi dil olarak kabul etmiş büyük bir topluluk haline gelmiştir. AB çok dilliliğe önem vermiş ve her yeni katılan üye devletin dilini de resmi dil olarak kabul etmiştir. AB’nin farklı dilleri, kültürleri/kimlikleri bir arada yaşatarak ortak bir Avrupa kimliği yaratmayı öngören bu yapılanmanın en önemli önceliklerinden biri olarak uyguladıkları dil politikaları ile temelde insan hakları özelde, dil hakları ile bireylerin dillerini kullanma haklarını teminat altına almak istemesi temel gayesidir. AB’nin kültür ve eğitim politikalarında çok kültürlülüğün kaçınılmaz/doğal bir sonucu olarak, ülkede birkaç dilin bir arada kullanılması ile çok dillilik unsuru da önemli bir rol oynamaya başlamıştır.

AB, Temel Haklar Şartı’nın 22. maddesinde birliğin kültürel, dinsel ve dilsel çeşitliliğe saygı gösterileceği, 21. maddede ise, dil de dahil olmak

üzere bir dizi gerekçeye dayalı ayrımcılığı yasaklayarak, dil çeşitliliğine saygı, bireye saygı, diğer kültürlerle hoşgörü ve birlikte başkalarını kabul etme (The European Communities, Brussels, 22.11.2005) gibi değerlere vurgu yapılır.

Anderson, ulusu “en küçük bir ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali yaşamaya devam eden hayali bir cemaat, siyasal bir topluluk” olarak tanımlamaktadır (Özdoğan, 2015: 231). Ulus inşasına ve ulus devlete katkı sunan önemli kriterlerden biri de resmi bir dilin kanunla korunmasıdır.

Gellner’in yaklaşımına göre milliyetçilik modern bir toplum kurmak için gereken temel esastır (Alakel, 2011: 3). Avrupa’daki bu milliyetçi ideolojiler şüphesiz dilde de kendisini göstermiştir. Avrupa’nın monarşiye dayanan yapısını, ulus-devlet yapısına bırakmasıyla siyasi ve toplumsal yapılar değişikliğe uğramış 1789 Fransız İhtilali ile milliyetçilik akımı ivme kazanarak, dil, tarih, toplumsal kimlik oluşumuna katkı sunarken, dil ülke içinde ulusal bütünlük/birleştiricilik/aidiyet temelinde ortak bir ideolojik kimlik etrafında toplanma işlevini yüklenen bir değer olmuştur.

19. yüzyılın başlarında Rusya’da 1. Aleksandır’ın yönetime hâkim olması Litvanya halkı için daha demokratik bir süreç olmasına rağmen, bu dönemde Ruslaştırma politikası kamunun tüm alanlarına yayılırken Rusça, eğitim de dâhil olmak üzere onaylanmış tek dil olmuştur. Litvanyalılar kendilerine karşı uygulanan bu asimilasyon politikasına milli bir tepki vererek, Ruslaştırma politikasını boşa çıkarma çabaları, ulusal uyanışla Litvanya hakkında milliyetçi duygularla refleks göstermesine sebep olmuştur. 1879 yılında “Keleivis” adlı ilk ulusal gazete kurularak bu milli hareketin öncüsü olmuştur (Eravcı, 2020: 1008).

Yüzyıllarca bağımsızlık mücadelesi veren Litvanlar bağımsız bir devlet olma yolunda emin adımlarla ilerlemişler, Sovyetlerin güttüğü asimilasyon ve uyguladıkları dil politikalarına rağmen kültürel değerlerini ve dillerini koruyarak gelecek nesillere aktarmışlardır. Litvan halkının bu milliyetçi duygularını ayakta tutan en önemli unsur ise Litvanca olmuştur.

2. Dünya Savaşı ve Sovyet işgali nedeniyle kesintiye uğrayan ulus inşası 1990’ların başında tam anlamıyla işleyen bir araç olarak dilin tesisi

si ve korunması (Vihalemm-Brun, 2013: 58) ülkenin gündemine taşınmıştır. Litvanya'da 2013 yılından itibaren, azınlık ve Litvan okullarında, Litvan dilinde "Vatanseverliğin Temelleri" adlı ders müfredata konmuştur (Barwiński- Wendt-Aliaskarov, 2017: 540).

1. Dil Çeşitliliği

Dünyada konuşulan dillerden, dünyaya egemen 200 devlette 160'ı ulusal düzeyde resmen tek dilli, 30'u iki dilli, 7'si ise üç dillidir. Bu çok dillilik ulus-devletin etnik kökenlerini ve dilin iç çeşitliliğini yansıtır (Breton, 2007: 209). Dünyadaki en çok dile sahip ülkeler sıralamasında ise durum şöyledir: Papua Yeni Gine 840, Endonezya 712, Nijerya 522, Hindistan 454, ABD 326, Avustralya 314, Çin 308, Meksika 292, Kamerun 275, Brezilya 221. <https://www.ethnologue.com/guides/countries-most-languages> Avrupa'da konuşulan dil sayısının iki katından fazlası, yalnızca Papua Yeni Gine'dedir. Dillerin dağılımı kıtalara göre de farklılık göstermektedir: Yaşayan dillerin %30,1'i Afrika'da, %32,4'ü Asya'da, %14,9'u Amerika'da ve %18,6'sı Pasifik'te yer alırken yaygın dillerin pek çoğunun ev sahipliğini yaptığı Avrupa'da dünya üzerindeki dillerin sadece %4,1'i yer almaktadır (Çelik Dinçer- Sözeri- Özgür, 2019: 137).

2. Resmi Dil

Resmi dil, hukuken tanınan ve devlet erklerinin (yasama, yürütme ve yargı) işleyişinde kullanılan dildir. Resmi dil, devlet teşkilatının yazışmalarında kullandığı ve öncelikli olarak hizmet verdiği (Akbulut, 2012: 116) bir devletin sınırları içerisinde, hukukta, eğitimde, ticaretle, yazılı ve sözlü iletişimde devlet kurumları ve vatandaş ilişkilerinde kullanılma mecburiyeti bulunan ve bu mecburiyeti anayasa ve kanunla tespit edilen dil olarak da tanımlanır (Acar, 2013: 52). Resmi dil düzenlemesi genel olarak ülkelerin anayasalarında yer almaktayken, bazı ülkelerin yasasında ise buna vurgu yapılmamıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, İtalya, Hollanda, İsveç, Norveç, Danimarka, Çek Cumhuriyeti, Lüksemburg, Yunanistan anayasaları bu duruma örnek olarak verilebilir (Olgun, 2012: 159).

Resmi dilin kullanımını düzenleyen dil içi düzenlemeler olabilir (Arzoz, 2007: 5). Bir ülke, bir dili resmi dil olarak kabul ettiği zaman bunun birtakım sonuçları da ortaya çıkmaktadır:

Resmî dil olarak kabul edilen bir dil, kamu makamları tarafından bilinir ve bu dil vasıtasıyla vatandaşla iletişime geçilir. Resmî dil olarak iki veya daha fazla dil kabul edilmişse bu dillerin hukuki statüleri aynı olup birinin diğerine önceliği yoktur. Resmî dil ülkenin her yerinde geçerlidir ve bütün kamu kuruluşlarında ve özel kuruluşlarda kullanıma açık olmalıdır. Resmî dili kamu makamlarının bildiği varsayılır. Vatandaşların bu dili veya dilleri asgari düzeyde de olsa bildikleri var sayılır. Resmî dil olarak kabul edilen dil, kamu eğitim kurumlarında zorunlu olarak öğretilir (Yaşar 2016: 19).

Kimi ülke mevzuatları resmi dil düzenlemesine gitmeden sadece kamu organlarının yazışma dilini düzenleyerek dolaylı/farklı bir yolla resmi dili ilan edebilmektedirler. Örneğin, Norveç ulusal mevzuatında yer alan Kamu Hizmetlerinde Kullanılan Dil Hakkında Kanun'un 1. maddesi, Norveççenin iki lehçesi olan Bokmål ve Nynorsk eşit şekilde devletin tüm organlarında ve belediyelerde “yazışma dili”dir demektedir. Litvanya Anayasası'nın 14. ve Slovakya Anayasası'nın 6. maddesindeki “devlet dili” kavramı da resmi organların yazışma dili olarak alınmaktadır (Akbulut, 2012: 117).

3. Dil Ölümü

Dillerin yok olma tehlikesi artık çağımızın önemli bir sorunu olarak kabul edilmektedir. Bir dil, kullanıcıları çocuklarına daha baskın bir dil öğretmeye ve konuşmaya başladığında tehlikeye girer. Doğaları gereği, nesli tükenmekte olan dillerde genellikle az sayıda konuşmacı kalır. Ethnology'nin 24. baskısı 2021 güncel verilerinde, dünya çapında toplam 7139 yaşayan dil listelenmekte olup bu dillerin yaklaşık % 40'ının tehlike altında olduğu, çoğu dilde 1000'den az konuşmacı kaldığını, 23 dilin ise dünya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturduğu bildirilir <https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages>(<https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages>).

Krauss (1992), dünyadaki mevcut dillerin yalnızca %10'unun uzun vadede güvenli olduğunu, % 50'sinin can çekişiyor olduğu, geri kalanın ise 21. yüzyılın sonunda can çekişen bir hale gelebileceğini öngörür. Dünya çapında 1.500 dilden oluşan nüfus verileri kullanılarak yapılan örneklemde elde edilen verilerden küresel dil çeşitliliğinin 1970-2005 döneminde %20 azaldığı ortaya konmuştur (Simons-Lewis, 2013:2). Fishman (2006) dünya dillerinin %63'ünün kullanıldığı topluluklarda günlük sözlü kullanımda güvenli bir şekilde korunmakta olup, % 32'sinin ise kayıp aşamasında, % 5'inin ise artık tamamen yok olduğu görüşündedir (Simons-Lewis, 2013: 17).

UNESCO'nun Tehlike Altındaki Dünya Dilleri Atlası'nda (<http://www.unesco.org/languages-atlas/>) kuşaklararası dil aktarımına göre diller “güvende”, “güvensiz durumda”, “kesinlikle tehlikede”, “ciddi tehlikede”, “son derece tehlikede” ve “yok olmuş” diller olarak sınıflanmakta ve en azından %43'ünün tehlikede olduğu bildirilmektedir. Doğal afetler, kıtlık, salgın gibi nedenlerden ötürü dil konuşucularının sayısındaki azalma beraberinde dil ölümlerini de getirmektedir. Andaman Adaları'ndaki tsunami, Papua Yeni Gine'de deprem, bir dilin yok olmasına neden olmuştur (Çelik Dinçer- Sözeri- Özgür, 2019: 137). Bunların dışında, siyasi, sosyal, tarihsel, ticari, karar alıcıların seçimleri sonucu uygulanan dil politikaları gibi nedenler dil ölümlerine sebep olmaktadır.

Dil kullanımının iki ana boyutunun (kullanıcılar ve işlevler) göstergesi olarak dil tehlikesinin değerlendirilmesine katkıda bulunabilecek faktörler (<https://www.ethnologue.com/endangered-languages/#LgEndgrEGIDS>) şunlardır:

Konuşmacı nüfusu, etnik nüfus, bu nüfus büyüklüğünün istikrarı ve eğilimleri, konuşucuların ikamet ve göç modelleri, son konuşmacının ne zaman öldüğü, ikincil dillerin kullanım oranı, dilin başkaları tarafından ikinci dil olarak kullanılması, topluluk içindeki dil tutumları, konuşmacıların yaş aralığı, dilin kullanım alanları, ülke veya bölge içindeki dillerin resmi olarak tanınması, aktarım yolları (çocuklar dili evde mi öğreniyorlar yoksa okullarda mı öğretiliyorlar), ekonomik fırsat veya bunların eksikliği gibi dilsel olmayan faktörlerdir.

Bir dilin tehlike içine düşmesinin nedenlerinden biri de toplumun başka bir kültür ile eşit olamayan şartlarda teması ile meydana gelen kültürel çatışmadır (cultural clash). Daha saldırgan ve güçlü kültürün taşıyıcıları olarak bunlar başka bir dili konuşurlar, daha fazla nüfusa, daha sağlam bir ekonomiye ve daha güçlü bir askerî yapıya sahiptirler, kendi dillerini alt kültürün dili karşısında hâkim kılmaya çalışırlar (Karabulut, 2004: 74). Çağımızın önemli bir sorunu olarak kabul gören dillerin yok olma tehlikesi ülkelerin dillerini korumak, yaşatmak, devamlılığını sağlamak için çeşitli dil politikaları üretmesine gerekçe olmuştur.

4. Dil Politikaları

Doğduğumuz andan itibaren aileden başlayarak, yaşadığımız sosyal çevre, din, okul, devlet kurumları, uluslararası örgütler, ticari şirketler, seçtiğimiz/kullandığımız dili yönlendirir, şekillendirir. Dile, bireyin statüsüne ve devlet yetkilerinin aldığı kararlar doğrultusunda özel bir işlev yüklenirken hâkim/baskın dilleri konuşanların da dil hakları vardır ve bu haklar, sosyal kurallar ve uygulamalarla garanti altına alınır. Dil hakları, çeşitli farklı alanlarda dil kullanımına ilişkin olarak kamu kurumlarının benimsediği kurallarla ilgilidir. İşte bu kurallar bir araya gelerek dil politikalarını oluşturur.

Dil politikaları“ bir siyasal birim içinde konuşulan dillere, bunların alan ve bölgelerine, gelişmelerine ve kullanımına ilişkin haklara yönelik ilke, karar ve uygulamalar bütünü” olarak tanımlanabilir (Orhan 2017: 334). Dil planlaması terimi ilk kez Haugen tarafından 1959 yılında kullanılmıştır. Bir toplumda dillerle veya dil-içi farklılıkların kullanımı ile ilgili problemlerin çözülmesi için kurumsal yapılar yoluyla yapılan açık ve sistematik olarak bir dilin gelişim sürecine bilinçli olarak yerel, ulusal ya da ulus üstü politik organizasyonların dilin düzensiz gelişimine karşı olan müdahalesi veya bunun herhangi bir biçimi, dil planlaması ya da dil politikası olarak değerlendirilebilir (Çiçekler-Yılmaz 2018: 326).

Dil yasası, ulus inşası, dilsel çeşitlilik, etnik bileşime bağlı olarak nüfus, demokratikleşme süreçlerinin doğası, ülkenin uluslararası arzuları gibi nedenlerden dil çeşitliliğinin yönetimi ve ülkelerin farklı siyasi stratejile-

rinin bir parçası olmuştur (Järve, 2002: 78). Dünya genelinde varlığını korumaya çalışan ve hali hazırda kullanılan onca dile karşılık 200 devletin varlığı, birçok ulus devletin birden fazla dili bünyelerinde barındırması ile bu dil farklılıkları/çeşitlilikleri, demografik, etnik boyutu, göçmenlerin entegrasyonu gibi başlıklarla siyasal otoritelerin gündeminde daima yerini korumaktadır. Devletlerdeki farklı dillerin statüleri çoğu zaman tartışma hatta bazen de çatışma/kaos konusu olmuştur. Böylece bu ülkelerde çeşitli dil planlamalarına gidilmiştir.

Tek dillilik politikası, ülkedeki resmi işlemlerin, bürokratik işleyişinin daha kolay olacağı ve ulus inşa sürecinde fertlerin ayniyet ve birlik içinde topluma daha kolay entegre olup, demokratik katılım sağlayacağı için karar vericilerin işlerini kolaylaştırır.

Dil planlaması genellikle çok dilli ve çok kültürlü toplumlarda gerçekleştirilir ve bir veya birkaç dilin ön plana çıkarılması ile uygulanan dil politikalarının temelinde kimlik politikaları, kültürel, siyasi ve ekonomik unsurlar da etkilidir. Küreselleşen dünyada artan uluslararası ilişkiler, ulusların kendi anadilleriyle iletişim kurmalarında yetersiz kalmış, iletişimde buldukları diğer toplumların dillerini de öğrenmeyi beraberinde getirmiştir. Bir ülkenin dilinin öğrenilmesi, o ülkenin politik, ekonomik, ticarî ve kültürel ilişkilerin yanı sıra o ülkenin sahip olduğu dil politikaları ve dil planlamalarıyla birebir ilişkilidir. Gelişmiş ülkeler dillerinin dünya dili olmasını sağlamak ve dillerini korumak için çok çeşitli dil planlamaları ve politikaları üretmeye gayret etmişler, dil planlaması her ülkenin önemli açık veya gizli gündemlerinden birisi olmuştur.

AB, farklı kültürlerden gelen insanları Avrupalı aidiyeti ile bir çatı altına toplarken, onların dil ve kültürleri ile gelen çeşitliliğini korunup geliştirilmesi gereken zengin bir miras olarak görmektedir (Council of Europe 2000: 12-13). AB üyesi olan ülkeler içinde konuşulan farklı dillerin ve onların kültürlerinin, iletişimi engelleyen bir duvar olmaktan çıkarılıp, bir kültürel zenginlik kaynağı olarak kullanılması için Avrupa yurttaşlarının çoğul dilli (plurilingual) olması hedeflenmektedir (Karatepe, 2005: 50).

Geniş anlamda, dil politikasına dahil olma argümanları pragmatik veya ideolojik olarak temellendirilebilir. Bu iki dil politikası türünün altın-

da iki farklı dil görüşü yatmaktadır: Pragmatik müdahalecilik durumunda, dil yalnızca bir iletişim aracı olarak kabul edilirken, ideolojik dil politikası durumunda, dil, dilin dışındaki değerlerin sembolü olarak kabul edilir, kendisi aslında belirli bir ideolojinin simgesidir. Dil politikası genellikle hem ideolojik hem de pragmatiktir ve aralarında tamamlayıcı bir ilişki vardır, ancak bazı durumlarda, iki pozisyon çelişkilidir ve biri diğerine üstün gelir (<https://www.immi.se/intercultural/nr3/bakmand.htm>). Akılcı dil politikaları tehlike altında bulunan birçok dilin ölümüne engel olacaktır.

5. Litvanya - Litvan Dili

İsmi Neris ırmağına dökülen Lietuva deresinden alan Litvanya Avrupa'nın Kuzey Doğusu'nda Letonya, Rusya Federasyonu, Polonya ve Beyaz Rusya arasında yer alır (Aleksandraviciute, 2006: 48). 1 Mart 2011'de yapılan nüfus ve konut sayımının ön verilerine göre Litvanya'nın nüfusu 3.054.000'tür. 2001 nüfus sayımı verileri ile karşılaştırıldığında (3.484.000 kişi), Litvanya nüfusu %12 oranında (430.200 kişi) azalmıştır. Bu düşüşün en önemli nedeni ise göçtür (%76). 328.300 vatandaş Litvanya'dan ayrılırken sadece 64.200 kişi ülkeye gelmiştir (%24 veya 101.900 kişi). Litvanya vatandaşları çeşitli etnik kökenlere mensuptur (Extra-Yağmur 2013:156). 2001 nüfus sayımı verilerine göre Litvanya nüfusu 115 farklı etnik kökene sahiptir. Ülke nüfusunda, Litvanyalılar %83,45, Polonyalılar %6,74, Ruslar %6,31, diğer unsurlar ise %5 oranındadır. 1990 yılında Litvanya'nın bağımsızlığının yeniden sağlanmasından bu yana, Litvanyalı olmayan etnik kökene sahip kişilerin %90'ından fazlası ilk yıl Litvanya vatandaşlığı almıştır. Litvanya, üç Baltık ülkesinden en monoetnik ülkedir (Lithuania Country Report 2003/2004: 25).

6. Litvanya'nın Dil Politikası

6.1. Litvan Devlet Dili

Devletler, kamu hizmetinde kullanmak, sosyal hizmetler sağlamak ve kendi dilsel davranışını yönetmek için belirli bir dili (veya dilleri) belirleyerek, bir dil tercihinde bulunmak zorundadır. Bu dil ise genel temayül olarak, çoğunluğun dili olmuştur. Çoğu ülke anayasasında tek bir dili res-

mi dil olarak ilan eder. Litvan dili de böyledir. Litvan Dil Yasası, Litvan dilinin ülkede resmi olarak kullanımı, toplumun ihtiyaçları, küreselleşme ve AB'ne entegrasyonunun getirdiği şartlar doğrultusunda dilin yasal olarak korunmasının temelleri üzerine oluşturulmuştur.

Litvan Dil Yasası Ocak 1995 yılında kabul edilmiştir (Cilevics, 2007: 171). Madde 14'te Litvanca devlet dilidir (<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania>) ibaresi yer alır. Yasa, devlet dilinin kamusal yaşam alanlarında kullanımını, statüsünü düzenlerken, yasa ihlallerinin yasal sonuçlarını da belirler. Yasa, Litvanya'da Litvan dili ve kullanılan diğer dillerin statülerini, öğretimlerini/kullanımlarını belirleyen bir dizi tüzük, yasal ve normatif düzenlemelerle ulusal dilin, ulusal topraklarda özgürce ve otoriter olarak kullanılmasını sağlamak ve Litvan dilinin statüsünü güvence altına almak için bir araç olarak kabul edilir.

Madde 7'de herkesin devlet dilinde hizmet alma hakkı vardır. Madde 9'da Litvanya Cumhuriyeti tüzel ve gerçek kişilerin tüm işlemleri devlet dilinde yürütülecektir. Yabancı işletmeler ve kişilerle işlemler ulusal dilde ve her iki tarafça da kabul edilen başka bir dilde yapılabilir (<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania>).

Madde 16'da Litvanya'da ikamet edenlerin dil eğitim ve öğretim alma hakkını garanti altına almak için tüm okullarda devlet dili Litvanca zorunludur (Järve, 2002: 82) ibaresi yer alır.

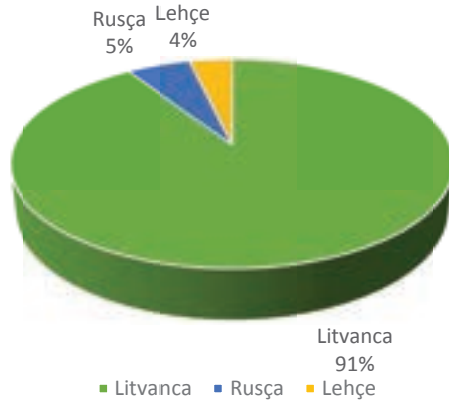
Madde 6'da devlet dili yeterliliği, devlet ve belediye kurumlarının, kuruluşlarının ve hizmetlerinin (ayrıca özel sektörde) başkanları, çalışanları ve memurları için zorunludur (<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania>).

Litvanya, henüz AB üyeliğine katılmadan önce, birliğe katılmak için güçlü hedefler geliştirirken kendilerini ilk olarak Rusça daha sonra İngilizce olmak üzere uluslararası iletişimin yaygın olarak konuşulan dilleri ile rekabet etmek zorunda kaldıkları bir pazarda bulmuştur. Yeni dil yasaları kabul edilmeden önce bile devlet dili, diğer yasalar tarafından Rusça konuşanların muhafazası şeklinde bir politikayı şekillendirmek için de kullanılmıştır (Järve, 2002: 83).

2. Dünya Savaşı'ndan sonra yüzyıllar boyunca Baltıklarda büyük ölçüde etnik olarak Rus azınlıklar bulunmaktaydı. Estonya ve Letonya, ağırlıklı olarak Slav nüfusunun büyük ölçekli göçünü yaşarken, 1980'lerin sonunda, Estonya'nın toplam nüfusu içinde etnik olarak Estonyalıların oranı % 62 ve Letonya'dakilerin oranı % 52 iken, Litvanya'da yaklaşık % 80'dir. Bu demografik değişiklikler, dilsel durumda önemli bir değişikliğe yol açtı. Bu durum "diglossia" veya bir dile açık bir şekilde hâkim olunan ve bir diğerinin kademeli olarak bastırıldığı asimetrik iki dillilik olarak tanımlanabilir (Cilevics 2007: 167).

2009 yılı verilerine göre ülkede yükseköğretimde Rusça eğitim alan öğrencilerin genel sayıya oranı %10 civarındadır. Litvanya'daki durum da Rusya'nın aleyhinde gelişmiştir. 1995 yılında Rusça eğitim alan öğrencilerin genele oranı %10,8 civarında iken, 2008 yılında bu rakam %4,3'e gerilemiştir (Sevilay 2014: 115). Litvanya'nın çok dilli şehirlerinde dahi kamusal alanda ve iş alanında ezici bir çoğunlukla Litvanca kullanılır (Vihalemm-Brun, 2013: 73). Eğitimde de durum aynıdır.

2003/2004 yılı verilerine göre tüm eğitim kurumlarında aldığı eğitim diline göre öğrenci dağılımı şu şekildedir (Lithuania Country Report 2003/2004: 26).

Litvanya'nın büyük şehirlerinde Rusça kamu hizmeti verilmektedir. Son zamanlarda, diğer ülkelerden gelen, devlet dili bilgisi yetersiz olan kişilerin hem İngilizce hem Rusça sözlü veya yazılı belediye hizmeti almalarına ilişkin yerel idareler yardımcı olmaktadır (Extra-Yağmur 2013:161).

Litvan dilinin korunması/geliştirilmesi ile ilgili olumlu faktörler şunlardır: (Lithuania Country Report 2003/2004: 7).

- Küreselleşme koşulları altında ulusal kültürün korunması Litvanya bilim politikasının önceliği olarak kabul edilmiştir (19 Temmuz 2002 tarihli 1182 sayılı karar).
- Litvan dili zorunlu eğitim dilidir ve Litvan dilinin yeterlilik sınavı da zorunludur.
- Temel okul mezunları için Litvanca dil başarıları ölçümü merkezi bir değerlendirme ile yapılır.
- Litvanca dil yeterlilik sınavının puanı, tüm lise okullarına giriş puanı olarak kabul edilir.
- Litvanca, dil, edebiyat ve kısmen kültürü kapsayan bir çalışma disiplini olarak ele alınır.
- Litvanya'da faaliyet gösteren ulusal azınlıkların okullarında Litvan dili, ihtiyaca uygun olarak farklı müfredatlarla öğretilmektedir.
- Okullarda ana dil olarak Litvan dili için daha çok ders saati ayrılmıştır.

31 Ocak 1995'te yürürlüğe giren Litvanca dil yasası, 1989 tarihli kararnameden daha geniş ve daha ayrıntılıdır. Devlet dilinin doğru kullanımı ile ilgili planlama (madde 21/22/23) ve dilsel normların kabul edilmiş prosedürleri (madde 20), (madde 3/4/5/6/7) tüm kurumların, işletmelerin Litvan dili ile hizmet vereceği, yetkili nüfusun ise devlet dilini bilmesi gerektiğine işaret edilir (Järve, 2002: 89).

Madde 19/23'te devlet dilinin korunması ve doğru şekilde kullanılması dile getirilirken, hükümet organlarına ise Litvan dilinin araştırılması, geliştirilmesi ve bunun için gerekli tüm koşulları sağlaması görevi verilmiştir (Järve, 2002: 82).

Litvanya'da öğretmen eğitime büyük önem verilir. İlköğretim okullarında sadece ilköğretim okulu öğretmenliğinde yeterlik kazanmış kişiler çalışabilir ve sadece özel bir dilde belirli bir yeterlik derecesine sahip kişiler yabancı bir dili öğretebilir. Etnik azınlıklarla çalışan öğretmenler için özel

bir eğitim yoktur. Ancak, öğretmenlerin bütün dillerde ortak olmak üzere metodolojik becerileri yükseköğretim süresince edindikleri varsayılır. (Extra-Yağmur 2013: 158)

Litvanya'da parlamento ve belediye seçimlerinde yarışan adaylar için hiçbir dil şartı olmamasına rağmen, Estonya ve Letonya'da bu şartlar resmi dilde en yüksek düzeyde yeterlilik gösteremeyen kişilerin seçimlere katılmayacağı şeklinde kanunla güvence altına alınmıştır (Cilevics, 2007: 172).

6.2. Azınlık Dilleri

BM İnsan Hakları Komisyonu'nun Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu raportörü Francesco Capotorti'nin 1978'de ortaya koyduğu azınlık tanımı "bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak az olan, egemen konumda bulunmayan, o devletin vatandaşı olan, üyeleri nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ve dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik üstü örtülü de olsa dayanışma duygusu gösteren grup" (Köksoy, 2019: 99) şeklindedir.

20. yüzyıl içinde ortaya çıkan ulus devletler, tek bir ulustan müteşekkil olmayıp farklı ulusları içlerinde barındırmaktadırlar. Bir devlet içerisinde çoğunluğun kullandığı ve genellikle resmi dil olarak kabul edilen ve devlet tarafından herkese öğretilmeye çalışılan dilin haricinde ülke içinde yaşayan azınlıkların kendi ana dilleri de bulunmaktadır. Bu insanların kullandığı dile azınlık dili denmektedir.

Litvanya, etnik azınlıkların kendi dillerini ve kültürlerini korumalarını içeren haklar gibi azınlık haklarının korunması açısından birçok sorumluluk üstlenmiştir. Litvanya Anayasası'nın 29. maddesinde kişilerin milliyetine ve diline bağlı olarak haklarının sınırlanamayacağı belirtilir (Extra-Yağmur 2013: 156). Söz konusu anayasa maddesi kişilerin cinsiyet ve ırk temelinde ayrımcılığa tabi tutulamayacağı geleneksel ilkesine göre düzenlenmiştir. Azınlık dillerini konuşanlara ücretsiz devlet dili eğitimi verilmesi dil politikasının olumlu bir enstrümanıdır.

23 Kasım 1989'da kabul edilen, Litvanya Etnik Azınlıklar Yasası'nın 1. maddesi şunları şart koşmaktadır: Litvanya'da ikamet eden tüm etnik azın-

lıklara özgürce gelişme hakkını garanti edecek ve her etnik azınlık ve dile saygı gösterilecektir. Böylece, beyanlar düzeyinde, azınlık dillerinin varlığı kabul edilir ve ulusal mevzuatta bazı resmi güvenceler yer alır (Cilevics, 2007: 171). Etnik topluluklara mensup vatandaşlar, dillerini, kültürlerini ve geleneklerini geliştirme hakkına sahip olacaklardır (madde 37) (http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html).

Eğitim Kanunu madde 30'da Litvanya Cumhuriyeti'nin her vatandaşın ve daimî veya geçici ikamet hakkı olan yabancıların, kamusal hayata sorsuz bir şekilde entegre olma fırsatı sağlamak için devlet dilinde eğitim alacağını garanti eder. Bazı genel veya yaygın eğitim okulları, etnik azınlıkların dillerinde eğitim sağlanmasını destekler ve kültürlerini korumaya çalışır. Bu düzenlemelere ve ebeveynlerin taleplerine uygun olarak, genel müfredat veya belirli konular etnik azınlık dillerinden birinde öğretilir. Bu tür okullarda, Litvan dili müfredatın ayrılmaz bir parçasıdır ve öğretimi ana dillerin öğretiminden daha az zaman alamaz (<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania>) ibaresi yer alır.

25 Ocak 1989'da Litvanya resmi dili hakkında bir kararname yayınlandı. Eğitim dilinin Litvanca olmadığı kurumlar ve bu amaç için sağlanan özel kurslarda eğitimin düzenlenmesi ve kitapların yayınlanması için uygun şartlar, ana dillerinde gazeteler, bu kişiler için yeterli düzeyde Litvanca öğretmek için gerekli şart ve araçlar sağlanacaktır (Järve, 2002: 82).

Azınlıklara, resmi dil öğretimi ile ilgili konuların ayrıntılı bir analizi 2003/05. Eğitim ve Bilim Bakanı tarafından onaylanan belge şu hükümleri içerir:

- Öğrencilerin ebeveynlerinden gelen talep üzerine çocukların okulda belirli bir dil yeterlilik düzeyine ulaşmaları için beş yaşından büyük çocukların katılacağı okul öncesi hazırlık grupları oluşturulur.
- Litvanya'daki okullara gitmek isteyen, ancak Litvanca'yı hiç bilmeyen veya çok az bilen öğrenciler için ayrı gruplar oluşturulur. Bu öğrencilerin dil öğrenme becerilerini geliştirmek için ek faaliyetler planlanır.
- Litvanca hiç bilmeyen veya çok az bilen çocukların katıldığı bu gruplar 15'ten fazla çocuktan oluşamaz.

- Öğrencilerin eksikliklerini tamamlamak için, normal okul zaman çizelgesinin dışında ek pedagojik destek ve her türlü faaliyet planlanır.
- Litvan ilkokullarına devam etmeye başlayan öğrencilere Litvan dilini öğrenmek için yoğun kurslar düzenlenir (Lithuania Country Report 2003/2004: 31).

Resmi dile yeterince hâkim olamayan öğrencilere aynı anda iki öğretmen tarafından ders verilerek yoğun bir çaba harcanarak, mümkün olan en kısa sürede belirli bir Litvanca hakimiyeti edinmeleri sağlanır. Çünkü, Litvan okullarına kaydolun bu çocuklar, anadili Litvanca olan çocuklarla aynı ders kitabını kullanırlar (Lithuania Country Report 2003/2004: 32).

Eğitim ve Bilim Bakanlığı ve Eğitim Geliştirme Merkezi uzmanları, anadili Litvanca olmayan bu çocuklara, resmi dil öğretimi için politikalar geliştirmek ve Litvancayı resmi dil olarak öğretebilmek için öğrencinin yaşı ve dile hakimiyeti göz önünde bulundurularak eğitim standartlarına uygun programa ilaveten bireysel bir program hazırlamaktan da sorumludur (Lithuania Country Report 2003/2004: 32). Bu program dahilinde “-Göç Eden Çalışanların Çocuklarının Eğitimi”, “Benim ve Senin Ülken Litvanya”, “Litvan Dili İçin El Kitabı ve Öğretmen Kitabı” adlı kitaplar da yayınlanmıştır (Vilnius, Kronta, 2003; Lithuania Country Report 2003/2004:10).

Litvanya, ulusal azınlıklara kendi ana dillerinde eğitim alma hakkı gibi bir dizi hakkın yanı sıra, kültürlerini ve eğitimlerini geliştirmek için devletten yardım alma hakkını da garanti etmiştir (Lithuania Country Report 2003/2004: 25). Litvanya’da ikamet eden ulusal azınlıkların eğitimi, Litvanya’daki eğitim sisteminin önemli ve ayrılmaz bir parçasını oluşturur.

Litvanya’da ulusal azınlık dillerinde eğitim, herhangi bir idari baskı olmaksızın, ebeveynlerin çocukların eğitim dilini seçmesi nedeniyle yavaş yavaş azalmakta (Järve, 2002: 104) çocuklarının gelecekte istihdama erişimini kolaylaştırmak için seçilen okullar Litvan dili lehine değişmektedir (Vihalemm-Brun, 2013: 63).

AB Komisyonu, Litvanya için 1999 yılında yayınladığı Katılım Ortaklığı Belgesi’nde Birliğin Litvanya’nın azınlık hakları konusunda uyguladığı

politikaları takdir ettiğini belirtmiş ve azınlık hakları konusunda hiçbir talepte bulunmamıştır (Yılmaz, 2019: 54).

6.3. İş Hayatı

Madde 4'te iş alanında, Devlet Dili Yasası'nda, Litvanya Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren tüm kurum, kuruluş, işletme ve kuruluşların "dosyalama, muhasebe, raporlama, mali ve teknik belgelerin" devlet dilinde olması gerektiğini belirtir (<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania>).

1990'larda da devlet dillerinin sosyo-linguistik işlevi, dil beceri düzeylerini tanımlanırken ve çeşitli mesleklere girenler için zorunlu sınavlar konulurken, bu dil gereksinimleri sistemleri işgücü piyasasında erişim ve kariyer fırsatlarını hala kontrol altında tutmakta, (Vihalemm-Brun, 2013: 58) doğal olarak, devlet dili yeterliliğinin istihdamda önemli bir rol oynadığı gerçektir.

Litvanya'da şirketlerde geniş yelpazede bir dil kullanımı vardır. En yaygın iş dili İngilizcedir, ancak reklam pazarlamada oldukça sık bir şekilde Rusça ve Almanca da kullanılmaktadır. İşletmelerde yabancı dil kullanımı ülkenin dış ticaretinin ana eğilimidir. (Extra-Yağmur 2013: 162).

6.4. Tüketiciler

Madde 3/3'te tüketicilerle ilgili olarak, devlet dilinin kullanımına ilişkin temel yasal hüküm, ağırlıklı olarak 31 Ocak 1995 tarihli devlet dili kanununa dayanarak, 12 Ocak 2007 tarihli "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun" da yer almaktadır. Madde 5/1'de tüketiciler, satılan mallar veya sağlanan hizmetler hakkında devlet dilinde doğru ve eksiksiz bilgi alma hakkına sahip olacaktır. Bir üretici, satıcı veya hizmet tedarikçisi, resmi kanun ve diğer yasal düzenlemelerde belirlenen bilgileri, tüketicilere devlet dilinde sağlamalı ve malları yasal düzenlemelerde öngörülen şekilde işaretlemelidir. Madde 5/2'de tüketicilere yönelik ticaret ve hizmet temini tesislerinin tüm kamuya açık dış ve iç tabelalarda, ticaret ve hizmet tedarik binalarının adları da dahil olmak üzere, devlet dili kullanmak zorunludur. Kalite garanti belgesi de Litvan dilinde olmalıdır (madde16/1-2) (<http://efnil.org/projectsn/lle/lithuania/lithuania>) şeklindedir.

6.5. İşyeri Adları

Madde 16'da Litvanya'da faaliyet gösteren tüm işletmelerin, ofislerin ve kuruluşların adları, Litvan dili normlarına ve Litvanya Dili Devlet Komisyonu tarafından onaylanan kurallara bağlı kalarak oluşturulur (<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania>).

6.6. Şahıs Adları

Madde 15'te, şahıs adlarıyla ilgili olarak, 1995 kanununda Litvanya Cumhuriyeti Yüksek Konseyi'nin, "Vatandaşın Pasaportunda Kişisel Adların Yazılmasına İlişkin Kararı" na atıfta bulunmaktadır. Bu yasa, pasaportlarda vatandaşların kişisel isimlerinin, pasaporta veya diğer kaynak belgede Litvan alfabesi kullanılacağını, kişi başka bir devlette vatandaşlığa sahipse, pasaport üzerindeki ad ve soyadının, o devletin vatandaşının pasaportunda veya diğer kaynak belgesinde olduğu gibi yazılabileceğini bildirir (<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania>).

6.7. Yer Adları

Madde 14'te yasa yer adlarının resmi, standartlaştırılmış şekillerinin devlet dilinde yazılması gerektiğini vurgular (<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania>). Yasaya göre, Litvanya Cumhuriyeti'nde yalnızca Litvanca yazım kuralları uygulanabilir. Azınlıkların çoğunlukta oturduğu bölgelerde iki dilde yer ismi yazılmasına izin verilmez (Barwiński- Wendt- Alıaskarov, 2017: 540).

6.8. Görsel Tabelalar

Madde 17'de, kamuya açık yerlerde görsel tabelalar devlet dilinde olacaktır. Ancak kanun, bunların yanında diğer dillerin kullanılmasını yasaklamaz. Madde 23'te tabelalarda dilin doğru kullanılmasına dikkat çeker (<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania>).

6.9. Hukuk

Madde 117'de, Litvanya'da mahkeme işlemleri devlet dilinde yürütülecektir. Yeterli Litvanca bilgisine sahip olmayan kişilere ise bir tercüman aracılığıyla soruşturma ve mahkeme işlemlerine katılma hakkı garanti edilmiştir (http://www.lrkt.lt/Documents2_e.Html).

6.10. Medya

Yasanın 11. ve 12. maddeleri, tüm vatandaşların Litvanya genelinde ulusal dilde (madde 11) ve Litvanca seslendirilmiş veya altyazılı görsel-işitsel programlara erişim hakkını garanti etmektedir. Madde 13'te hüküm, yabancı dil öğretim programları, yabancı müzik ve bazı durumlarda etnik toplulukları hedefleyen belirli yapımlar için geçerli değildir. Madde 22'de Litvanya kitle iletişim araçları (basın, televizyon, radyo, vb.) ve tüm kitap ve diğer yayınlar Litvan dilinin normlarına uymalıdır (<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania>).

Radyo dinleyicileri ile televizyon-sinema izleyicileri resmi dil Litvanca dışında, Rusça ve İngilizce yayın ve filmleri de seçebilirler. Ulusal televizyon programlarında, Litvanca dışındaki dillerde yayınlar genellikle dublajlıdır. Sinemalarda, filmler alt yazılıdır ve çocuklar için olan filmler de genellikle dublajlıdır. Alt yazılı televizyon programlarının eksikliği, işaret diline çevirme ve çevirilerdeki kalite düşüklüğü nedeniyle televizyon işitme engelliler için doyurucu değildir. Televizyonda işaret dili kullanımı ise çok yaygın değildir (Extra-Yağmur 2013: 161).

6.11. Dili Destek Projeleri

Litvanya'da, dil mevzuatını geliştirmek, uygulamak ve kontrol etmekten sorumlu kurumsal organlar mevcuttur. Bunlardan biri Litvan Dili Devlet Komisyonudur, diğeri Devlet Çalışmaları Vakfıdır. Vakıf, dil öğrenimi için yılda iki kez öğrencilere mali destek için yarışmalar düzenler.

Madde 20'de Devlet Dili Yasası, devlet dilini koruma eğilimlerini ve görevlerini belirleme ve dil normlarını onaylama sorumluluğunun Litvan Dili Devlet Komisyonuna ait olduğunu belirtir. Litvan Dili Devlet Komis-

yonunun Statüsü ile ilgili kanunda, komisyonun yasal statüsü, oluşumu, Parlamento tarafından atanan beş yıllık görev süresine sahip 17 üyenin kuralları belirleyeceğini bildirir. Yasal olarak Komisyonun görevi, dil normlarının kullanımını ve Devlet Dili Yasası'nın uygulanmasına ilişkin sorunları ele almak, Litvan dilinin gelişimi için programlar başlatmak, desteklemek ve finanse etmektir (<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania>).

Ayrıca 2010 yılından beri Languages Ambassador's Awards adlı organizasyon, hem bireysel hem de kurumsal düzeyde dil öğretimi yatırımına katkıda bulunup dil eğitimini teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Extra-Yağmur 2013: 163).

Litvan Dil Enstitüsü, Litvan dilinin ilerlemesini teşvik etmek ve gençlerde dil bilincini uyandırmak yarışmalar düzenlemektedir. Eğitim Kanunu'na göre eğitim sisteminin amaçlarından biri, devlet diline, yabancı dillere ve anadile hakimiyet sağlayarak bilgi toplumunu içselleştirmeye yardımcı olmaktır. Litvan dilinin geliştirilmesine, doğru kullanılmasına yönelik kılavuzlar hazırlanmaktadır. Üçüncü dünya ülkelerinin yetenekli vatandaşlarını Litvanya yüksek okullarında okumaya teşvik etmek için, bu öğrencilere öğrenim ücretlerini karşılayacak burslar ve hibeler verilir (<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania>). Sığınma Hakkı Verilen Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonu Kararı'nda belirtildiği üzere, okul çağındaki göçmen çocuklarının ek öğretim masrafları, gerekirse sosyal programa tahsis edilen fonlardan karşılanabilir (Lithuania Country Report 2003/2004: 31) ibaresi yer alır.

Hem bir bilgi toplumu yaratmak hem de Avrupa'ya entegrasyon süreci doğrultusunda siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam koşullarına hızlıca uyum sağlayıp, kamusal yaşamın her alanında doğru ve etkin bir şekilde ulusal Litvan dilinin kullanılması ülkenin ana hedefleri arasında yer alır.

Sonuç

Başta toplum bireyleri arasındaki ana dil bilinci en önemli unsurdur. Litvanya'da milli dilin statüsü ve korunması yasalarla garanti altına alınmıştır. Ülkede dilin yasalarla korunmasına yönelik uygulama alanları çeşitlilik gösterir. Bunlar, okullarda eğitim dili olarak, kamusal veya resmi

her türlü resmî belgede, tabelalarda, ticari hayatta, işyeri adlarında, şahıs adlarında, yer adlarında, görsel tabelalarda, hukukta ve medyadadır.

Litvanya'da, anayasada yer alan dil yasası ile devlet dilini koruma ve kullanma alanları dil ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görevleri, çeşitli alanlarda vatandaşların devlet dilini kullanma hakları devlet dilinin korunmasına, ana dil statüsünün pekiştirilmesine, devlet dilinin doğru işleyişi/korunması için Litvan dil çalışmalarına ve ülkede yaşayan azınlıklara öğretilmesine yeterince odaklanılmıştır. Litvanya'da ikamet eden ulusal azınlıkların eğitimi, Litvanya'daki eğitim sisteminin önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır.

Kaynakça

- Acar, İ. (2013). Devlet Dili Türkçe, Liva Yay: Balıkesir.
- Akbulut, O. (2012). Resmi Dil ve Anayasalarda Düzenlenişi, Ankara Barosu Dergisi, S. 3, 115-148. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abd/issue/33802/374319>.
- Alakel, M. (2011). İlk Dönem Cumhuriyet Türkiye'si Ulus İnşası Sürecinde Milliyetçilik ve Sivil-Etnik İkilemine Dair Teorik Tartışmalar, Gazi Akademik Bakış Dergisi, C.5, Sayı 9, s. 1-30.
- Aleksandraviciute, E.(2006). Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Litvanya, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez: İstanbul.
- Arzoz, H.(2007). The Nature of Language Rights, JEMIE 6, 1-35. (https://www.researchgate.net/publication/26536934_The_Nature_of_Language_Rights).
- Barwiński, M.-Wendt, J. A.-Alıaskarov, D. (2017). Polonya'daki Azınlıklar Açısından Polonya'nın Ukrayna, Belarus ve Litvanya ile Uluslararası İlişkileri, Sosyal Bilimler Işığında Polonya Cumhuriyeti, Chapter: 3. Publisher: Beta Editors: Emin Atasoy, Jan A. Wendt, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, s. 525-546.
- Breton, R. (2007). Dünya Dilleri Atlası, Çev. Orçun Türkay, Bilig, Bahar, Sayı 45, İstanbul: NTV Yay. s. 205-210.
- Cilevics, B.(2007). Language Legislation in the Baltic States. Matthias Koenig and Paul De Guchteneire (eds), Democracy and Human Rights in Multicultural Societies. UNESCO Publishing, 167-184. (https://www.cilevics.eu/wp-content/uploads/2018/12/2007_02.pdf).
- Communication From The Commission To The Council, The European Parliament, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, A New Framework Strategy for Multilingualism. Commission Of The European Communities, Brussels, 22.11.2005. (<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0596:FIN:en:PDF>).

Çelik, D.- Sözeri Fırat, A.-Özgür, A. (2019). Çokdillilik ve Dil Politikaları: Genel Çizgileriyle Dünyada ve Sovyetler Birliği'nde Dil Politikaları, *Diyalektik ve Toplum*, Cilt: 2 Sayı: 2, s. 136-143.

Çiçekler, A. N.- Can, T.-Yılmaz, M. Y. (2018). Türk dil devrimi ve Amerikan Dil Planlaması: Mukâyeseli Bir İnceleme. *TUDED* 58(2), 323-343. (<https://doi.org/10.26650/TUDED485808>).

Dil Zengini Avrupa Avrupa'da Çokdilli Politika ve Uygulama Eğilimleri (2013), Editörler: Guus Extra Ve Kutlay Yağmur, Cambridge Üniversitesi Yay. ([https://docplayer.biz.tr/409316 - Dil-zengini-avrupa-avrupa-da-cokdillili-politika-ve-uygulama-egilimleri.html](https://docplayer.biz.tr/409316-Dil-zengini-avrupa-avrupa-da-cokdillili-politika-ve-uygulama-egilimleri.html)).

Eravcı, A. (2020). Baltık Coğrafyasının Litvanya Tarihine Etkisi, *International Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*, Vol:6, Issue:27, s. 1006-1015.

Järve, P. (2002). Two waves of language laws in the Baltic States: Changes of Rationale, *Journal of Baltic Studies*, 33:1, p. 78-110 (<https://doi.org/10.1080/01629770100000221>).

Karabulut, F. (2004). Dil Ölümü Sürecinde Kazak Türkçesinin Durumu, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:2, S.1, s. 67-87.

Karatepe, Ç. (2005). Avrupa Konseyi Dil Kriterleri ve Türkiye'de Yabancı Dil Eğitimi Politikalarının Geliştirilmesi, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, s. 49-61.

Köksoy, F. (2019). Avrupa Birliği'nin Azınlık Politikaları Çerçevesinde Fransa'da Romanlar: Nicholas Sarkozy Dönemi, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 34, Denizli, s. 97- 112.

Lithuania Country Report, The Ministry of Education and Science of the Republic of Lithuania, Vilnius Language Education Policy Profile 2003/2004. (<https://rm.coe.int/language-education-policy-profile-lithuania-country-report/16807b3b30>)

Orhan, S. (2017). Dil Politikaları ve Dil Hakları Üzerine Teorik Çerçeve, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi-İNÜHFD- C. 8, S. 2, s. 331-362*.

Özdoğan, M. (2015). Türkiye’de Ulus İnşası ve Dil Devrimi (1839-1936), Akademik Hassasiyetler Dergisi Journal of The Academic Elegance, Cilt 2, Sayı 3, s. 227-262.

Simons, G. F.- Lewis, M. P. (2013). International The World’s Languages in Crisis: A 20-Year Update, January, p. 1-26.

Vihalemm T.-Brun, G. H. (2013). Language Policies and Practices Across The Baltic: Processes, Challenges and Prospects, EuJAL. 1(1): p. 55–82.

Yaşar, H. (2016). Dil Politikaları Bağlamında Türkiye’de Dil Hareketleri, (1980-2015) Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi: İstanbul.

Yıldırım, S. (2014). Rusya’nın Avrasya Politikasında Yumuşak Güç: İmkânlar ve Sınırlar, T.C. BAŞBAKANLIK Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi: Ankara.

Yılmaz, S. (2019). Bağımsızlık Sonrası Dönemde Baltık Ülkelerinin Avrupa Birliği ile Bütünleşme Süreci: Litvanya Örneği, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: İzmir.

Elektronik Kaynaklar

<http://www.unesco.org/languages-atlas/> (12.04.2021).

<https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages> (12.04.2021).

<https://www.ethnologue.com/guides/countries-most-languages> (12.04.2021).

<https://www.ethnologue.com/endangered-languages#LgEndgrEGIDS> (12.04.2021).

<https://www.immi.se/intercultural/nr3/bakmand.htm> (10.03.2021).

<http://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania> (10.03.2021).

http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html (10.03.2021).

<https://efnil.org/projects/lle/lithuania/lithuania> (10.03.2021).

Extended Summary

Language, which transfers cultural accretion of society from generation to generation, makes human communities different from each other, brings individuals together on a common ground out of ordinary human communities, is the first step of the process of becoming a nation beyond being a means of agreement and communication. History, cultural structure, world view, political structure, traditions and customs of societies, belief style are always reflected to the language.

Language is actually an index of systems and this system uses various instruments to protect itself. It is natural that language wants to protect itself against dangers that may come from outside, to continue its existence and to construct its future, as being a constantly evolving living being.

Language planning; they are laws to regulate the legal position/status of languages that are interrelated within the same political/geographical borders. Language politics emerged with the process of building a national language around a common identity of the nation, with the efforts of nationalism to create a national language, and were generally shaped by the “national identity” policies of nation-states. Language policy which nation-states applied is based on monolingualism, and the identity and communication function of language is used for common language and national identity.

Language policies which countries applied in their own borders generally show an attitude to ensure their national unity. However, today, some of the multilingual countries try to secure their cultural wealth by laws and try to sustain, protect and develop not only their official languages but also all the languages living in their countries by international organizations with the native language/national language programs they developed.

Many language policies have been applied in this process about language, which is the most basic and most important principle of becoming a nation. The national language, built with this language policy applied by each country, is seen as the most important device in making, spreading and transferring of national culture/identity to the next generations. Risk of disappearing of languages is now recognized as an important problem

of our age, and UNESCO predicts that 43% of the world's languages are in danger. Rational language policies will prevent the deaths of many languages in danger.

States are obliged to make a language choice by defining a specific language (or languages) to use it in the public service, to provide social services and to direct their linguistic behavior. This language has been generally the language of the majority. The largest parts of the languages spoken in the world, are officially monolingual at the national level, that is a single language is adopted as the official language in the constitution. The Lithuanian language is also like that. While the Lithuanian Language Law is based on the foundations of the legal protection of the language with the official use of the Lithuanian language in the country, the needs of society, globalization and the conditions of integration into the EU, the Lithuanian Language Law was adopted in 1995, while regulating the use and status of the state language in public life, it also determined the legal consequences of law violations. By the law, free and authoritarian use of the national language in the national territory was provided by legal and normative regulations that determine the status of Lithuanian language and other languages used.

Education in national minority languages in Lithuania is gradually decreasing without any administrative pressure by the parents' decision, and schools chosen to ease their children's access to employment in the future are increasingly changing in favor of the Lithuanian language.

Maximum effort is made for minorities' children to learn the official language Lithuanian in the country, developing various education policies, taking into account the age and language proficiency of the student, beside the general program the individual programs are prepared. The EU Commission appreciates policies of Lithuania for minority rights.

Language use in Lithuania is protected by laws. The application areas for the protection of the language with laws vary in the country. These areas are as the language of education in schools, in all kinds of public or official documents, plates, commercial life, workplace names, personal names, place names, visual plates, law and media.

In Lithuania, there are institutional bodies responsible for developing, applying and controlling language legislation. Among these, task of the Lithuanian Language State Commission is to examine the problems towards use of language norms and the application of the State Language Law, to initiate, support and finance the programs for the development of the Lithuanian language. Contributing to the development of the Lithuanian language, preparing guidelines for the correct use of the language. The Lithuanian Language Institute organizes competitions to encourage the progress of the Lithuanian language and to enhance awareness of language among young people.

CHINA AND LATIN AMERICA BEYOND TRADE: HISTORY, COOPERATION AND INTEGRATION

Reyna Varinia Aguilar Pinto

Abstract

This text attempts to expose the history, scope, development and challenges of the relationship of the Latin American countries with the Republic of China. Since today they represent the great dream of transformation of the world order, they are characterized by being two actors who have fought and continue to try to resist the order imposed by the great Western powers.

Both China and Latin America have been affected by the international politics of Europe and the United States, due to colonization and economic interference in these regions, so we will do a brief review of the history since the arrival of the first Chinese ships to the territory of the American continent, we will tell the story of Chinese workers, who came to Latin America to carry out large projects.

We will analyze the relations between Latin America and China, which, driven by China's economic growth, made several countries its strategic partners in trade, investment and cooperation.

As a complement, we will see the commercial exchanges between China and Latin America, which have been growing in recent years, but this did not affect all countries in the same way. Finally, we will see the new challenges that Latin American countries and China face and must face.

Keywords: *Zhao Tingyang, Tianxia, Trade, Cooperation, CELAC.*

TİCARET ÖTESİNDE ÇİN VE LATİN AMERİKA: TARİH, İŞBİRLİĞİ VE ENTEGRASYON

Reyna Varinia Aguilar Pinto*

Öz

Mevcut çalışma, Latin Amerika ülkelerinin Çin Cumhuriyeti ile ilişkilerinin tarihini, kapsamını, gelişimini ve zorluklarını açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Günümüzde Çin ve Latin Amerika arasındaki uluslararası ilişkiler; büyük Batılı Güçlerin dayattığı düzene karşı savaştan ve hala direnmeye çalışan iki aktör olarak nitelendirildikleri için dünya düzenine yönelik büyük bir dönüşüm hayalinin temsilcileri olmuşlardır.

Bununla birlikte hem Çin hem de Latin Amerika, bu bölgelerdeki sömürgeleştirme politikaları ve ekonomik müdahaleler nedeniyle Avrupa ve ABD'nin uluslararası politikalarından etkilenmiştir. Bu etki, Uluslararası İlişkiler teorileri gibi bazı bilimlerin gelişiminde de kendini göstermiştir. Bu nedenle, çalışmada ilk Çin gemilerinin Amerika kıtasının topraklarına gelişinden bu yana kısa bir tarih okuması yapılacak, daha sonra da o zamanlar Latin Amerika'ya sözleşmeli işçi olarak gelip Panama Kanalı gibi büyük projelerin gerçekleştirilmesi sırasında görev alan Çinli işçilerin hikayeleri anlatılacaktır.

Daha sonra son on yıllık dönemden, Çin'in ekonomik büyümesine ek olarak çok sayıda Latin Amerika ülkesiyle yaptığı ticari faaliyetlerin, yatırımların ve işbirliğinin yol açtığı yüksek dinamizmi beraberinde getiren stratejik ortaklıklardan ve Latin Amerika ile Çin arasındaki ilişkilerden bahsedilecektir.

Son olarak ise, her ne kadar tüm ülkeleri eşit derecede etkilememiş olsa da son yıllarda büyüyen Çin ile Latin Amerika arasındaki ticari faaliyetlere odaklanılacak ve Latin Amerika ülkeleri ile Çin'in karşılaştığı ve yüzleşmesi gereken yeni zorluklar incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Zhao Tingyang, Tianxia, Ticaret, İşbirliği, CELAC.

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, arinia.aguilarpinto@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5120-0497>

Attribution to this article: Pinto Aguilar, Varinia Reyna. (2021). China and Latin America Beyond Trade: History, Cooperation and Integration, The Journal of SDE Academy, 1(2), 148-167.

Introduction

To begin writing about China's relationship with Latin America, we must begin by writing about the history of how Asia and the American continent came together and especially the approach of China towards the Latin American countries proper.

Then we will refer to the "landing" of China in Latin America at the beginning of the seventeenth century until 1815, with the arrival of what was known at that time as the "Manila Galleon", also called Nao de China, was the name by which they were known Spanish ships that crossed the Pacific Ocean once or twice a year, making a tour of: Manila in the Philippines and ports in America, mainly Veracruz and Nayarit in Mexico, Calao in Peru, and the port of Cabo San Lucas in Baja California Sur.

Those ships known as "Chinese ships" transported silk, ceramics, porcelain, fabrics, essences, gunpowder, etc. And from America known as the "New World", gold, white silver, corn and tobacco were exported to Asia.

Manila Galleon Route

Internet source

Later in the second half of the 19th century when the first “Chinese coolies” arrived on the continent, they arrived “under contract”, and they arrived in the countries of Peru, Chile, Costa Rica, Hawaii, Guyana, Panama, Cuba, the Dominican Republic and USA. The coolies replaced the slaves brought from Africa, when the smuggling and the slave trade became unsustainable, it is then that the coolies came to Latin America to perform hard jobs in the railway works, for example in the construction of the Panama Canal and the exploitations of guano in Peru, this generation not only contributed to the development and growth of the economy, it also contributed indigenous elements to the mosaic of customs and culture in Latin America.

This arrival of the Chinese in Latin America gave rise to colonies, some numerous, which were no more than nuclei that served as a link to maintain, intermittently, Chinese-Latin American economic exchanges, as well as the preservation of cultural interrelation.

Chinese Coolies in Peru

Source: Internet

Chinese Coolies Contract to work in Cuba

Source: Internet

1. Foreign Relations of China and Latin America through the Philosophical Approach of Zhao Tingyang

The Chinese philosopher Zhao Tingyang does not develop his research strictly within the framework of Foreign Relations, he has a greater focus on political philosophy at the Chinese Academy of Social Sciences, but he is considered an important thinker within the framework of Chinese theories on Foreign Relations.

Zhao takes as the basis of his analysis the idea of the world-system as Tianxia, which is a Chinese term for an ancient Chinese cultural concept

denoting the entire geographical world or metaphysical realm of mortals and was later associated with the political sovereignty.

So, the starting point of Zhao's theory is that the current world is a non-world, a Hobbesian chaos due to a lack of universal political identity and a global political philosophy. There is a total absence of a true concept of globality, inappropriately replaced by the term internationality.

What is currently lived in so-called foreign relations according to Zhao, is a set of States and Nations in constant conflict, each in the pursuit of its own interest, while globality corresponds to the ancient Chinese conception of Tianxia.

Therefore, today the demand for globality is represented not only by current problems such as climate change, migration, wars, but also by globalization. Hence the interest of Zhao towards the ancient concept of Tianxia, which can overcome the obsolete architecture of the national states, involving ethical and moral values of the peoples that recognize a universal institution.

It is then that Zhao begins a conceptualization and modernization of the traditional concept of Tianxia. Until the Opium Wars, the interstate order established by the Chinese Empire was based on the idea of Tianxia, which assumed China as *Zhong-guo*, the civilized Empire in the middle of the world, personified by the *Tianzi*, the son of heaven. The exchanges with the outside were based on the tributary system, sustained by virtue of the hierarchy principle, according to the level of assimilation of the Chinese civil norms of the other towns; and there was a common defense strategy against the barbarians.

Then these three elements were represented by a circular organization, which placed the Emperor in the center, then the allied subjects of the tributary system and finally the barbarians. In this tripartition, Zhao inserts a triple meaning of Tianxia, which comprises the integration of the physical world, referring to all the lands under heaven, the psychological world, representing all the peoples under heaven, and the political world, referring to the global institutions to ensure universal order.

As a result of these three elements ascribing strength to Zhao's concept of Tianxia, then the following interpretation emerged as a perfect understanding of the three components: the land, the feelings of the peoples and the world institutions.

And perhaps from this theory we could analyze the way in which China has been conducting its foreign relations in recent times, since it has opted to channel its interstate ties through international organizations, such as the United Nations or the World Trade Organization (WTO).

On the other hand, what Zhao mentions in his theory is an ontological difference that separates Chinese from Western thought, since in Chinese philosophy, the world is a set of things and facts, but only facts have relevance in life. Doing replaces being, giving greater importance, in the human world, to relationships that define things, and constantly changing them; so, relationships are the key element of the Tianxia idea for Zhao.

However, the morality of the Tianxia institution depends on an ascending process that goes from families to Tianxia, passing through the State, this double trajectory ensures order and stability, based on respect for the hierarchy of the institutions of the Tianxia by families, who recognize themselves in the same values. Therefore, the world of Tianxia is equivalent to a world family, which coexists thanks to the harmony of relationships; The family represents, therefore, the key to understanding Chinese political theory, marking the elements of an ontology of relationships.

The term relationships in the Chinese language is defined by an expression that has a very important and deep meaning, Guanxi (关系). According to Confucian philosophy, in fact, it is relationships that give man prestige; the individual is relevant when he is part of a community, of family, hierarchical and friendship ties. Relationships are fundamental tools for the construction of an individual's life and that is why they are connected with three other key concepts: the Renqing, the Lian and the Mianzi.

The Renqing (人情) referring to the moral obligation to maintain inter-personal relationships; and this taken to the level of Foreign Relations, we can implement this principle in interstate relations. So, in Chinese diplomacy, it is very important to know each other, virtual knowledge is

not enough, but it is necessary to meet personally, share time and thoughts together between work and rest. From this principle, we can analyze the protocol of international relations of the People's Republic of China since these relations are not all the same. The hierarchy of relations depends not only on the history of relations, but also on the level that China attaches to this relationship, according to a precise scheme; so, we realize that China maintains better relations with countries that respect the "one-China principle".

The Lian (脸) is moral integrity, it occurs when you have an appropriate behavior in the relationship, that is, a relationship that is respectful of the hierarchy and status of each person. For example, it is a serious offense to invite a person with a certain position and accompany them with a person who does not have the same rank. In diplomatic relations there are codes that are already close to this principle. But in Foreign Relations, China implements very different action plans according to the hierarchical and friendship value, not simply political or economic, that it attributes to each country.

Finally, the Mianzi (面子), which literally means "face", is the social perception that others have about a person; then, it can be translated as the prestige that this person has managed to achieve with his life, his reputation or social value. The Mianzi is the result of a general evaluation on a person, or on a State. Based on this, it is possible to understand how and why China acts with very different particularities in foreign relations in various fields.

Key concepts are associated with Mianzi such as: "losing face", losing respect for the community (丢面子) Diu mianzi; "Concede face", give someone the opportunity to regain lost honor (留面子) Liu mianzi; "Show your face", show respect for someone, (给面子) Geimianzi.

All these concepts constantly influence China's foreign relations as it evaluates and reacts with countries in line with these values; then the relations for China are not transitory and brief, but strong and long-term ties. This is where the idea of progressiveness arises, with which China is developing its relations with the different countries of the international

community in general and with Latin America in particular. That is, with those, with these countries with which it has deployed a greater number of harmonious situations, it will be the ones with the best and most deeply related. A clear example could be the “comprehensive strategic” relationship that China maintains with Brazil, which in recent years has progressively deepened.

2. Start of Diplomatic Relations with Latin America

Regarding the diplomatic relations China and Latin America, the first country that established a formal diplomatic relationship thus seeking an official rapprochement with China, was Peru in 1874, years later in 1881 Brazil followed the example of Peru, Mexico in 1899, Cuba in 1902 and Panama in 1909. When the Empire fell and the “Republic of China” was proclaimed, later between 1911 and 1949, under the Nationalist Government of the Guonmindang or KMT (a Chinese nationalist political party of the Republic of China), Chile made their diplomatic relationship official in 1915, a year later in 1916 Bolivia, Nicaragua in 1930, Guatemala in 1931, the Dominican Republic in 1940, Costa Rica in 1944, Argentina in 1947 and the last was Ecuador in 1949.

However, in the 1960s, the presence of historical and political factors, referring to the damaging anti-Chinese political influence of the United States; They prevented successful ties between Latin America and “New China”. For example, the case of Ecuador who had the intention of recognizing China but was forced to back down due to the influence of Washington.

It was in December 1970 that a great step was taken on this path. Chile, under the leadership of Salvador Allende, became the first South American country to establish relations with China and between 1971 and 1980, 12 countries in the region established diplomatic relations with Beijing.

Currently, China maintains diplomatic relations with 21 Latin American countries, which represent most of the geographical area, population and economic production of the region, generating open markets and giving way to the spread of political liberalism spread throughout the world.

3. Relations at a Strategic Commercial Level

Relations between China and Latin America are based on common interests. As Chinese President Hu Jintao said in 2008, “China always attaches great importance to friendly cooperation with Latin America from a strategic height. The convergence of interests between both parties has reached an unprecedented degree, and bilateral relations, to a record height.”

Common strategic interests consist of high complementarity in the economic-commercial sphere. As China’s insertion into the world economy deepens, the country needs to import large amounts of raw materials and products to sustain its economic development.

At the beginning of the new century, Latin America became an important source of resources for China, such as minerals, energy resources, agricultural products, among others, whose importance increases daily, as more and more Chinese companies enter with great impulse in the Latin American market.

Since the last international financial crisis in 2008, China has made efforts to expand domestic demand, applying a strategy of diversification of the export market; Thus, Latin America, which has 550 million inhabitants and a GDP (Gross Domestic Product) of more than 3,000 trillion dollars, is one of the important options for such a strategy.

In turn, in recent years, China has become an important engine for economic growth in Latin America, which sees China as a market with great potential, with a broad perspective for its export, placing a wide expectation on the Chinese capacity for foreign investment and technological cooperation. ECLAC (Economic Commission for Latin America and the Caribbean) considers the Chinese economy as the main engine of world economic growth and a potential market for Latin American exports.

Trade between China and Latin America grew dramatically in recent years, but this did not affect all countries in the same way. The first case is that of Venezuela, which exports oil to China, key to sustaining the industrial take-off. On the other hand, producers of raw materials and food such as Chile, Brazil, Argentina and Peru have benefited thanks to posi-

tive trade balances and increased direct investment. Finally, Mexico and Central America have been affected by imports of manufactured products and are being displaced from the United States market. To understand the growth of the Sino-Latin American relationship from a commercial point of view, it is necessary to avoid generalizations and analyze each case in detail.

4. Economic Dynamism

It is global knowledge that relations between the People's Republic of China and Latin America have intensified in recent years, as the frequent reciprocal visits of senior officials is compounded by a boom in trade and Foreign Direct Investment (FDI) from China to the Latin region. Although the political factor is present in exchanges, it is the field of the economy that is marking, by far, the pace of relations. Trade, for example, has undergone a dizzying evolution. In 1976 it only reached 200 million dollars, while in 1988 it amounted to 2,800 million. Throughout the 1990s, Latin American trade flows grew at triple-digit rates, reaching over \$ 40 billion in 2005, so today we can say that ideological considerations have taken a back seat.

How much does Latin America benefit or suffer from China's unstoppable economic growth? Honestly, this answer is differential according to the characteristics of the different countries and subregions of the American continent. However, below we will try to expose the economic and trade relationship with some Latin American countries.

5. Venezuela: the supply of oil, vital for the Chinese economy

One of the keys to understanding China's policy towards the world in general, and with respect to Latin America in particular, is its great demand for raw materials and, in the specific case of Venezuela, oil.

In the oil sector, Chinese state-owned companies were encouraged to invest in Latin America, as they had done in Africa and other parts of the world, by their interest in having access to the raw materials that are nec-

essary to supply the growing demand for oil. Your clients. The oil service companies, in most cases, have followed the oil companies, with whom they maintain a business relationship. Investments in this sector have often been made for partially political reasons. For example, part of the oil acquired by CNPC Services Venezuela Ltd, S.A. (Which is the local subsidiary of China National Petroleum Corporation (CNPC) and has been present in that country since 1997), it was not sold in the Chinese market, but resold to refineries in the United States, to repay Chinese loans to the Government of Venezuela. However, such contracts served to strengthen relations with Venezuela, while also producing profits for the company and serving as a kind of oil “reserves”.

6. Raw materials and food with Brazil, Chile, Argentina and Peru:

In addition to oil, there are at least two other possible markets that could delimit Chinese economic growth and that explain its relationship with the rest of Latin American countries, remember that in China there is a shortage of raw food materials necessary to satisfy the Chinese population. Therefore, since the beginning of the last decade, these were the main reasons to generate new business opportunities with the Latin countries of the South American region, including Argentina, Brazil, Chile and Peru.

China currently consumes 40% of the cement, 31% of the coal, 30% of the iron ore, 27% of the steel, 25% of the aluminum and 20% of the world's copper. Therefore, to the extent that the Chinese gross domestic product continues to rise, this country will continue to demand raw materials that form the basis of trade with the Latin countries, among which Chile and Brazil stand out.

In the case of Chile, the vast majority of its exports to China are concentrated in copper, making it the main exporter of this metal, which is why mining represents 74% of Chilean exports to the Asian country.

By themselves, Chilean state companies such as the National Copper Corporation (Codelco) and the National Mining Company (Enami) are responsible for more than a third of exports to China, in turn Chile receives: textiles, clothing, footwear, toys and electronic products from China.

In view of the close contacts on trade and investment, in 2004 both countries decided to start negotiations to sign a Free Trade Agreement (FTA), which was initially signed in November 2005. This being the first agreement of this type that China signs with a Latin American country.

As in the Chilean case, a considerable proportion of Brazil's exports to China is made up of raw materials and food, standing out among them: iron ore, steel and the soy complex; these three products represent more than 70% of Brazil's sales to Beijing.

Thus, China has become the world's second largest importer of iron ore and the largest buyer of metallurgical products.

Regarding food, China is one of the main demanders in the world market. Despite the relative success of the agricultural reforms and the fact that it is one of the countries with the largest territorial extension, for this reason Chinese consumers may demand more and more agricultural products with a greater degree of complexity, since due to its geographical and climatic conditions, the country cannot produce these products, which would allow the South American economies to maintain exports of agricultural products and raw materials.

7. Cooperation

Cooperative relations between China and Latin America and the Caribbean, throughout history, have progressed according to both Asian and Latin American economic situations. In the beginning, these relations were defined by the diplomatic and ideological struggle for the recognition of "one China"; However, at present, cooperative relations are characterized by their economic nature, where bilateral or multilateral loans through governmental and non-governmental institutions are the main instrument.

And to speak precisely of these bilateral cooperation's we must mention: The CELAC-China Project Cooperation Plan 2015-2019. CELAC, which is the most representative forum in the region as it brings together 33 countries from Latin America and the Caribbean.

The aforementioned plan refers to a work agenda that allows political coordination between the Latin American states and China. For its part, the CELAC document (2012) analyzes the impact of world demand and the prices of main export products and which in turn allows political coordination between the Latin American States and China. In the Cooperation Plan approved for 2015-2019, several objectives were mentioned, such as:

- A cooperation fund for 5,000 million dollars, aimed at promoting cooperation in projects in the manufacturing industry, new technologies and sustainable development.
- A line of credit for 10 billion dollars for the construction of infrastructure, including railways, highways, ports, power plants and networks, and telecommunications facilities.
- A special fund for the promotion of agricultural cooperation for 50 million dollars, destined to create between 5 and 8 Research and Development centers in the agricultural field, agro-industrial parks and agricultural investment and development zones”(ECLAC, 2015).

To date, this project was attended at the China-CELAC Cooperation Forum on Digital Technology to combat COVID-19, so the 2021 Work Plan seeks to address the most urgent regional needs and challenges derived from the COVID-19 pandemic. 19, as well as promoting regional cooperation on sectorial issues such as Post-Pandemic Economic Recovery and the Regional Health Strategy against COVID-19.

Conclusions

The challenge for Latin America is to be able to export to China not only primary products, however for this purpose the Latin American region should progressively increase the modernization of the agro industrial chain. At the same time, opportunities should also be identified in changes in consumption standards by China, subsequently in these identified factors, place agro-industrial products, food and services with more added

value (not only tourism, but also recreational, software, engineering, architecture, audiovisual), as well as detecting potential for specific strategic investments, business associations and cooperation in various areas.

And if we talk about China, according to Dr. Ignacio Bartesaghi, an expert Uruguayan economist, this country should continue to assume, progressively, “the need to comply with the multilateral rules” of the free market, in relation to “the opening of its own market to certain investments, such as telecommunications, support for Chinese public companies that are internationalizing that no longer want to be Made in China but Made by China.”

Therefore, we once again mention that the challenge for Latin American countries is oriented towards cultural, economic and technological growth in order to achieve competitive development, which gives them the evolution towards efficient marketing systems with high added value. This system will allow them to provide them with marketing and growth opportunities.

Bibliography

CEPAL (2010). “La República Popular China y América Latina y el Caribe: hacia una relación estratégica”. Santiago de Chile.

CEPAL (2011). “La República Popular China y América Latina y el Caribe. Hacia una nueva fase en el vínculo económico y comercial”. Santiago de Chile.

CEPAL (2012). “China y América Latina y el Caribe. Hacia una relación económica y comercial estratégica.” Santiago de Chile.

CEPAL (2012). “La República Popular China y América Latina y el Caribe. Diálogo y cooperación ante los nuevos desafíos de la economía global”. Santiago de Chile.

CONTARDO Marcos. (2014). “Las relaciones entre China y América Latina y los enigmas de los lazos históricos” Universidad Nacional de La Plata, Edición.

GUTIÉRREZ B. Hernán. (2001). “Lectura Latinoamericana de las Relaciones Económicas con China: Cambio y Perspectivas”, en Revista de Estudios Internacionales. No. 133 universidad de Chile.

ACEMOGLU D. Robinson J. (2013). Por qué fracasan los países: los orígenes del poder, la prosperidad y la pobreza. Ed. Ariel: Bounes Aires.

BARONI P.Rubiolo, M. (2013). “Relaciones entre América del Sur y China: ¿una alternativa para una inserción internacional autónoma?” FLA-CSO: Buenos Aires.

Cancillería China, “Posición china para la Cooperación Sur”.

WILHELMY Manfred. (2001). “China y América Latina”, en Revista de Estudios Internacionales. No. 33, Universidad de Chile.

STALLINGS Barbara. (2020). ¿Dependency in the Twenty-First Century? The Political Economy of China-Latin America Relations; Brown University: Rhode Island.

“Tianxia, teoría de las relaciones internacionales y ascenso global de China”. Revista Española de Derecho Internacional. Sección Foro. Vol. 70 Nro 1 (Enero Junio) pp 235-244. (2018).

PARRA PÉREZ, Agueda “OBOR. (2017). las 5 claves de la mayor iniciativa de infraestructuras mundial liderada por China”. Instituto Español de Estudios Estratégicos (iee.es). Document Opinion. (2017).

QIN, Yaqing, “Development of International Relationstheory in China: progressthrough debates”, International RelationsAffairsofthe Asia-Pacific, Vol. 11, pp. 231-257. (2011).

Webgrafia

<https://dialogochino.net/es/comercio-y-inversiones-es/37976-china-y-america-latina>.

<https://www.gob.mx/se/articulos/foro-de-cooperacion-china-celac-sobre-tecnologia-digital>.

http://archivosagil.blogspot.com/2017/04/la-inmigracion-china-en-el-peru-1850_65.html.

https://www.bbc.com/mundo/noticias/2014/07/140714_economia_china_america_latina_msd.

Genişletilmiş Özet

Latin Amerika'da yaşayan herkes Çin'in bu bölge için önemini bilir, çünkü çoğu tüketici ve teknoloji ürünü "made in china" etiketi ile Çin'de üretiliyor. Çin'in ekonomik, sportif ve kültürel bir güç olarak tanıtılan yükselen bir ekonomi olduğu da herkes tarafından biliniyor.

Son on yılda Latin Amerika şirketleri, hükümetleri ve üniversiteleri Çin ile anlaşmalar ve işlemler yapmaya çalıştılar. Bu nedenle Çin'in Latin Amerika'daki varlığında açık bir artış gözlemleniyor.

Öte yandan Çin, en büyük ihracat pazarlarının Brezilya, Kolombiya, Venezuela, Peru ve Arjantin gibi ülkeler olduğunu dikkate alarak gelecekte Latin Amerika'da fabrikalar kurmakla da ilgileniyor.

Bu nedenle, bu makalenin ilk bölümü, 17. yüzyılın başından 1815'e kadar ilk Çin gemilerinin Latin Amerika'ya geliş tarihinin bir incelemesini sunmakta ve bununla birlikte o zamanlar Latin Amerika'da güvencesiz bir şekilde çalışan siyahi kölelerin yerlerini alarak, ağır işleri yapmaya gelen ilk Çinlilere değinmektedir.

Makale daha sonra, Çin'in Latin Amerika'ya yönelik uluslararası ilişkilerinin kılavuzunu belirli bir şekilde yansıtan siyaset teorisinden bahsederek, Çin kökenli felsefi düşünür Zhao Tingyang'a atıfta bulunuyor. Öte yandan, Zhao'nun teorisinde bahsettiği şey, Çin'i Batı düşüncesinden ayıran ontolojik bir farklılıktır, çünkü Çin felsefesinde dünya bir nesnelere ve gerçeklere bütündür ve sadece gerçekler yaşamla ilişkilidir. Yapmak, insan dünyasında bir şeyleri tanımlayan, onları sürekli değiştiren ilişkilere daha fazla önem vererek varlığın yerini alan bir olgudur; bu nedenle ilişkiler, Zhao için Tianxia fikrinin temel unsurudur. Tianxia'nın, tüm coğrafi dünyayı veya ölümlülerin metafizik dünyasını ifade eden eski bir kültürel kavram ve Çince bir terim olduğunu, ancak daha sonra siyasi egemenlikle ilişkilendirildiğini hatırlamakta fayda vardır.

Makalede, bu teorik başlangıcın bir sonucu olarak, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Latin Amerika ile diplomatik ilişkilerinden, hangi ülkelerin resmi diplomatik ilişki arayışında öncü olduklarından ve Çin ile diplomatik yaklaşmanın nasıl sağlandığından bahsedilmiştir.

Bunun yanı sıra Çin'in şu anda bölgenin coğrafi alanı, nüfusu ve ekonomik üretiminin çoğunu temsil eden 21 Latin Amerika ülkesi ile diplomatik ilişkilerini açık pazarlar yaratarak ve siyasi liberalizmin dünyaya yayılmasını sağlayarak sürdürdüğünü belirtmek de oldukça önemlidir.

Sonuç olarak, iki bölge arasındaki ekonomik ve ticari ilişki üzerine farklı bir analiz gerçekleştirilmeye çalışılmış ve şu soruya cevap aranmıştır: Latin Amerika, Çin'in durdurulamaz ekonomik büyümesinden ne kadar fayda sağlıyor veya bundan ne kadar zarar görüyor? Bu soruyu yanıtlarken gerekli analizleri ülkelerin ve / veya bölgelerin mekanizmalarına göre yapıldığını da özellikle belirtmek gerekir. Bu analiz yolunun seçilmesinin nedeni stratejik ve ortak çıkarların ve Çin'in dünya ekonomisi ile ilişkilerinin derinleşmesine neden olan ekonomik-ticari alanın birbirini önemli ölçüde tamamlar nitelikte olmasıdır.

Ekonomik hareketler hakkında konuşulduğunda ise iş birliği faaliyetlerinden de bahsetmek gerekecektir ve bu konu da ele alınan analiz noktalarından biridir. Bu nedenle makalede 2015-2019 yılları arasında gerçekleşen CELAC-Çin Projesi İş birliği Planı'na atıfta bulunmaktadır. CELAC Latin Amerika ve Karayipler'den 33 ülkeyi bir araya getirdiği için bölgedeki en temsili forum olma özelliğine sahiptir.

Bu plan, Latin Amerika ülkeleri ile Çin arasında siyasi koordinasyona olanak tanıyan bir çalışma gündemini ele almaktadır. Bu arada, CELAC belgesi (2012) dünya talebinin etkisini ve ana ihraç ürünlerinin fiyatlarını analiz etmekte ve bu da Latin Amerika Devletleri ile Çin arasındaki siyasi koordinasyonu kolaylaştırmaktadır.

O zamandan beri ve tarih boyunca, Çin ile Latin Amerika ve Karayipler arasındaki işbirliğine dayalı ilişkiler hem Asya hem de Latin Amerika'nın ekonomik koşullarına uygun olarak ilerlemiştir. Başlangıçta bu ilişkiler "tek Çin" in tanınması için diplomatik ve ideolojik mücadele ile tanımlanıyordu. Bununla birlikte, şu anda, kooperatif ilişkileri, devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla ikili veya çok taraflı kredilerin ana araç olduğu ekonomik yapılarıyla karakterize edilmektedir.

Son olarak, Latin Amerika'nın Çin ile daha büyük ve verimli bağlar kurma zorluğuna değinilmektedir. Bu nedenle Latin Amerika ülkeleri için

asıl sınav rekabetçi kalkınma elde etmek için kültürel, ekonomik ve teknolojik büyümeye yöneliktir. Bu koşulun sağlanması için yüksek katma değerli verimli pazarlama sistemlerine geçiş sağlanmasının önemini bir kez daha belirtmekte fayda vardır. Bu sistem, ilgili ülkelere gerekli pazarlama ve büyüme fırsatlarını sunacaktır. Ancak bu şekilde Latin Amerika ve Çin arasında dengeli bir işbirliği sürdürülebilir. Aksi takdirde Çin'in ekonomik üstünlüğüyle tek tarafı olarak gelişecek işbirliği Latin Amerika ülkeleri için herhangi bir fayda sağlamadığı gibi zararlı etkileri de olacaktır.

Letter to the Editor

MONGOLIA-TURKISH RELATIONS IN THE 21ST CENTURY

Bold Ravdan

Mongolian Ambassador to Ankara

After the collapse of the Manchu Qing Dynasty, Mongolia regained its independence in 1911. As a result, Mongolia has obtained its own constitution, currency, government, armed forces and borders. Mongolian authorities made several attempts to gain recognition of the independence by other powers in the early 20th century but found no success. Although not recognized by international community, yet declared its independence, Mongolia's de facto existing was unprecedented phenomenon in international relations. At that time, the Mongolian People's Republic had only a diplomatic mission in Moscow. Until the end of the World War II, Mongolia's strategic importance attracted the attention of the surrounding powers and served as a platform for their geopolitical play. The Soviet Union, the United States, and Britain signed an agreement at Yalta February 1945 to "preserve the status quo of Mongolia." Consequently, the Soviet Union and the United States pressured the Kuomintang government to recognize Mongolia's independence. Henceforth the process of de jure recognition of Mongolia's independence in the international arena has begun. With the restoration of Mongolia's independence in 1911, relations between Mon-

* Туркэд суугаа Элчин сайд.

Attribution to this article: Ravdan, Bold. (2021). Mongolia-Turkish Relations in the 21st Century. The Journal of SDE Academy, 1(2), 168-176.

golia and Turkey were able to be established. Unfortunately, Mongolian-Turkish relations were limited until the end of the 20th century. This was due not only to geographical remoteness but also to differences in political systems and the Cold War.

Interestingly, there were common features in political history of Mongolia and Turkey. Mongolia and Turkey established republican rule almost simultaneously in the early 20th century. The proclamation of the Republic of Turkey on October 29, 1923 marked the end of the centuries-old Ottoman Empire. A year later, Mongolia abolished monarchy and proclaimed the People's Republic of Mongolia in its first constitution. In 1921, the People's Party was formed by political groups formed in Mongolia to oppose foreign aggression. In the fall of 1923, Turkish patriots opposing the foreign invasion formed a political organization called the People's Party. Until the end of World War II, Mongolia and Turkey both were dominated by one party system. However, from 1946, other political parties were allowed to openly operate in Turkey, while in Mongolia, one-party rule lasted until 1990. Another similarity is the separation of religious affairs from the state, given that religion has a significant impact on the social life of both Mongolia and Turkey, and that the majority of the population is religious. In order to modernize the country and bring it closer to Western culture, Atatürk successfully completed the transition from Arabic alphabet to Latin in 1928. The Mongolian government also decided to switch to Latin and began preparations, however failed to do so and stopped the initiative in 1941¹. In the 1930s, some Mongolian leaders were particularly interested in Turkey's reform movement, its experience of establishing secular state, and its policy of switching to the Latin alphabet.

After the Second World War, the independence of the People's Republic of Mongolia was recognized by Eastern European countries, Asian countries such as India and Indonesia, and later in the 1960s by other Western countries such as Britain and France. Mongolia is grateful that Turkey, as one of the first 50 members of the United Nations, continuously supported the People's Republic of Mongolia's accession to the United Na-

1 Ц. Багдорж “Бичиг үсгийн талаарх Монгол төрийн бодлого - 1921 оноос өнөөг хүртэл”.

tions during the 1950s. The People's Republic of Mongolia became a full member of the United Nations² with the support of nine members of the Council, including Turkey, when its application for membership was considered at the UN Security Council meeting on October 25, 1961. Hence the strengthening position of the People's Republic of Mongolia on the international arena, created favorable conditions for mutual recognition of Mongolia and Turkey, and thus in 1969 the two countries established diplomatic relations. However, due to the Cold War, bilateral relations did not go beyond mutually appointing non-resident Ambassadors.

The end of the Cold War created favorable conditions for a new phase in Mongolian-Turkish relations. The visit by H.E. Ts. Gombosuren, Foreign Minister of Mongolia to Turkey in 1992 started the expansion of our bilateral relations in different fields. The 1990s were a time when the legal basis for bringing Mongolian-Turkish relations to a new level was laid. In accordance with the new international environment, Mongolia renewed its friendship and cooperation agreement with its two neighbors in 1993-1994. Following this, a friendship and cooperation agreement was signed between Mongolia and Turkey in 1995, which shows how much importance Mongolia attaches to Turkey. Mongolia have signed friendship and cooperation agreement with 12 countries of which three are NATO members and one of it happen to be Turkey. The Turkish side has also expressed strong interest in cooperating with Mongolia from early 1990s. To date, more than 30 intergovernmental agreements have been signed on cooperation in education, culture and defense. High-level political visits between the President, the Prime Minister, and the Speaker of Parliament are being held regularly.

Since 1999 the Joint Intergovernmental Committee on Trade and Economic Cooperation has been a permanent and important mechanism for the development of bilateral relations between Mongolia and Turkey. Today bilateral trade turnover has not exceeded \$ 40-50 million a year (Mongolia's annual exports are only \$ 3-5 million), and trade is extremely limited. Therefore, increasing trade is an important issue in bilateral relations. The Joint Committee meeting in 2018 set a goal to increase bilat-

2 Р.Болд “Монголын тусгаар тогтнол ба АНУ” УБ 2008 т .269.

eral trade turnover to \$ 300 million. In recent years, Mongolian small and medium-sized businesses have achieved some progress in the field of business by importing small enterprises and technologies from Turkey and opening franchises of well-known brands in Turkey, such as Karachi, Cotton De Facto ... A joint Mongolian-Turkish Chamber of Commerce was established in 2020, and the two sides have agreed to explore opportunities for cooperation in the leather sector in the first place. Although there is a favorable legal environment for investment in Mongolia, Turkey has invested only about \$ 22 million into the Mongolian service sector. The Mongolian side had high hopes for the Turkish investment, but so far no significant progress has been made. Therefore, it is our duty to inform Turkish investors about the conditions of Mongolian investment and to fill in the gaps.

The Mongolian side is eager to acquire technology in the agricultural sector from Turkey, for instance in the leather industry, and in importing small-scale machinery and equipment for milk and dairy processing. There is also an opportunity to build a joint meat and leather processing³ plant in the Mongolian free economic zone to produce goods for nearby giant markets, such as China and Russia. In 2018 the governments of Mongolia and Turkey generally have come to an agreement to conclude a free trade agreement. It would definitely come as a surprise to others to agree to a FTA with extremely limited trade. However, we are grateful that the Turkish side understood and supported the Mongolian proposal. On the other hand, it is a far-reaching goal. Mongolia is more interested in cooperating in this sector, as small and medium-sized enterprises account for more than 60 percent of Turkey's exports. Every year, 10,000 Mongolian tourists come to Turkey for long and short periods. However, the number of Turkish tourists visiting Mongolia does not exceed 2,000 a year, which is a very small number. The Istanbul-Ulaanbaatar flight is launched in January 2020, increasing the number of historical and cultural tourists from Turkey to Mongolia. One way to increase trade between the two geographically distant countries is to open air freight routes.

3 Энэхүү боломжийг ашиглахад Монгол, Туркийн хооронд байгуулсан чөлөөт бүсийн хамтын ажиллагааны санамж бичиг хоёр талын бизнес эрхлэгчдэд дөхөм үзүүлнэ гэдэгт найдаж байна.

The Turkish International Cooperation and Development Agency (TIKA) has been functioning in Mongolia since 1994. Mongolian people appreciate that the agency has been implementing a number of projects in the fields of education, health and agriculture in rural area and thus making a valuable contribution to local development. The so-called Orkhon-Yenisei inscription, found in Mongolia and Siberia in the 19th century, was discovered in the Orkhon Valley and translated into Mongolian by the famous Mongolian scholar B. Rinchen in the 1930s⁴. Another well-known Mongolian archaeologist, N.Ser-Odjav, studied more than 400 archeological sites belonging to the Turkic period in Mongolia and proven that the cradle of the Turkic Empire was in present-day Mongolia⁵. It is important that scientists from both countries work together to further enrich and validate this finding. Without the development of Mongol studies in Turkey and without increasing the number of Mongolian-speaking Turkish scholars, it would be one-sided to study Turkic studies alone. It is a great achievement that Istanbul and Katip Celebi universities have invited Mongolian teachers to teach the language to the Turkish students.

In principle the two sides agreed on a high level to jointly establish a tourist complex in the Orkhon Valley. The ancient capital of Mongolia, Kharkhorin, is located in the Orkhon Valley. The joint implementation of a project to renovate the city's airport is needed to boost tourism. TIKA is building a museum based on Bilge Khan in the Orkhon Valley and a statue of the sage Tonyukuk near Ulaanbaatar, which are important projects to attract tourists.

The most successful cooperation in the past has been in the field of education. The first Mongolian student to study on a Turkish government scholarship set foot in Turkey in the year of 1993. To date, more than 1,200 Mongolian students have graduated from Turkish universities under this scholarship. This is a major investment from Turkey in Mongolia's education sector. At the same time, more than 1,100 young people from Mongolia have been educated in Turkey at their own expense and more than 60 percent of these graduates are successful in the private sector.

4 Н.Сэр-Оджав “Эртний Түрэгүүд” (VI-VIII зуун) УБ 1970 т.5.

5 Н.Сэр-Оджав “Эртний Түрэгүүд” (VI-VIII зуун) УБ 1970 т.87-89.

On the occasion of the 50th anniversary of the establishment of diplomatic relations between Mongolia and Turkey, only in 2018-2020, 6 scientific conferences on historical and modern relations between Mongolia and Turkey were held at the universities in Istanbul, Bahçeşehir, Katip Çelebi, Hacettepe ... and made an important contribution to strengthening mutual understanding. In particular, the Turkish Academy of Sciences pays great attention to cooperation with Mongolia, and the Academy's 2018 award was presented to a Mongolian citizen, a Turkish researcher L.Bold. The award was an appreciation of the scientific relationship between the two countries. It should be noted that in July 2020, the Turkish Academy of Sciences organized an online discussion among Turkish researchers in support of the Genghis Khan Museum in Mongolia in order to promote Genghis Khan studies. The experience of Atatürk's policy of switching to the Latin alphabet in 1928 in order to lay the groundwork for reform in his country will also be of interest to Mongolia.

Ahmet Timur, a Turkish Mongol scholar, first translated the historical book "The Secret History of Mongols" into Turkish, which was published in 1948. Since then, the work has been translated into Turkish several times by some Turkish scholars. In recent years, collections of poems by Turkish poet Nazim Hikmet and Elif Şafak, as well as several books by Orhan Pamuk, have been translated into Mongolian and appreciated by the readers. Galsan's book was translated. In perspective, the mutual launching of the Mongolian and Turkish cultural centers is necessary to share information about the modern development of the two countries and to deepen mutual understanding between the peoples.

The National Security Concept of Mongolia, approved by the Mongolian Parliament in 2010, states that bilateral and multilateral relations and cooperation in the political, economic, cultural and humanitarian spheres will be fostered with developed democracies within the framework of the "third neighbor" policy⁶. Therefore, in the Mongolia's foreign policy concept, approved by the Mongolian parliament in 2011, it was stated that we aim to expand partnership and cooperation with the United States from afar, Japan, India and South Korea in Asia, and with the EU and

6 Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал УБ хот 2010 он.

Turkey in the West as part of a “third neighbor” policy⁷. Thus, the recognizing of Turkey as a “highly developed democracy” and selecting as one of its “third neighbors” indicates that the Mongolian side continues to attach great importance to bilateral relations. The Mongolian leadership wants our Turkish partners to accept and respond to this. Mongolia established strategic partnership with its “third neighbors”, the United States, India and Japan, and in talks with South Korea. Turkey is the only “third neighbor” with whom we have not established a strategic partnership yet. Mongolia and Turkey have agreed in 2013 to upgrade the level of bilateral relations to a strategic partnership, and just recently the relevant talks begun. If the three characteristics, such as free market economy, good governance with separated religion from state affairs and unique democracy are firmly maintained, the interest of other countries to follow Turkey’s model of development will not diminish. Mongolia’s foreign policy is based on the principles of peace, openness, independence and multipillar approach. We want Turkey to be one of those pillars. Therefore, I hope that Turkish international relations and security researchers and scholars will study in depth the nature of Mongolia’s “third neighbor” policy and the reason why the Mongolian side attaches importance and calls Turkey as a “third neighbor.” In this regard, it should be noted with delight that the Turkish Center for Eurasian Studies is organizing a discussion among Turkish researchers on Mongolian foreign policy⁸.

Turkey is located at the intersection of Europe, the Middle East, the Caucasus and Central Asia. Geopolitically, strategically and economically, there is almost no other country in the world with such a favorable geographic location. According to Mackender’s classical definition, Asia Minor is a part of Eurasia⁹, and therefore Turkey is a country that can play an influential role in the Eurasian space in addition to Russia and China.

7 Монгол Улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлал УБ хот 2011 он.

8 “Asya-Avrupa Zirvesi Oncesi Mogolistan`daki Guncel Durum, Mogolistan`in Bolgesel Potansiyeli ve Turk-Mogol Iliskileri” No: 19, Ankara, April 2016. “Eurasia from the Perspective of Turkey and Mongolia” AVIM Conference Book 23, May 2019: Ankara.

9 Sir Halfrod J.Mackinder “Democratic Ideals and Reality” NDU Press Washington,DC 1941,p.106.

Because Turkey is not an outsider in Eurasia. After the Cold War, some Turkic-speaking Central Asian countries and Turkey pursued a policy of economic and cultural rapprochement. As a result, the Cooperation Council of Turkic Speaking States was established in 2009. Turkey's support for the preservation of the national languages, cultures, and customs of the peoples of Central Asia and the Caucasus in some Turkic-speaking countries has no malicious intent, but an anticipated approach that seeks to re-establish decades long ties and "brotherhood". This is not, as some say, an attempt to revive the "Ottoman Empire." This is merely a sign that Turkey's foreign policy is becoming more active and multilateral globally and regionally. The ancestors of the Turkic people migrated from the Orkhon Valley and thus had historical ties with the Mongols. The courtesy of the Turks, who cherish this historical ties, is conducive to mutual understanding between the Mongolian and Turkish peoples. Rashid al-Din called the nomadic peoples of Asia, the Turkic-speaking and the Mongolian-speaking, two nations, and wrote that if the Turks and the Mongols worked together, they could form a strong group. Therefore, I personally believe that it is not impossible to join the Cooperation Council of Turkic Speaking States as an observer.

Mongolia and Turkey have a friendly tradition of supporting each other in the framework of international organizations and multilateral cooperation. Turkey has actively supported Mongolia's accession to the OSCE in Europe and its partnership with NATO. Bilateral cooperation within the United Nations continues to be successful.

Here are some of the steps we have to take to further deepen Mongolian-Turkish relations. Mongolia attaches great significance to establishing a strategic partnership with Turkey, an important player in Eurasia, an influential member of the G20 and NATO. It is also important to strengthen Mongolia's national security. On the other hand, I hope that our Turkish partners are paying attention to the fact that Turkey is the only Muslim country that treats Mongolia as a "third neighbor". Strategic partnerships are the highest form of trust. The Mongolian side hopes that the establishment of this partnership will raise the level of bilateral relations to a new level.

The Mongolian side is deeply interested in intensifying economic and trade cooperation through the immediate establishment of a strategic partnership. It is in the interests of both parties to use Mongolian free zones to export Mongolian and Turkish joint ventures to the two major markets surrounding Mongolia. Therefore, the Mongolian side is ready to invite Turkish investors to Mongolia and provide them with all favorable working conditions.

Mongolia is deeply interested in Turkey's experience in pursuing an active energy policy in Eurasia. The governments of Mongolia and Russia are cooperating to implement a project to build a natural gas pipeline connecting Russia and China through Mongolia. In this regard, the Mongolian side would like to share its experience in implementing the TANAP project, a 1,200-kilometer-long pipeline carrying Azerbaijani natural gas to the European market through Turkey. Mongolia and Turkey are among the countries with significant renewable energy resources. Therefore, the Mongolian side is interested in cooperating in the renewable energy sector and introducing Turkish technology.

Like Turkey's goal of using the Baku-Tbilisi-Kars railway as part of the Silk Railway, the Mongolian side is interested in participating in the One Road, One Zone project and having access to a railway to Central Asia. In 2019, a convoy of freight trains from China reached Europe via Turkey for the first time using the line. The railway line between Turkey and Mongolia is theoretically through Siberia. Therefore, if the bilateral trade turnover increases, it cannot be ruled out that the time will come for the transportation of goods between the two countries by rail.

In fact, only TIKA, Turkish Airlines, and the Mongolian Alumni Association are the only bridges connecting Mongolia and Turkey. Mongolian-Turkish relations should not be limited to the preservation of historical monuments of the Turkic period in Mongolia and the education of Mongolian students on Turkish scholarships. Significant resources that are not used for political, trade, economic, investment and cultural cooperation between Mongolia and Turkey need to be put into circulation. I think that in order to do that, both sides need to have the same spirit and initiative.

Editöre Mektup

21. YÜZYILDA MOĞOLİSTAN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Bold Ravdan

Moğolistan Ankara Büyükelçisi

Mançu Çing Hanedanı'nın yıkılmasının ardından Moğolistan 1911'de bağımsızlığını yeniden kazandı. Sonuç olarak Moğolistan kendi anayasasına, para birimine, hükümetine, silahlı kuvvetlerine ve sınırlarına kavuştu. Moğol makamları, 20. yüzyılın başlarında diğer güçler tarafından bağımsızlığın tanınması için birkaç girişimde bulundular, ancak başarılı olamadılar. Uluslararası toplum tarafından tanınmamasına ve bağımsızlığını ilan etmesine rağmen, Moğolistan'ın fiili varlığı uluslararası ilişkilerde eşi görülmemiş bir olaydı. O zamanlar Moğol Halk Cumhuriyeti'nin sadece Moskova'da diplomatik bir misyonu vardı. II.Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Moğolistan'ın stratejik önemi, çevredeki güçlerin dikkatini çekti ve jeopolitik oyunları için bir platform görevi gördü. Sovyetler Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere, Şubat 1945'te Yalta'da "Moğolistan'ın statükosunu korumak" için bir anlaşma imzaladılar. Sonuç olarak, Sovyetler Birliği ve ABD, Kuomintang hükümetine Moğolistan'ın bağımsızlığını tanıması için baskı yaptı. Bundan böyle Moğolistan'ın bağımsızlığının uluslararası arenada hukuki olarak tanınması süreci başladı. 1911'de Moğolistan'ın bağımsızlığını yeniden kazanmasıyla Moğolistan ile

* Bu makaleye atf için: Ravdan, Bold. (2021). 21. Yüzyılda Mogolistan-Türkiye İlişkileri, SDE Akademi Dergisi, 1(2), 177-184.

Türkiye arasında ilişkiler kurulabildi. Ne yazık ki, Moğol-Türk ilişkileri 20. yüzyılın sonuna kadar sınırlı kaldı. Bu sadece coğrafi uzaklıktan değil, aynı zamanda siyasi sistemlerdeki ve Soğuk Savaş'taki farklılıklardan da kaynaklanıyordu.

İlginç bir şekilde Moğolistan ve Türkiye'nin siyasi tarihinde ortak özellikler vardır. Moğolistan ve Türkiye, 20. yüzyılın başlarında hemen hemen aynı anda cumhuriyetçi yönetim kurdu. Türkiye Cumhuriyeti'nin 29 Ekim 1923'te ilan edilmesinden bir yıl sonra, Moğolistan monarşiyi kaldırdı ve ilk anayasasında Moğolistan Halk Cumhuriyeti'ni ilan etti. 1921'de Moğolistan'da yabancı saldırganlığa karşı çıkan siyasi gruplar tarafından Halk Partisi kuruldu. 1923 sonbaharında, yabancı işgaline karşı çıkan Türk vatanseverleri de Halk Fırkası adında bir siyasi örgüt kurdular. II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Moğolistan ve Türkiye'ye tek parti sistemi hâkim oldu. Bununla birlikte, 1946'dan itibaren, diğer siyasi partilerin Türkiye'de açıkça faaliyet göstermesine izin verilirken, Moğolistan'da tek parti yönetimi 1990'a kadar sürdü. Diğer bir benzerlik de alfabede yaşandı. Atatürk, ülkeyi modernize etmek ve Batı kültürüne yakınlaştırmak için 1928 yılında Arap alfabesinden Latin alfabesine geçişi başarıyla tamamladı. Moğol hükümeti de Latin alfabesine geçme kararı alarak hazırlıklara başladı, ancak bunu başaramadı ve bu girişimi durdurdu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Moğolistan Halk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı Doğu Avrupa ülkeleri, Hindistan ve Endonezya gibi Asya ülkeleri ve daha sonra 1960'larda İngiltere ve Fransa gibi diğer Batı ülkeleri tarafından tanındı. Moğolistan, Birleşmiş Milletlerin ilk 50 üyesinden birisi oldu. Moğolistan, Türkiye'nin 1950'lerde Moğolistan Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletlere katılımını sürekli desteklemesinden dolayı minnettardır. Moğolistan Halk Cumhuriyeti, 25 Ekim 1961 tarihli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplantısında üyelik başvurusu değerlendirildiğinde, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu dokuz Konsey üyesinin desteğiyle Birleşmiş Milletlere tam üye oldu. Moğolistan Halk Cumhuriyeti uluslararası arenada, Moğolistan ve Türkiye'nin karşılıklı tanınması için elverişli koşullar yarattı ve böylece 1969'da iki ülke diplomatik ilişkiler kurdu. Ancak Soğuk Savaş nedeniyle ikili ilişkiler karşılıklı olarak ikamet etmeyen Büyükelçiler atamaktan öteye gitmedi.

Soğuk Savaşın sona ermesi, Moğol-Türkiye ilişkilerinde yeni bir aşama için elverişli koşullar yarattı. 1992 yılında Moğolistan Dışişleri Bakanı Gombosuren, ikili ilişkilerimizin farklı alanlardaki genişlemesini başlattı. 1990'lar, Moğol-Türkiye ilişkilerini yeni bir düzeye getirmek için yasal zeminin de atıldığı bir dönemdi. Yeni uluslararası ortama uygun olarak Moğolistan, 1993-1994 yıllarında iki komşusu ile dostluk ve işbirliği anlaşmasını yeniledi. Bunu takiben 1995 yılında Moğolistan ile Türkiye arasında, Moğolistan'ın Türkiye'ye ne kadar önem verdiğini gösteren bir dostluk ve işbirliği anlaşması imzalandı. Moğolistan, üçü NATO üyesi ve biri Türkiye olmak üzere 12 ülke ile dostluk ve işbirliği anlaşması imzaladı. Türk tarafı da 1990'ların başından itibaren Moğolistan ile işbirliğine güçlü bir ilgi gösterdi. Türkiye ile Moğolistan arasında bugüne kadar eğitim, kültür ve savunma alanlarında işbirliği konusunda 30'dan fazla hükümetler arası anlaşma imzalanmıştır. Bunun dışında, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Meclis Başkanı arasında üst düzey siyasi ziyaretler düzenli olarak yapılmaktadır.

1999'dan beri Hükümetlerarası Ortak Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Komitesi, Moğolistan ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin geliştirilmesi için kalıcı ve önemli bir mekanizma olmuştur. Bugün ikili ticaret cirosu yılda 40-50 milyon doları geçmiyor (Moğolistan'ın yıllık ihracatı sadece 3-5 milyon dolar) ve ticaret son derece sınırlı. Bu nedenle ticaretin artması ikili ilişkilerde önemli bir konu. 2018 yılındaki Ortak Komite toplantısında ikili ticaret cirosunu 300 milyona çıkarma hedefi belirlendi. Son yıllarda Moğol küçük ve orta ölçekli işletmeleri, Türkiye'den küçük işletmeler ve teknolojileri ithal ederek ve Türkiye'de Karachi, Cotton De Facto gibi tanınmış markaların franchise'larını açarak iş alanında bir miktar ilerleme kaydetmiştir. Bunun dışında 2020 yılında Moğol-Türk Ortak Ticaret Odası kuruldu ve iki taraf, deri sektöründe işbirliği fırsatlarını ilk etapta araştırmak konusunda mutabık kaldı. Moğolistan'da yatırım için elverişli bir yasal ortam olmasına rağmen, Türkiye, Moğol hizmet sektörüne yalnızca yaklaşık 22 milyon dolar yatırım yapmıştır. Moğol tarafı Türk yatırımdan büyük umutlar besliyordu, ancak şu ana kadar önemli bir ilerleme sağlanamadı. Bu nedenle Moğol yatırımının koşulları hakkında Türk yatırımcıları bilgilendirmek ve boşlukları doldurmak bizim görevimizdir.

Moğol tarafı, Türkiye'den tarım sektöründe, örneğin deri endüstrisinde teknoloji edinme ve süt ve süt ürünleri işleme için küçük ölçekli makine ve

ekipman ithal etme konusunda isteklidir. Ayrıca, Çin ve Rusya gibi yakın dev pazarlara mal üretmek için Moğol serbest ekonomik bölgesinde ortak bir et ve deri işleme tesisi kurma fırsatı da var. 2018 yılında Moğolistan ve Türkiye hükümetleri genel olarak bir serbest ticaret anlaşması yapmak için bir anlaşmaya vardılar. Son derece sınırlı ticarete sahip bir ülke için böyle bir anlaşma şüphesiz başkaları için sürpriz olacaktır. Ancak Türk tarafının Moğol teklifini anladığı ve desteklediği için minnettarız. Öte yandan bu geniş kapsamlı bir hedefdir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler Türkiye ihracatının yüzde 60'ından fazlasını oluşturduğu için Moğolistan bu sektörde işbirliği yapmakla daha çok ilgileniyor. Her yıl 10.000 Moğol turist uzun ve kısa dönemler için Türkiye'ye gelmektedir. Ancak Moğolistan'ı ziyaret eden Türk turist sayısı yılda 2.000'i geçmiyor ki bu çok az bir rakam. Ocak 2020'de başlayan İstanbul-Ulaanbaatar seferi, Türkiye'den Moğolistan'a tarihi ve kültürel turist sayısını artırıyor. Coğrafi olarak uzak iki ülke arasındaki ticareti artırmanın bir yolu, hava taşımacılığı rotalarını açmaktır.

Türk Uluslararası İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) 1994 yılından beri Moğolistan'da faaliyet göstermektedir. Moğol halkı, ajansın kırsal alanda eğitim, sağlık ve tarım alanlarında bir dizi proje yürüttüğünü ve bu nedenle yerel kalkınma için çalıştığının farkında.

19. yüzyılda Moğolistan ve Sibirya'da bulunan sözde Orhun-Yenisey yazıt, Orhun Vadisi'nde keşfedildi ve 1930'larda ünlü Moğol bilim adamı B. Rinchen tarafından Moğolca'ya çevrildi. Bir diğer tanınmış Moğol arkeologu N.Ser-Odjav, Moğolistan'da Türk dönemine ait 400'den fazla arkeolojik sit alanı incelemiş ve Türk İmparatorluğu'nun beşiğinin günümüz Moğolistan'da olduğunu kanıtlamıştır. Her iki ülkeden bilim adamlarının bu bulguyu daha da zenginleştirmek ve doğrulamak için birlikte çalışması önemlidir. Türkiye'de Moğol araştırmaları gelişmeden ve Moğolca konuşan Türkçe bilginlerin sayısını artırmadan, tek başına Türkçe araştırmaları yapmak tek taraflı olacaktır. İstanbul ve Kâtip Çelebi üniversitelerinin Moğol öğretmenlerini Türk öğrencilere öğretmeye davet etmesi büyük bir başarıdır.

Premsipte iki taraf, Orhon Vadisi'nde ortaklaşa bir turizm kompleksi kurmak için yüksek düzeyde anlaştılar. Moğolistan'ın eski başkenti Kharkhorin, Orkhon Vadisi'nde yer almaktadır. Turizmi artırmak için

kentin havaalanının yenilenmesine yönelik bir projenin ortak uygulanması gerekiyor. TİKA, turist çekmek için önemli projeler olan Orhun Vadisi'nde Bilge Han'a dayalı bir müze ve Ulan Batur yakınlarında bilge Tonyukuk'un heykelini yaptı.

Geçmişteki en başarılı işbirliği eğitim alanında olmuştur. Türk hükümeti bursuyla okuyan ilk Moğol öğrenci, 1993 yılında Türkiye'ye adım attı. Bugüne kadar 1.200'den fazla Moğol öğrenci bu bursla Türk üniversitelerinden mezun oldu. Bu, Moğolistan'ın eğitim sektörüne Türkiye'den büyük bir yatırım. Aynı zamanda, Moğolistan'dan 1100'den fazla genç, masrafları kendisine ait olmak üzere Türkiye'de eğitim gördü ve bu mezunların yüzde 60'ından fazlası özel sektörde başarılı bir şekilde hizmet veriyor.

Moğolistan ile Türkiye arasında diplomatik ilişkilerin kuruluşunun 50. yıldönümü vesilesiyle, sadece 2018-2020 yıllarında İstanbul, Bahçeşehir, Kâtip Çelebi, Hacettepe'deki üniversitelerde Moğolistan ile Türkiye arasındaki tarihi ve modern ilişkiler üzerine 6 bilimsel konferans düzenlendi. Bunlar karşılıklı anlayışın güçlenmesine önemli katkı sağladı. Özellikle Türkiye Bilimler Akademisi'nin Moğolistan ile iş birliğine büyük önem verdiği ve Akademi'nin 2018 ödülü bir Moğol vatandaşına verildi. Ödül, iki ülke arasındaki bilimsel ilişkinin takdir edilmesi idi. Temmuz 2020'de Türkiye Bilimler Akademisi'nin Cengiz Han çalışmalarını tanıtmak için Moğolistan'daki Cengiz Han Müzesi'ne destek olmak üzere Türk araştırmacılar arasında çevrimiçi bir tartışma düzenlediğine dikkat edilmelidir. Atatürk'ün 1928'de ülkesinde reform için zemin hazırlamak üzere Latin alfabesine geçme politikası tecrübesi de Moğolistan'ın ilgisini çekmektedir.

Türk Moğol akademisyeni Ahmet Timur, ilk olarak 1948 yılında yayımlanan "Moğolların Gizli Tarihi" kitabını Türkçeye çevirmiştir. O zamandan beri eser bazı Türk bilginleri tarafından birkaç defa Türkçeye çevrilmiştir. Son yıllarda Türk şair Nazım Hikmet ve Elif Şafak'ın şiir koleksiyonları ile Orhan Pamuk'un çeşitli kitapları Moğolcaya çevrildi ve okuyucular tarafından beğenildi. Perspektif olarak, Moğol ve Türk kültür merkezlerinin karşılıklı olarak açılması, iki ülkenin modern gelişimi hakkında bilgi paylaşmak ve halklar arasındaki karşılıklı anlayışı derinleştirmek için gereklidir.

2010 yılında Moğol Parlamentosu tarafından onaylanan Moğolistan Ulusal Güvenlik Kavramı, siyasi, ekonomik, kültürel ve insani alanlarda ikili ve çok taraflı ilişkilerin ve işbirliğinin «üçüncü komşu» politikası çerçevesinde gelişmiş demokrasilerle destekleneceğini belirtmektedir. Bu nedenle 2011 yılında Moğol parlamentosu tarafından onaylanan Moğolistan dış politika konseptinde; Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Hindistan ve Güney Kore, AB ve Türkiye ile ortaklık ve işbirliğini genişletmeyi hedeflediğimiz belirtildi. Dolayısıyla Türkiye'nin “çok gelişmiş bir demokrasi” olarak tanınması ve “üçüncü komşularından” biri olarak seçilmesi, Moğol tarafının ikili ilişkilere büyük önem vermeye devam ettiğine işaret ediyor. Moğol liderliği, Türk ortaklarımızın bunu kabul etmesini ve karşılık vermesini istiyor. Moğolistan, “üçüncü komşuları”, Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan ve Japonya ile ve Güney Kore ile yaptığı görüşmelerde stratejik ortaklık kurdu. Türkiye, henüz stratejik ortaklık kurmadığımız tek “üçüncü komşu”. Moğolistan ve Türkiye 2013 yılında ikili ilişkilerin seviyesini stratejik ortaklığa yükseltmek için anlaştılar ve kısa süre önce ilgili görüşmeler başladı. Serbest piyasa ekonomisi, iyi yönetim ve benzersiz demokrasi gibi üç özellik sağlam bir şekilde sürdürülürse, diğer ülkelerin Türkiye'nin kalkınma modelini izleme ilgisi azalmayacaktır. Moğolistan'ın dış politikası barış, açıklık, bağımsızlık ve çok yönlü yaklaşım ilkelerine dayanmaktadır. Türkiye'nin o ülkelerden biri olmasını istiyoruz. Bu nedenle Türk uluslararası ilişkiler ve güvenlik araştırmacıları ve akademisyenlerinin Moğolistan'ın “üçüncü komşu” politikasının doğasını ve Moğol tarafının Türkiye'yi neden “üçüncü komşu” olarak adlandırdığını derinlemesine incelemesini umuyorum. Bu bağlamda, Türk Avrasya Araştırmaları Merkezi'nin Türk araştırmacılar arasında Moğol dış politikası üzerine bir tartışma düzenlemesinden memnuniyet duyulmalıdır.

Türkiye, Avrupa, Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya'nın kesiştiği noktada yer almaktadır. Jeopolitik, stratejik ve ekonomik olarak dünyada bu kadar elverişli coğrafi konuma sahip başka hiçbir ülke yoktur. Mackender'in klasik tanımına göre Küçük Asya, Avrasya'nın bir parçasıdır ve bu nedenle Türkiye, Rusya ve Çin'in yanı sıra Avrasya alanında etkili bir rol oynayabilecek bir ülkedir. Çünkü Türkiye, Avrasya'da yabancı değil.

Soğuk Savaş'tan sonra, Türkçe konuşan bazı Orta Asya ülkeleri ve Türkiye, ekonomik ve kültürel bir yakınlaşma politikası izledi. Sonuç olarak,

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi 2009 yılında kurulmuştur. Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya halklarının ulusal dillerinin, kültürlerinin ve adetlerinin bazı Türkçe konuşan ülkelerde korunmasına verdiği desteğin kötü niyetli bir niyeti bulunmamaktadır ancak onlarca yıllık uzun bağları ve “kardeşliği” yeniden kurmayı amaçlayan barışçıl bir yaklaşım sergilemektedir. Bu, bazılarının dediği gibi, eskiyi canlandırma girişimi değildir. Bu sadece Türkiye'nin dış politikasının küresel ve bölgesel olarak daha aktif ve çok taraflı hale geldiğinin bir işaretidir. Türk halkının ataları Orhun Vadisi'nden göç etmiş ve bu nedenle Moğollarla tarihi bağları olmuştur. Bu tarihi bağlara sahip çıkan Türklerin nezaketi, Moğol ve Türk halkları arasında karşılıklı anlayışa vesile olmaktadır. Reşidüddin Asya'nın göçebe halklarını, Türkçe konuşanları ve Moğolca konuşanları iki ulus olarak adlandırmış ve Türkler ve Moğollar birlikte çalışırlarsa güçlü bir grup oluşturabileceklerini yazmıştır. Bu nedenle şahsen Moğolistan'ın Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'ne gözlemci olarak katılmanın imkansız olmadığına inanıyorum. Moğolistan ve Türkiye, uluslararası kuruluşlar ve çok taraflı işbirliği çerçevesinde birbirlerini destekleme konusunda dostane bir geleneğe sahiptir. Türkiye, Moğolistan'ın Avrupa'da AGİT'e katılımını ve NATO ile ortaklığını aktif olarak desteklemiştir. Birleşmiş Milletler içindeki ikili işbirliği de başarılı olmaya devam ediyor.

İşte Moğol-Türkiye ilişkilerini daha da derinleştirmek için atmamız gereken adımlardan bazıları:

Moğolistan, Avrasya'da önemli bir oyuncu olma yanında G20 ve NATO'nun etkili bir üyesi olan Türkiye ile stratejik ortaklık kurmaya büyük önem veriyor. Bu, Moğolistan'ın ulusal güvenliğini güçlendirmek de önemlidir. Öte yandan, Türk ortaklarımızın Moğolistan'a “üçüncü komşu” muamelesi yapan tek Müslüman ülke olmasına dikkat etmelerini umuyorum. Stratejik ortaklıklar en yüksek güven şeklidir. Moğol tarafı, bu ortaklığın kurulmasının ikili ilişkilerin seviyesini yeni bir seviyeye çıkaracağını umuyor.

Moğol tarafı, stratejik bir ortaklığın derhal kurulması yoluyla ekonomik ve ticari işbirliğini yoğunlaştırmakla derinden ilgileniyor. Moğol ve Türk ortak girişimlerini Moğolistan'ı çevreleyen iki büyük pazara ihraç etmek için, Moğol serbest bölgelerini kullanmak her iki tarafın çıkarıdır.

Bu nedenle Moğol tarafı Türk yatırımcıları Moğolistan'a davet etmeye ve onlara uygun çalışma koşullarını sağlamaya hazır.

Moğolistan, Türkiye'nin Avrasya'da aktif bir enerji politikası izleme deneyimiyle derinden ilgilenmektedir. Moğolistan ve Rusya hükümetleri, Rusya ile Çin'i Moğolistan üzerinden birbirine bağlayan bir doğal gaz boru hattı inşa etme projesini uygulamak için işbirliği yapıyor. Bu bağlamda Moğol tarafı, Türkiye'nin, Azerbaycan doğal gazını Türkiye üzerinden Avrupa pazarına taşıyan 1.200 kilometre uzunluğundaki TANAP projesinin uygulanmasındaki deneyimini paylaşmak istiyor. Moğolistan ve Türkiye önemli yenilenebilir enerji kaynaklarına sahip ülkeler arasındadır. Bu nedenle Moğol tarafı yenilenebilir enerji sektöründe işbirliği yapmak ve Türk teknolojisini tanıtmakla ilgileniyor.

Türkiye'nin Bakü-Tiflis-Kars demiryolunu İpek Demiryolunun bir parçası olarak kullanma hedefi gibi, Moğol tarafı da Tek Yol, Tek Bölge projesine katılmak ve Orta Asya'ya giden bir demiryoluna erişim sağlamakla ilgileniyor. 2019 yılında Çin'den gelen yük trenlerinin konvoyu ilk kez hattı kullanarak Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştı. Türkiye ile Moğolistan arasındaki demiryolu hattı teorik olarak Sibiryaya üzerindedir. Dolayısıyla ikili ticaret cirosu artarsa, iki ülke arasında demiryolu ile eşya taşımacılığının zamanının geleceği de göz ardı edilemez.

Aslında Moğolistan ile Türkiye'yi birbirine bağlayan tek köprü sadece TİKA, Türk Hava Yolları ve Moğol Mezunlar Derneği. Moğol-Türk ilişkileri, Moğolistan'da Türk dönemine ait tarihi eserlerin korunması ve Moğol öğrencilerin Türk burslu eğitimi ile sınırlı kalmamalıdır. Moğolistan ile Türkiye arasında siyasi, ticari, ekonomik, yatırım ve kültürel işbirliği için kullanılmayan önemli kaynakların dolaşıma sokulması gerekiyor. Bunu yapabilmek için ise her iki tarafın da aynı ruha ve inisiyatife sahip olması gerektiğini düşünüyorum.

HAKEMLİ SDE AKADEMİ DERGİSİ

YAZIM KURALLARI

I. Genel Kurallar

Stratejik Düşünce Dergisi 2020 yılından itibaren “Hakemli Dergi” statüsünde ve yılda üç sayı (Ocak, Mayıs, Eylül) olarak yayımlanmaktadır.

Stratejik Düşünce Dergisi’ne Türkçe gönderilecek makaleler için 150-250 kelimelik İngilizce öz, İngilizce gönderilecek makaleler için 150-250 kelimelik Türkçe özün verilmesi gerekmektedir. Türkçe yazılan makale sonuna 750 kelimedenden az olmamak kaydıyla İngilizce özet “Extended Summary” eklenecektir. Aynı şekilde İngilizce yazılan makaleler için makale sonuna 750 kelimedenden az olmamak kaydıyla “Genişletilmiş Özet” eklenecektir. Verilen Türkçe ve İngilizce özetler, çalışmanın amacını, yöntemini, kapsamını ve temel bulgularını kapsamalıdır.

Hangi dilde yazılmış olursa olsun yazının başlığının Türkçe ve İngilizce olarak yazıya eklenmesi ayrıca yine Türkçe ve İngilizce olarak (3) anahtar sözcüğün belirtilmesi gerekmektedir.

Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazıların uzunluğu dergi formatında 5.000-8000 sözcük arasında olmalıdır. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiğinde Stratejik Düşünce Dergisi bütün yayın haklarına sahip olacaktır. Yayın Kurulu’nun, makale kabulü konusunda hem içerik hem de biçim bakımından nihai karar hakkı saklıdır.

Dil ve anlatım bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır. Çalışma, iyi tanımlanmış bir problematiğe dayanmalı ve başlıklar bu proble-

matikle uyumlu olmalıdır. Yararlanılan kaynaklar, çalışmanın kapsamını yansıtacak zenginlik ve yeterlikte olmalıdır.

Yazarlar tarafından sisteme yüklenen makaleler editör kurulu tarafından incelenerek makalenin değerlendirilmeye alınıp alınmamasına karar verilir.

Dergiye verilecek yazılar Yayın Kurulu'nca ilk değerlendirilme yapıldıktan sonra iki hakeme gönderilecek, hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, rapor çerçevesinde düzeltilmesine, yazının geri çevrilmesine ya da üçüncü bir hakeme gönderilmesine karar verilecek ve durum yazara en kısa sürede bildirilecektir. Yayınlanmayan yazılar yazara geri gönderilmeyecektir.

Yazarlar unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adreslerini, telefon numaralarını, e-posta adreslerini ve ORCID (Open Researcher ve Contributor ID) numarasını bildirmelidir. (<http://orcid.org>)

Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç (1) ay içerisinde yapılarak Yayın Kurulu'na ulaştırılması gerekmektedir.

SDE Akademi Dergisi'ne gönderilen yazıların yazım bakımından son denetimlerinin yapılmış olduğu, yazarın e-posta aracılığıyla yazı için "basıla" verdiği kabul edilecektir. Yazı teslim edildikten sonra baskı düzeltmeleri için ayrıca yazara gönderilmeyecektir. Bu nedenle yazım yanlışlarının olağanın üzerinde olması yazının geri çevrilmesi için yeterli görülecektir.

Yazarlara ayrıca telif ücreti ödenmemektedir.

II. Yazım Kuralları

Yazı, word formatında, 1.5 satır aralığında, ana bölümlerinde 12 punto; dipnot, özet, kaynakça, tablo gibi bölümlerinde ise 10 punto harf büyüklüğünde ve Times (New Roman) karakterinde yazılmalıdır.

Yazının giriş ve sonuç bölümlerine numara verilmemelidir. İzleyen bölümler yalnızca ilk harfleri büyük olacak şekilde numaralandırılmalıdır.

III. Atıflar, Dipnot ve Kaynakça:

Metin içinde yapılacak atıflar ayrıca içinde gösterilecektir. Kaynakça da bu atıf sistemine uygun olarak hazırlanacaktır. Aşağıda farklı nitelikteki kaynakların metin içindeki atıf ve kaynakçadaki yazılış biçimleri örneklerle gösterilmiştir:

Tek yazarlı kitaplar ve makaleler:

Kitap için metin içi yollama:

(Karpat, 2011:49).

Kaynakçada:

Karpat, Kemal H. (2011). *Türk Siyasi Tarihi*, Çev. Ceren Elitez, İstanbul: Timaş Yayınları.

Makale için metin içi yollama:

(Tanrısever, 2015:11).

Kaynakçada:

Tanrısever, Oktay. (2015). "Energy Diplomacy in an Increasingly In-terdependent and Globalizing World", *Energy and Diplomacy Journal*, 1(1), s. 5-16

Editoryal yayınlar içinde yer alan makaleler:

Metin içindeki yollamada:

(Alpar, 2020: 273).

Kaynakçada:

Alpar, Güray. (2020), "Clifford Geertz", Erdem, T. (Ed.), *Milliyetçilik*, İstanbul: Otorite: 271-281.

Kurum yayınları:

Metin içindeki yollamada:

(DPT, 1989: 145).

Kaynakçada:

DPT (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994 (Ankara).

İnternet kaynakları:

Metin içindeki yollamada:

(Pınar, 2020).

Kaynakçada:

Pınar, Abuzer. (2020), “Corona Pozitif Faiz Negatif”, <https://www.sde.org.tr/abuzer-pinar/genel/corona-pozitif-faiz-negatif-kose-yazisi-16531>, (20.09.2020)

Metin içindeki yollamada:

(Dışişleri Bakanlığı, 2010).

Kaynakçada:

Dışişleri Bakanlığı (2010), <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (16.06.2010).

Yollamalar dışındaki açıklamalar için dipnot kullanılmalıdır.

İletişim Bilgileri

Adres: Stratejik Düşünce Enstitüsü

Aşağı Öveçler Mah. 1330 Cad. No:12 Çankaya-Ankara

Yazılar Word formatında tek dosya halinde

makale@sdeakademidergisi.org mail adresine gönderilmelidir.

Tel : +90 312 473 80 45

Fax : +90 312 473 80 46

E-mail : makale@sdeakademidergisi.org

Web sitesi : www.sdeakademidergisi.org

Taranan Indexler ve Veri Tabanları
Indexes&Databases

ASOS
indeks

Aşağı Öveçler Mah. 1330 Cad. No:12

Çankaya-Ankara

Telefon: (0312) 473 80 45

E-posta: makale@sdeakademidergisi.org

www.sdeakademidergisi.org

